

2022/2. szám

Börtönügyi Szemle

A Büntetés-végrehajtási Szervezet

szakmai és tudományos folyóirata

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

2022/2. SZÁM

BÖRTÖNÜGYI SZEMLE

Kiadja a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Megjelenik negyedévente * 2022. 2. szám

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

Elnök:

DR. TÓTH TAMÁS

Tagok:

DR. CSORDÁS SÁNDOR
DR. HUSZÁR LÁSZLÓ
DR. KABÓDI CSABA
LEHOCZKI ÁGNES
DR. LŐRINCZ JÓZSEF
DR. MEZEY BARNA
DR. PALLO JÓZSEF

Kiadásért felelős:

DR. CSATÓ KORNÉLIA

Főszerkesztő:

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF

Olvasószerkesztő:

RUTKAI KATA

Nyomdai előkészítés és nyomdai munkálatok:

Duna-Mix Kft., Vác
www.dunamix.hu

Felelős vezető:

BOJASZ ALIZ

ISSN 1417-4758 (Nyomtatott)

ISSN 2559-9771 (Online)

A szerkesztőség címe:

1054 Budapest V.,
Steindl Imre utca 8.

E-mail: szemle@bv.gov.hu

Borítófotó: Bv. fotó

SZÁMUNK SZERZŐI

CSÁKI ILDIKÓ csoportvezető, Igazságügyi Minisztérium,
Igazságügyi Szakmai Irányítási Főosztály, Pártfogó Felügyelői
és Adósságrendezési Csoport

GRATZER-SÖVÉNYHÁZY EDIT r. ezredes, főosztályvezető,
Belügyminisztérium, Nemzeti Büntetőeljárás Tanács Titkárság

HOLLÓSVÖLGYI MÁTÉ pártfogó felügyelő, doktorandusz,
Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Rendészettudományi Dok-
tori Iskola

JUHÁSZ FERENC bv. alezredes, osztályvezető, Büntetés-vég-
rehajtás Országos Parancsnoksága, Fogvatartási Ügyek Szol-
gálat, Pártfogó Felügyelői Osztály

KOVÁCS MIHÁLY bv. ezredes, szolgálatvezető, Büntetés-vég-
rehajtás Országos Parancsnoksága, Fogvatartási Ügyek Szolgálat

DR. PAPCZUN PETRA JUDIT büntetés-végrehajtási titkár,
Fővárosi Törvényszék

PUZSÁR ANNAMÁRIA bv. százados, Büntetés-végrehajtás
Országos Parancsnoksága, Fogvatartási Ügyek Szolgálat, Pártfogó
Felügyelői Osztály

RUTKAI KATA bv. százados, Büntetés-végrehajtás Országos
Parancsnoksága, Hivatal, Stratégiai, Elemzési és Tervezési
Főosztály

SCHMEHL JÁNOS bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok
biztonsági és fogvatartási helyettese

DR. SZILÁGYI NÁNDOR IMRE büntetés-végrehajtási bíró,
Fővárosi Törvényszék

TURCHÁNYI DÓRA főelőadó, pszichológus, Büntetés-vég-
rehajtás Országos Parancsnoksága, Központi Kivizsgáló és
Módszertani Intézet

A megjelenő írások nem a Büntetés-végrehajtás Országos Parancs-
noksága, hanem a szerzők saját, tudományos szabadságon alapuló
álláspontját képviselik.

Szerkesztőségünk olyan dolgo-
zatokat vár a szerzőktől, amelyek

a társadalmi devianciákat, a büntetés-végrehajtásra
vonatkozó joganyagot, a fogva tartás, a fogvatartotti
népesség sajátosságait, problematikáját a tudomá-
nyos közvélemény által elfogadott tudományterületek
(kriminológia, szociológia, pszichiátria, pszichológi-
ai, vezetélmélet, pedagógia, műszaki tudományok,
szakmatörténet stb.) szempontjából elemzik, értéke-
lik. A dolgozatok eredetért és tartalmáért a szerző
vállalja a felelősséget. Kérjük, a kéziratokon tüntes-
sék fel nevüket, munkahelyüket, munkahelyüket,
telefonszámukat, lakcímüket és – ha van – tudomá-
nyos fokozatukat, rendfokozatukat is.

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A beérkezett írásokat a szerkesz-
tőség név nélkül továbbítja a bíráló
bizottság tagjainak, véleményezés céljából. A meg-
jelenés feltétele ezen tagok támogató véleménye,
illetve a szöveg szerzőhöz való visszaküldését kö-
vetően az átdolgozásra javasolt szövegrészek (ha
vannak) javítása.

Szerkesztőségünk mindenkor fenntartja magá-
nak a jogot – a szerzővel egyeztetve – a kéziratok
stilizálására, szerkesztésére, esetleges javítására.
Amennyiben a beérkezett kézirat nem felel meg
a formai követelményeknek, vagy tartalma nem
illeszkedik a kiadvány szellemiségéhez, úgy a szer-
kesztőségnek nem áll módjában megjelentetni azt.

TARTALOM

NEKROLÓG

VÁRKONYI ZSOLT KRISTÓF:

Búcsúzzunk Prof. Dr. Ruzsonyi Péter c. bv. dandártábornoktól

5

„A TÁRSADALMI KOHÉZIÓT ERŐSÍTŐ, REINTEGRÁCIÓS, VISSZAESÉST CSÖKKENTŐ BŰNMEGELŐZÉSI PROGRAMOK BEMUTATÁSA” CÍMŰ ONLINE KONFERENCIA

Előszó

9

SCHMEHL JÁNOS:

Köszöntő

10

TANULMÁNYOK

PAPCZUN PETRA JUDIT – SZILÁGYI NÁNDOR IMRE:

A reintegrációs őrizet szerepe az elítéltek társadalmi visszailleszkedésében

15

The contribution of reintegration custody to the social reintegration of prisoners

KOVÁCS MIHÁLY:

„Új esély” – A Félutas Ház típusú programok bemutatása

35

‘New opportunity’ – Presentation of the Residential Reentry Center programs

CSÁKI ILDIKÓ:

Az igazságügyi pártfogó felügyelői tevékenység bemutatása –

55

Az alternatív szankcióktól a gyermekvédelemig

Activities of judicial probation officers –

From alternative sanctions to child protection

JUHÁSZ FERENC – PUZSÁR ANNAMÁRIA:

A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői tevékenység helyzete

73

és jelentősége a jelenlegi jogi szabályozás tükrében

The situation and significance of the activity of penitentiary probation officers

in the light of the current legal regulation

TURCHÁNYI DÓRA:

Az első alkalommal végrehajtható szabadságvesztésre ítélték

85

speciális részlegén elhelyezett elítéltek visszaesési rizikófaktorai –

Miben mások, mint az átlag fogvatartotti populáció?

Reoffending risk factors of the convicted prisoners placed into the first time offender

special department – How do they differ from the average prison population?

RÖVIDEN

GRATZER-SÖVÉNYHÁZY EDIT:

Reintegráció a Nemzeti Büntetőeljárás Tanács támogatásával

105

RUTKAI KATA:

„A társadalmi kohéziót erősítő, reintegrációs, visszaesést csökkentő

bűnmegelőzési programok bemutatása” című online konferencia –

112

Beszámoló a kerekasztal-beszélgetésről

RECENZÍÓ

HOLLÓSVÖLGYI MÁTÉ:

Mary Rogan „Börtönfelügyelet és monitoring: az európai jog és politika

reformjának szükségessége” című művének recenziója

115

BÚCSÚZUNK PROF. DR. RUZSONYI PÉTER C. BV. DANDÁRTÁBORNOKTÓL

Fájdalommal búcsúzunk Prof. Dr. Ruzsonyi Péter c. bv. dandártábornok, bv. főtanácsos úrtól, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Büntetés-végrehajtási Tanszék vezetőjétől, aki 2022. június 26-án méltósággal viselt betegsége következtében elhunyt.

Dandártábornok úr 1979. és 1983. között a Szombathelyi Tanárképző Főiskola népművelés-testnevelés szakán szerzett tanári diplomát. 1983 őszén csatlakozott a büntetés-végrehajtási szervezethez és a Budapesti Fegyház és Börtön állományában lett nevelő. 1984-től dolgozott kutatói munkakörben az Országos Parancsnokság szakfőosztályán.

1985. és 1988. között az ELTE Bölcsészettudományi Karának esti tagozatos hallgatója volt, ahol 1988 júniusában sikeres államvizsgát tett.

1992-től új feladatokat kapott, az Országos Parancsnokság nemzetközi referense, majd a Nevelési Osztály főelőadója lett, 1995-től sajtófőnöki feladatokat látott el.

1994. és 1997. között az ELTE Neveléstudományi PhD iskolájában folytatta tanulmányait, 1999-ben summa cum laude minősítésű PhD fokozatot szerzett. Még ebben az évben főiskolai docensi kinevezést kapott. 1999. november 1-jétől 2021 júliusáig vezette a Rendőrtiszti Főiskola, majd a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Büntetés-végrehajtási Tanszékét.

2008. március 15-én büntetés-végrehajtási főtanácsosi címet kapott, 2009. március 1-jével egyetemi tanárrá, majd 2012. szeptember 8-án dandártábornokká nevezték ki.

Két cikluson keresztül – 2012. június 1-jétől 2015. május 31-éig, valamint 2018. július 16-ától 2021. július 15-éig – a Rendészettudományi Kar dékánja volt.

Az elmúlt évtizedekben számos könyvet és tanulmánykötetet publikált szerzőként, illetve társszerzőként, rangos nemzetközi és hazai tudományos, szakmai folyóiratok közölték írásait. Kiemelt kutatási tématerülete volt a konstruktív életvezetés megalapozása fiatalok körében, zárt intézeti viszonyok között, illetve a kriminálpedagógia és a reintegráció.

Az elmúlt években a „kriminálpedagógia, mint a büntetés-végrehajtás kínáló rendszerszervezési alapelve” témakörben publikált.

Oktatóként és kutatóként előadásokat tartott Kanadában, Máltán, Észtországban, Spanyolországban, az Amerikai Egyesült Államokban, Montenegróban, Romániában, valamint számos magyarországi egyetemen, konferencián.

Az alábbi díjakban és elismerésekben részesült:

- 2009. október 23. – Tauffer Emil díj;
- 2010. október 23. – Büntetés-végrehajtási szolgálatért emléklakett arany fokozata;
- 2015. június 1. – Szent György Érdemjel;
- 2020. szeptember 8. – Szent Adorján Érdemjel.

Dandártábornok úr életútja és munkássága példaként állítható a büntetés-végrehajtás oktatói, kutatói számára. Szakmai örökségét méltó módon megőrizzük.

Várkonyi Zsolt Kristóf
főszerkesztő

ELŐSZÓ

Tisztelt Olvasó!

Tisztelettel tájékoztatom, hogy a következő fejezetben a 2022. május 4-én megrendezett, „A társadalmi kohéziót erősítő, reintegrációs, visszaesést csökkentő, bűnmegelőzési programok bemutatása” című online szakmai konferencián elhangzott előadások szerkesztett változata, illetve a kerekasztal-beszélgetésről készült beszámoló olvasható. Terjedelmi korlátok miatt Sinkó Csaba bv. alezredes úr tanulmánya a soron következő lapszámban kerül publikálásra.

Várkonyi Zsolt Kristóf
főszerkesztő

Schmehl János

KÖSZÖNTŐ¹

Tisztelt Meghívott Előadók! Tisztelt Vendégeink!
Tisztelt Vezetőtársak! Tisztelt Kollégák!

Tisztelettel köszöntöm Önöket Országos Parancsnok Úr és a magam nevében „A társadalmi kohéziót erősítő, reintegrációs, visszaesést csökkentő bünmegelőzési programok bemutatása” című konferencián, köszönöm, hogy elfogadták meghívásunkat.

Én Schmehl János vagyok, a büntetés-végrehajtás országos parancsnokának biztonsági és fogvatartási helyettese. Az én irányításom alá tartozik többek között a fogvatartottak reintegrációját célzó programok végrehajtása, fejlesztése. Immár több mint 30 éves, a szolgálati beosztásokat végigjárt pályafutásom alatt volt alkalmam testközelből tapasztalni azokat a változásokat és fejlődést, amelyet a szervezet az adott szakfeladat tekintetében véghezvitt, különösen az elmúlt tíz év viszonylatában.

Sokan vannak Önök között, akik részt vettek a tavalyi évben – a szintén reintegrációs témában és online módon – szervezett rendezvényünkön. Joggal merülhet fel a kérdés mindenkiben, hogy van-e létjogosultsága egy időben ily közeli, hasonló tematikájú eseménynek.

Amikor kollégáim felvetették a konferencia ötletét, magam is elgondolkodtam azon, hogy bő fél év elteltével indokolt-e egy újabb konferencia megtartása. A kételyeim azonban nagyon hamar eloszlottak, és remélem a nap folyamán ez Önökkel is így fog történni.

Egyfelől időről-időre hasznos szélesebb körben is áttekinteni egyes szaktevékenységeinket, másfelől viszont a büntetés-végrehajtás egésze folyamatosan fejlődik, változik. Minden változás kihat a szervezet egyik céljának, a fogvatartottak reintegrációjának megvalósítására is. Újabb és újabb kihívásokkal szembesülünk, amelyek feladatokat, de egyben lehetőségeket is teremtenek az adott célhoz való közelebb kerülésre. Számos olyan fejlesztésünk, előrelépésünk, együttműködésünk van, amelyek kiemelten fontos és új elemeket tartalmaznak a tavalyi évhez képest.

¹ Elhangzott: 2022. május 4-én

Ide tartozik: az európai uniós forrásból megvalósított, a fogvatartottak oktatásba, szakmaképzésbe történő bevonását előtérbe helyező EFOP projekt továbbvitele és jövője, a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet részlegként történő funkcionálása és kiterjedtebb szakmai munkája, a saját „Félutas Ház” programunk elindítása és továbbfejlesztése, a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők megnövekedett szerepköre és végül – de egyáltalán nem utolsósorban – a Nemzeti Bünmegelőzési Tanács által támogatott projektek végzése, kiterjesztése.

Ezúton köszönöm meg a társszervek és az együttműködő szervek részvételét, akik közül ma többen előadást is tartanak. Külön öröm ez számunkra, mert ezekből az előadásokból mi is minden esetben tudunk épülni. Azon felül, hogy érdekes számunkra, hogy hogyan látják mások a mi munkánkat és milyen értékelést adnak róla, az együttműködő szervek külsős szemmel adott visszajelzései eredményeink további rétegeit, illetve az esetleges hiányokat, további fejlesztési lehetőségeket is feltárják előttünk.

Úgy is fogalmazhatok, hogy ezek az alkalmak mérőföldkövek és iránytűk is egyben. Mérőföldkövek, mert az elért eredményeket megállapítják, rendszerként láttatják, szintetizálják. De iránytűk is, mert szinte akarat nélkül is kijelölik azt az utat, amelyikre rá kell fordulnunk, amelyiken közösen tovább kell haladnunk.

És a hangsúly itt a „közösen” szón van.

Egyedül nem megy. Igaz ez egyfelől a reintegráló szervezetre – szükségünk van minden szakterület munkájára. A társadalomba való visszavezetéshez egyaránt nélkülözhetetlen:

- a rend, a rendezettség és a fegyelem betartatása,
- a munkához szoktatás,
- az oktatásba, szakmaképzésbe történő bevonás,
- az egészségügyi-higiéniai igényesség megteremtése, növelése,
- továbbá a családi kapcsolatok megerősítése.

Másfelől mindehhez partnerek is kellenek. Ezért kötöttünk együttműködési megállapodásokat az oktatási, munkaadó, állami, civil és vallási szervezetekkel mind helyi, mind pedig központi szinten, amelyeknek a keretében elvégzett munkát ezúton is köszönöm mindenkinek.

A belső és külső együttműködésekén kívül azonban van egy harmadik, és igen fontos tényező – a befogadó környezet, amelynek szerepe nem lebecsülendő. Ez az az elem, amelyet eddig csak kevésbé tudtunk befolyásolni. Meggyőződésem, hogy a legtöbb

visszaesést a befogadó és megtartó közösség hiánya okozza, a bűnismétlés sokszor a bűnözői életformát folytató közvetlen környezet következménye. A már említett Fél-utas Ház programunk ezt a hiányt hivatott betölteni. A tapasztalatok pozitívak, ezért a program további jelentős fejlesztésén gondolkodunk. Részleteiben Kovács Mihály bv. ezredes úr fog beszámolni az elképzelésekről.

Tudjuk, hogy a munka megtartó erő. Ahhoz, hogy az elítélteknek szabadulásuk után azonnal legyen lehetőségük dolgozni, elsősorban egy prosperáló nemzetgazdaságra van szükség. Hiszem, hogy ehhez mi is hozzá tudunk járulni, legfőképpen a tisztességes és elhivatott munkánkkal, és a ránk bízott állami vagyon felelős, átlátható, célhoz kötött és pénzügyi eredményeket is felmutatni képes, jó felhasználásával, kezelésével, amint tettük ezt az elmúlt években. Az elkövetkező, gazdasági szakemberek által pénzügyileg nehéznek jósolt években ebből a nézőpontból is nagy lesz a felelősségünk.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Mondanivalónk tehát van, a szakmai érdeklődők adottak. Én a magam részéről köszönöm, hogy meghallgattak, és ezennel át is adom a szót első előadónknak.

*Schmehl János bv. vezérőrnagy
az országos parancsnok biztonsági
és fogvatartási helyettese*

Papczun Petra Judit – Szilágyi Nándor Imre

A REINTEGRÁCIÓS ŐRIZET SZEREPE AZ ELÍTÉLTEK TÁRSADALMI VISSZAILLESZKEDÉSÉBEN

*The contribution of reintegration custody
to the social reintegration of prisoners*

A reintegrációs őrizet egyidejűleg több büntetés-végrehajtási célt is hatékonyan kiszolgáló jogintézmény. Előnyei azonnal és kézzel foghatóan tapasztalhatók, míg hátrányai csak később és absztrakt módon észlelhetők, ezért minél szélesebb körben történő alkalmazása csábító mind a büntetés-végrehajtási szervezetrendszer, mind a jogalkalmazók számára.

Jelen tanulmányban büntetés-végrehajtási bírói szemszögből kívánjuk összefoglalni, hogy a reintegrációs őrizet elrendelése, valamint a kijelölt ingatlan elhagyásának engedélyezése során milyen szempontokat vesz, illetve vehet figyelembe a bíró, illetve az ezen döntések keretei között végrehajtott reintegrációs őrizet miként járul hozzá az elítélt társadalmi visszailleszkedéséhez és a büntetési célok megvalósulásához.

Kulcsszavak: reintegrációs őrizet, börtönártalmak, visszailleszkedés, magatartási szabályok, eseti eltávozási kérelmek

Reintegration custody is a legal institution that effectively serves several purposes of penitentiary enforcement at the same time. Its advantages are immediate and tangible, while its disadvantages can only be perceived later and in the abstract, therefore its wider application is tempting to both the penitentiary system and law enforcement.

In this study, we will summarize the aspects which a penitentiary judge takes or may take into account when ordering reintegration custody and allowing the prisoner to leave the designated property. Also, we will outline, how reintegration custody – carried out within the framework of these decisions – contributes to the social reintegration of the prisoner and the achievement of the aims of the sentence.

Keywords: reintegration custody, prison harms, reintegration, rules of conduct, ad hoc leave requests

Fotó: Bv. fotó

Bevezető

A szabadságvesztés azon egyéni preventív célját, hogy az elítélt a szabadulása után sikeresen visszailleszkedjen a társadalomba és annak jogkövető tagjává váljon, számos jogintézmény szolgálja. Ezek közül az utóbbi évek során kiemelkedő jelentőségűvé vált a reintegrációs őrizet, amely egyidejűleg több büntetés-végrehajtási célt is képes kiszolgálni. A zárt intézeten belüli fogvatartási idő csökkentésével elősegíti, hogy az „egyszeri” bűnelkövető minél kisebb mértékben részesüljön a szabadságvesztés káros hatásaiból, az ún. „börtönártalmakból”, másrészt hozzájárul ahhoz, hogy az elítélt már a szabadságvesztés ideje alatt civil munkát végezzen, megfelelő jövedelemre tegyen szert, családi kapcsolatait erősítse, ezáltal bekerülése előtti kapcsolatai ne lazuljanak szükségtelenül, harmadrészt csökkenti a büntetés-végrehajtási szervezetrendszer telítettségét, amelynek számos, a szabadságvesztés egyéni célján túlmutató előnye van.

A reintegrációs őrizet fenti előnyeivel szemben áll, hogy alkalmazásával a büntetés-végrehajtási szervezetrendszer által biztosított teljes izoláció feloldást nyer és a bűnelkövető azelőtt kerül vissza a társadalomba, hogy ténylegesen letöltötte volna a büntetőbíróóság által kiszabott szabadságvesztés teljes, vagy legalábbis a feltételes szabadságra bocsátásig esedékes tartamát. Ezáltal a büntetés retorzió jellege csökken, amely veszélyeztetheti a generális bűnmegelőzési célokat.

2022. április 14. napján 316 fő¹ töltötte a szabadságvesztését reintegrációs őrizetben, ami a teljes fogvatartotti létszámhoz képest nem magas szám (2%), azonban az éveken keresztül túlsúlyfóltással küzdő, és jelenleg is 100% körüli telítettséggel bíró büntetés-végrehajtási szervezetrendszer vonatkozásában ez egy kisebb létszámú büntetés-végrehajtási intézet populációját jelenti, így a jogintézmény jelentősége elvitathatatlan. Aktuális és fontos kérdés, hogy meddig növelhető a reintegrációs őrizetbe helyezett létszáma anélkül, hogy az az általános büntetési célokat veszélyeztetné? A kérdés jogalkotói és jogalkalmazói szempontból is sokrétű, és számos tanulmány tárgyát képezheti. Jelen esszé bírói szemszögből közelíti azt meg.

A jogalkotó egyfajta kedvezményként vezette be a reintegrációs őrizetet, amely egyes fogvatartottak esetében ex lege² kizárt, míg akik esetében nem az, náluk a büntetés-végrehajtási bíró mérlegelésén múlik annak elrendelése, amelyre akkor kerülhet sor, ha a büntetés céljának megvalósulása ezáltal is biztosítható.³

1 A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Fogvatartási Ügyek Szolgálat, Pártfogó Felügyelői Osztályának tájékoztatása
2 A törvény erejénél fogva
3 Bv. tv. 187/A. § (1) bek.

A 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. tv.) a reintegrációs őrizet kapcsán még példálódzó felsorolás szintjén sem határozza meg, hogy a büntetés-végrehajtási bíró milyen szubjektív, az elítélt személyiségét érintő szempontokat köteles értékelni, mérlegelni az elrendelés során, holott ezt más jogintézmények (enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazása⁴, fokozatváltás⁵, feltételes szabadságra bocsátás⁶) esetén megteszi.

Jelen tanulmány során a Fővárosi Törvényszék Büntetés-végrehajtási Csoportjának azon büntetés-végrehajtási bírói gyakorlatából indulunk ki, hogy a reintegrációs őrizet nem jár automatikusan valamennyi – a törvény erejénél fogva – arra jogosult fogvatartott számára, hanem az elrendelése során meg kell vizsgálni az elítélt fogva tartást megelőző előéletét, életkörülményeit, személyiségét, családi kapcsolatait, fogva tartás során tanúsított magatartását, valamint azon céljait, amelyek elérésében a reintegrációs őrizet segítséget tud nyújtani.

A tanulmányt a szabadságvesztéssel együtt járó diszfunkciók kapcsán a fogvatartottat érő nem jogi hátrányok ismertetésével kezdjük, amelyek minden elítélt esetén másként érvényesülnek. Ezeket azért érdemes bemutatni, mert a zárt büntetés-végrehajtási viszonyokból történő reintegrációs őrizetbe helyezéssel – tehát a korábbi „szabadulással” – a börtönártalmak hatásai érdemben csökkenthetők. Ily módon a reintegrációs őrizet közvetett módon is hozzájárul az elítéltek társadalomba való visszailleszkedéséhez.

A reintegrációs őrizet szerepe a börtönártalmak elkerülésében

A börtönnépesség csökkentésére irányuló törekvések több évtizedes múltra tekintenek vissza. A büntetés-végrehajtási intézetek kapacitásának végessége, fenntartásuk költségessége, de az elítélteket érő börtönártalmak bűnisméltésre sarkalló hatásai is a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték számának mérséklésére ösztönözték a jogalkotót. Ennek számos eszközével élt is: egyre nagyobb teret nyert a dekriminalizáció; az alternatív szankciók; a letartóztatás és a végrehajtandó szabadságvesztés ultima ratio⁷ jelleggel való alkalmazása.

A bírósági ítélezésre ható büntető törvénykönyvi változásokon túl a szabadságvesztésüket töltő elítéltek esetében is folyamatosan bővültek a jogszabályi lehetőségek. Ennek egyik eredménye a 2015. április 1-jei hatállyal létrehozott reintegrációs őrizet jogintézménye.

4 Bv. tv. 104. § (1) bek.
5 Bv. tv. 115. § (1) bek.
6 Bv. tv. 188. § (1a) bek.
7 Végző megoldási kísérlet

A börtönártalom alatt a büntetés-végrehajtási intézetek diszfunkcióit, illetve ezen diszfunkcióknak a rabokra, a hozzátartozóikra, sőt a börtönőrökre is gyakorolt hatását értjük.

A reintegrációs őrizet védelmet nyújthat a börtönártalmak ellen, miután alkalmazása a társadalomra kevésbé veszélyes, nem életvitelszerű bűnelkövetők számára áll nyitva. Ők azok, akiket a prizonizáció a legsúlyosabban érint. Ez tudatos jogalkotói döntés, hiszen a reintegrációs őrizet elrendelésének objektív feltételül a törvény az elkövetett bűncselekményt (gondatlan vagy nem személy elleni erőszakos), a büntetlen, illetve visszaesőnek nem minősülő előéletet, valamint az 5 évet meg nem haladó büntetési tartamot határozza meg. Ezek a feltételek egy irányba mutatnak: a személy elleni erőszakos bűncselekményt elkövető, visszaeső, 5 évet meghaladó szabadságvesztésre ítélt nem helyezhető reintegrációs őrizetbe, hanem csak a társadalomra kevésbé veszélyes bűncselekményt elkövető, büntetés-végrehajtási intézetben nem „jártas” elítélt kap lehetőséget arra, hogy a kiszabott szabadságvesztés egy részét szabadabb, komfortosabb, kötetlenebb körülmények között töltsen le. E mögött nem pusztán a börtöntelítettség csökkentése iránti szándék, és költséghatékonyasági megfontolások állnak, hanem a fogva tartással együtt járó azon mentális ártalmak elkerülése, amelyek nem szolgálják a büntetés egyéni céljait a fenti elkövetői kör esetében.

De hogy mik ezek az ártalmak? A klasszikus börtönártalom a „börtöniskola” kijárási folyamat, hiszen a fogvatartottak jelentős része – kifejezetten az első büntényesek vagy a gondatlan cselekményeket elkövetők – nem bűnözőnek, inkább törvénysértőnek tekinthető. A 2019. december 31-ei visszaesési mutatók alapján a 16 334 fogvatartottból 7 351 fő (45%) minősül első büntényesnek, 509 fő nem visszaeső (3,12%), 1 127 pedig visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő (6,90%).⁸ Mindebből az következik, hogy a fogvatartottak 41,29%-a visszaeső. A velük való mindennapi kapcsolat lévén valós a veszélye annak, hogy az első alkalommal fogva lévő elítélt beletanul az „alvilági” létformába. A „bad apple” jelenséget, vagyis a „rossz alma hatást” az elítéltek többsége magán is érzékeli, a zárkatársak rossz hatással lehetnek rá.

Donald Clemmer börtönszociológus már 1940-ben felhívta arra a figyelmet, hogy bár minden fogvatartott prizonizálódik, de a szabadságvesztés tartama meghatározó jelentőségű e körben. Hosszabb büntetés alatt az elítélt nagyobb eséllyel sérül a prizonizáció ártalmaitól, amely során az egyén „többé-kevésbé átveszi a fegyintézet társadalmi gyakorlatait, erkölcsét, szokásait és általános kultúráját”.⁹ A prizonizáció mértéke jelentősen befolyásolja az elítélt későbbi reintegrációs esélyeit is.

⁸ Börtönstatisztikai Szemle (2020) p. 10.

⁹ Clemmer, D. (1940) p. 299.

Minél zártabb az intézet és minél erősebb a büntetés megtorló jellege, annál inkább érvényesülnek a börtönártalmak.¹⁰ Az egyre bővülő szakirodalom klasszikus és immanens börtönártalmakként tartja nyilván a prizonizációt, deprivációt, stigmatizációt, dehumanizációt, detrimentalizációt, mortifikációt, elidegenedést, hospitalizációt, inkapacitációt, inzulációt, izolációt, reluktanciát, retribúciót, az agressziót és a kóros pszichés tünetek jelentkezését.

Prizonizáció: A börtön értékeinek és normáinak elfogadása, aminek folyamata a személyiség antiszociális irányú torzulásához vezet.

Depriváció: A klasszikus megfosztottságok érhetők alatta, amelyek a fogvatartással szükségszerűen együtt járnak. Sykes felosztása szerint hagyományos börtöndepriváció a megfosztottság a szabadságtól, a javaktól és szolgáltatásoktól, az autonómiától, a biztonságtól, illetve a heteroszexuális kapcsolattól.¹¹

Stigmatizáció: Azaz a megbélyegzés több oldalról is fenyegeti a fogvatartottat. A „bűnöző” címke eleve szankcionálja a társadalomban, de a fogvatartotti hierarchiában betöltött szerepe is meghatározza napjait, míg a büntetés-végrehajtási intézet rizikóbecslése, kockázatelemzése, rezsimbe sorolása újabb fenyegetést jelent az identitására nézve.

Dehumanizáció: Ennek a jelenségéről is beszámol a fogvatartottak többsége. Úgy érzik, hogy fogvatartásuk során elveszítik emberi tulajdonságaikat, jellemzőiket, és az örök a végrehajtás alanya helyett annak tárgyaként kezelik őket.

Detrimentalizáció: Személyiségromlás és annak észlelése, amikor a börtönélet szűrkesege a gépezet részévé teszi a fogvatartottat.

Mortifikáció: Az énkép és identitás leépülése. Kényszerű önmegtagadás is. „Az énkép devalvációja, a saját magáról alkotott kép lerombolódása, lefokozódása, a bemocskolódás érzése.”¹² Az elidegenedés „egyik központi eleme a teljes hatalomnélküliség érzése – a személynek sem a teste, sem az identitása felett nincs semmilyen hatalma”¹³.

Hospitalizáció: Ennek folytán a fogvatartott az állandó gondoskodásnak köszönhetően elveszti az önállóságát, ez az úgynevezett „börtönhotel-hatás”. Az elítélt szinte fél a szabadsulás okozta bizonytalanságtól.¹⁴

¹⁰ Ruzsonyi P. (2015)

¹¹ Sykes, G. M. (2007)

¹² Ruzsonyi P. (2015) p. 33.

¹³ Lehoczki Á. (2019) p. 195.

¹⁴ Pálvölgyi Á. (2014) p. 78.

Inkapacitáció: A börtönhotel-hatáshoz szervesen kapcsolódik az inkapacitációs ártalom. A tétlenségre kényszerített, „inaktív” fogvatartott szabadulását követően passzív társadalommal találkozik. Ez marginalizálja őt és fenntartja kriminalitását.

Inzuláció: A szociális elkülönülés, mely a fogvatartott személyiségéből fakadó megküzdési stratégia, elszigetelődés a külvilágtól vagy a társaitól.

Izoláció: Az a fajta szociális elkülönítettség, melyet az intézmény kényszerít a fogvatartottra.

Reluktancia: A börtönártalmakkal szembeni passzív beletörődés, a társadalmi közöny észlelése.

Retribúció: A büntetés megtorló, bosszú jellegének túlhangsúlyozása, az erkölcs és a jog téves vegyítése.

Autoagresszív és heteroagresszív cselekedetek növekedése: A jelentős feszültségben élő, számtalan okból frusztrált fogvatartott indulatainak levezetésére csupán korlátozott lehetőségek állnak rendelkezésre. A börtönneurózis ismert jelenség, de a fogvatartás önmagában is elősegítheti különböző pszichovegetatív, szorongásos tünetek megjelenését, mely nem manipulatív vagy érdekevezérelt célból elkövetett önkárosításban, öngyilkosságban is testet ölthet.

Dr. Pálvölgyi Ákos egy tanulmányában rámutatott arra, hogy „*kutatások szerint a rövid tartamú szabadságvesztés csak korlátozottan alkalmas a büntetéssel elérendő célok teljesítésére, ugyanakkor a bebörtönzés szinte azonnal megváltoztatja a környezet magatartását az elítélttel szemben, amelynek következtében a szabadulás után rendkívül nehéz a munka- és lakáskeresés, a szociális kötelek elsorvadnak*”¹⁵. Hangsúlyozza, hogy a szabadulás utáni első hat hónap döntő fontosságú. Ebben az időszakban dől el a társadalmi visszailleszkedés sikeressége. A visszaesők általi bűnelkövetés, a bűnismétlés adja a kriminalitás jelentős részét. A visszaesés megelőzésében elsődleges feladat az elítélt sikeres társadalmi reintegrációjának az elősegítése.

A börtönben megszervezésre kerülő tanfolyamok és az ott szolgáltatott körülmények nem a legalkalmasabbak a munkaerőpiaci hátrányok leküzdésére, így a büntetés-végrehajtási intézetek nem tudják megfelelően érvényesíteni a Bv. Kódexben meghatározott törekvéseket.¹⁶ Ezen probléma megoldása több irányú, egyrészt az utóbbi években a büntetés-végrehajtási szervezetrendszer is jelentős fejlesztéseket ért el a fogvatartottak

foglalkoztatásának javítása, a versenyképes szakképesítés és gyakorlat biztosítása érdekében, másrészt viszont a reintegrációs őrizet során a „külvilág” bevonásával szinte korlátlan lehetőségei nyílnak az elítéltnak a munkavégzésre.

Nemzetközi példák is rámutattak arra, hogy mennyire eltérő és kedvezőbb azon elítéltek helyzete, akik büntetésük utolsó szakaszát valamiféle „félfogságban” töltik, azokhoz képest, akiknek szabadságvesztését mindvégig a büntetés-végrehajtási intézet falai között hajtják végre.

A büntetés-végrehajtási bírónak tisztában kell lennie ezekkel a börtönhatásokkal. Döntésének jelentősége abban is áll, hogy ezekről „megkíméli”-e a fogvatartottat, hiszen minél rövidebb ideig, minél kisebb mértékben tapasztalja meg az elítélt ezeket a börtönártalmakat, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy kizárólag a kontrollálható joghátrányokat szenvedje el és a szabadságvesztés nem lesz kontraproduktív.

De vajon a reintegrációs őrizet valamennyi arra jogosult elítélt esetén képes elérni a célját? Az elmúlt évek tapasztalata, hogy a jogintézmény „sikeressége” rendkívül magas (94,6%), ha ezt abban mérjük, hogy eredményesen eltelt és nem kellett idő előtt megszüntetni. 2015. április 1-je óta 4 116 alkalommal rendelt el büntetés-végrehajtási bíró reintegrációs őrizetet és mindösszesen 222 alkalommal kellett azt megszüntetni. Tovább javít az összképen, ha rögzítjük a megszüntetési okokat: 86 esetben magatartási szabályok súlyos fokú megszegése, 53 esetben új büntetőeljárás vagy új szabadságvesztésre ítélet, 5 esetben fogolyszökés, 8 esetben elhalálozás és 70 esetben egyéb ok miatt.¹⁷

Egzaktan nem megválaszolható kérdés, hogy vajon a fenti eredményesség a javaslatot tevő büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők, továbbá az elrendelésről döntő büntetés-végrehajtási bírók megalapozott döntéseinek köszönhető, miszerint alapos mérlegelés után jól becsülik meg, hogy mely fogvatartottól várható a szabályok betartása? Avagy magasabb számú elrendelés esetén is hasonló lenne az arány? Álláspontunk szerint nem elhanyagolható szerepe van ebben az eredményességben a büntetés-végrehajtási bírói döntéseknek, így a továbbiakban pár gondolat erejéig arra térünk ki, hogy a reintegrációs őrizet elrendelésére jogosult fogvatartottak esetén milyen szubjektív szempontokat lehet figyelembe venni az elutasítás szempontjából. Ez a fajta mérlegelés meglátásunk szerint alapvető jelentőségű annak érdekében, hogy a reintegrációs őrizet ne egy automatikusan járó lehetőség legyen, mert az idővel biztosan erodálna a jelenleg sikeresnek mutató jogintézményt.

¹⁵ Pálvölgyi Á. (2014) p. 78.

¹⁶ Hideg M. I. (2019) p. 83.

¹⁷ A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Fogvatartási Ügyek Szolgálat, Pártfogó Felügyelői Osztályának tájékoztatása

Szubjektív szempontok értékelése a reintegrációs őrizet elrendelése során

Fentebb már szóba került, hogy a jogalkotó nem határozta meg, hogy a reintegrációs őrizet elrendelésének objektív feltételrendszerén kívül milyen szempontokat kell értékelnie, mérlegelnie a büntetés-végrehajtási bírónak, annak ellenére, hogy a döntése nyilvánvalóan nem pusztán a törvényben felsorolt objektív feltételek számba vételére és azok fennállásának deklarálására korlátozódik.

A reintegrációs őrizet elrendelésére vonatkozó eljárási szabályok szerint a büntetés-végrehajtási bírónak meghallgatást kell tartania. Ennek nyilvánvalóan az a célja, hogy a bíró találkozzon a fogvatartottal, és ha csak rövid ideig, pár kérdés erejéig, de benyomást szerezzen a személyiségről, céljairól. Meg kell győződnie arról, hogy a reintegrációs őrizet elrendelése a büntetés egyéni céljait szolgálja. Erről álláspontunk szerint a végzésben is számot kell adnia. A döntése során a fogvatartottal szükséges érzékeltetni, és akár kifejezetten közölni is, hogy a reintegrációs őrizetnek célja van, ez pedig az önellátás, az önfejlesztés, az öngondoskodás biztosítása, továbbá a szociális kapcsolatok erősítése.

Büntetett előélet értékelése

A 2015. április 1. napjával bevezetett szabályok szerint az az elítélt helyezhető reintegrációs őrizetbe, akit első alkalommal ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre. Ez a kizáró szabály 2017. január 1. napjával „puhult” és kibővült a visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő személyi körrel,¹⁸ tehát ezután már az a fogvatartott is reintegrációs őrizetbe kerülhet, aki korábban volt fogva, de a büntetés kitöltésétől vagy a végrehajthatósága megszűnésétől számított három év elteltével követte el az újabb szabadságvesztéssel büntetett bűncselekményt.

Az első ízben végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték vagy a visszaesőnek nem minősülő bűnismétlők köre nem azonos. Az első kör lényegében „beleolvad” a másodikba, ennek ellenére a jogalkotó azt megtartotta. A büntetés-végrehajtási bíró ugyanakkor pozitívan értékelheti, ha az elítélt az első személyi körbe tartozik, avagy elutasítás esetén negatív körülményként feltüntethető a bűnismétlő mivolta.

Említést érdemel, hogy a jelenlegi szabályozás szerint, akit egyszer a bíróság reintegrációs őrizetbe helyezett, vele szemben később ismételt elrendelhető az, hiszen nincs olyan kizáró ok, hogy nem helyezhető újra abba az, akinek korábban a bíróság reintegrációs őrizetbe helyezését rendelte el. Álláspontunk szerint ez akár ex lege kizáró ok is

¹⁸ Bv. tv. 187/A. § (1) bek. b) pont

lehetne, hiszen az újabb bűnelkövetés kétséget kizáró bizonyosságot szolgáltat arra, hogy a reintegrációs őrizet nem érte el a célját. Ilyen jogalkotói szándék hiányában viszont a büntetés-végrehajtási bíró mérlegelésére van bízva, hogy célszerűnek tartja-e az ismételt elrendelést.

Büntetés-végrehajtási intézetben tanúsított magatartás értékelése

E körben ugyanazt a mérlegelő tevékenységet kell elvégezni, mint a feltételes szabadságra bocsátás kapcsán. Az elítélt magatartásának pozitív képet kell mutatnia, hiszen a büntetés-végrehajtási bíró a reintegrációs őrizet elrendelésével kvázi kijelöli a feltételes szabadságra bocsátásról való döntésnek az irányát. Azt a személyt kell reintegrációs őrizetbe helyezni, aki ugyanazon büntetés-végrehajtási intézeti viselkedés esetén feltételes szabadságra is bocsátható, hiszen a reintegrációs őrizet tartama alatt már nem lesz lehetősége javítania a fegyelmi helyzetén. A két eljárás összekapcsolódásának a nehézségét jelenti, hogy számos esetben eltérő bíróság dönt a reintegrációs őrizet elrendeléséről – fogva tartás helye szerint illetékes büntetés-végrehajtási csoport¹⁹ –, mint a feltételes szabadságról – kijelölt lakás elhelyezkedése szerint illetékes büntetés-végrehajtási bíró²⁰. Az anomália lehetősége tehát adott, és a gyakorlat szolgáltat is rá eseteket. A reintegrációs őrizet során tett elítélti erőfeszítések, pártfogó felügyelői tevékenység, illetve bírósági intézkedések pedig értelmetlenné válnak, ha a feltételes szabadságra bocsátásra végül nem kerül sor, és az elítélt visszakérül a büntetés-végrehajtási intézetbe.

Az elítélt céljai a reintegrációs őrizettel

Fontos, hogy az elítéltnak legyen célja a reintegrációs őrizettel. Álljon szándékában a munkavállalás, ha van családja, akkor kívánjon részt venni a család mindennapjaiban, ha a munkába álláshoz szükséges, akkor folytasson tanulmányokat. Egy olyan fogvatartott esetén, aki bár a büntetés-végrehajtási intézetben dolgozik, de a reintegrációs őrizetben ilyen célja nincs, akinek családi kapcsolatai nem értékelhetők, annál kétséges, hogy a reintegrációs őrizet milyen büntetési célokat szolgál a börtönök telítettségének csökkentésén túlmenően, amely azonban nem lehet kizárólagos cél.

Ha pedig az elítéltnak van lehetősége munkát vállalni, hozzátartozóiról, illetve önmagáról gondoskodni, képzést és tanulmányokat folytatni, akkor a bíróságnak lehetőséget kell adnia ezekre, feltéve, ha az nem ellentétes a szabadságvesztés céljával, illetve nem feszíti túl a reintegrációs őrizet kereteit.

¹⁹ Bv. tv. 50. § (2) bek.

²⁰ Bv. tv. 61/B. § (4) bek.

A továbbiakban a Fővárosi Törvényszék Büntetés-végrehajtási Csoportjának gyakorlata, illetve a Kúria joggyakorlat-elemző csoportjának összefoglaló véleménye alapján mutatunk rá arra, hogy a büntetés-végrehajtási bíró által a kijelölt ingatlan elhagyására vonatkozó magatartási szabályok, eltávozási lehetőségek milyen jellegűek a gyakorlatban, azokhoz miként viszonyulhat a büntetés-végrehajtási bíró, és hogyan szolgálják az elítélt visszaélését.

Magatartási szabályok meghatározása a reintegrációs őrizet elrendelése során

A jogalkotó előírta, hogy a büntetés-végrehajtási bíró a reintegrációs őrizet elrendelésekor rendelkezzen arról, hogy az elítélt a kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet meghatározott okból, különösen a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítása, munkavégzés, oktatásban, képzésben való részvétel vagy gyógykezelés céljából, az ott meghatározott időben és úti céllal elhagyhatja.²¹

A Bv. tv. nem taxatív, hanem példálódzó felsorolást ad az eltávozási lehetőségek körére. Az elítélt bármilyen konkrét célt megjelölhet rendszeres eltávozási igényként, és ha a bíró megítélése szerint az szolgálja a büntetési célokat, akkor kap is rá lehetőséget. Ilyen lehet például a vallásgyakorlás, vagy a közeli hozzátartozóról való rendszeres gondoskodás, amelyek nem illeszkednek a "különösen" kitétel után felsorolt négy eltávozási indok közé, de támogathatók.

Arra viszont nincs iránymutatás, hogy az eltávozásra adható időkeret milyen tartamú, illetve milyen területre kiterjedő lehet. Ezt az elmúlt évek során a bírói gyakorlat alakította ki, mely gyakorlatot a büntetés-végrehajtási csoportok igyekeznek egymáshoz közelíteni, de ez azok sokrétűsége, valamint speciális vonásaik miatt nehéz feladat és mindig is lesznek enyhébbnek vagy szigorúbbnak tűnő gyakorlatok.

A mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítása miatti eltávozás

Ezen okból lényegében minden elítélt számára biztosítandó a kijelölt lakás elhagyása. Ez magában foglalja a bevásárlást, a szabad levegőn tartózkodást, a sportolást, a kiskorú gyermekek nevelésével járó feladatokat, vagy a hivatali ügyintézés. Az elítélttől elvárható, hogy részt vegyen a befogadó családja mindennapjaiban, és ha szükséges, akkor intézhessen a bevásárlást, kiskorú gyermekeit elvihesse az óvodába, iskolába. Ha ugyanis a nap 24 órájában otthon tartózkodik, akkor a reintegráció kevésbé lesz

²¹ Bv. tv. 187/A. § (4) bek.

hatékony, és a reintegrációs őrizetnek a személyi szabadságot elvonó jegyei kerülnek túlsúlyba.

A bevásárlásra tipikusan heti 2 nap 2-2 óra adható, mint ahogy a szabad levegőn tartózkodásra vagy a sportolásra is ugyanennyi, bár ennek indokoltsága függhet attól, hogy az elítélt lakásban vagy udvarral rendelkező házban tölti-e a reintegrációs őrizetet. A kiskorú gyermekekkel való kapcsolattartásra szánt idő mindig a konkrét célhoz, útvonalhoz igazodik.

Nem egy esetben fordult elő, hogy a reintegrációs őrizet végrehajtásának a helyét meg kellett változtatni, vagy azt meg kellett szüntetni azon okból, hogy az elítélt a befogadó családdal az állandó összecsúszásból eredően konfliktusba került. Talán ki lehet jelteni, hogy a koronavírus-járvány okozta lezárások, karanténok mindenki, így a büntetés-végrehajtási bírók számára is kézzel foghatóvá tették, hogy milyen egy lakásban lenni egész nap, ezért nem szorul különösebb magyarázatra, hogy miért fontos biztosítani heti 4-8 óra eltávozási lehetőséget az ingatlanból.

Munkavégzés

A Kúria összefoglaló véleménye szerint a munkavégzés lehetősége a reintegrációs őrizet lényege, ezért az rugalmasan, az adott élethelyzethez és főként az igazolt munkavégzéshez igazítandó.²²

A munkavégzés révén az elítélt jövedelemre tesz szert, melyből magát és családját is fenn tudja tartani. Ennek hiányában szintén konfliktus forrása lehet, hogy míg a fogva tartás alatt a büntetés-végrehajtási intézet biztosítja az elítélt élelmezését, ruháztatását, addig a reintegrációs őrizet során azt – ha nincs jelentősebb megtakarítása az elítéltnél – a családnak kell finanszíroznia.

A munkavégzésnek, jövedelemszerzésnek tehát van egy materiális, kézzel fogható oldala, ugyanakkor a társadalomba való beilleszkedésnek is elengedhetetlen feltétele. Hozzájárul az elítélt önbecsüléséhez, öngondoskodásához, csökkenti a későbbi bűnelkövetés esélyét. A reintegrációs őrizetbe helyezett elítélt több hónap előnyt szerez az olyan társaihoz képest, akik ezt nem kapták meg. Hamarabb állhat vissza a munka világába, ezáltal előbb lesz jövedelme, így a szabadságvesztés letöltése utáni életének rendezését, folytatását is korábban kezheti meg.

A gyakorlatban a munkavégzés engedélyezésének az elbírálása okozza a legnagyobb nehézséget a büntetés-végrehajtási bírónak, hiszen ezen okból adható a leghosszabb

²² Felek I. (Kúria) (2018) p. 70.

tartamú és a legnagyobb területre kiterjedő eltávozás. A túlzott mértékű eltávozás viszont kiüresítheti a reintegrációs őrizet szabadságelvonással járó jellegét, így veszélyeztetheti a szabadságvesztés retorziós jellegét.

Engedélyezhető munkakörök

Ágálytalanul engedélyezhető eltávozás a napi 8 órás munkaidőben és állandó munkahelyen végzett munkák esetén (például raktáros, árufeltöltő, éttermi alkalmazott, takarító, irodai asszisztens).

Szintén támogatható, ha a munkavégzés több, de pontosan meghatározható helyszínen folyik (segédmunkás különböző építkezéseken, takarító több épületben).

Általánosságban nem lehet kizáró ok a különféle ütemezésű, például váltott műszakú vagy huszonnégy órás munka sem, ha a munkaidő előre meghatározható. Nincs akadálya az éjjel történő munkavégzésnek sem (pl. biztonsági őr).

Különös körülménnyel kell eljárni, ha a munkavégzés a bűncselekmény elkövetése előtti ugyanazon munkakör folytatása, amennyiben a bűncselekményt az elítélt azzal összefüggésben követte el. Konkrét eset volt, amikor a gépjármű-kereskedéssel foglalkozó elítélt személygépkocsik eladásával kapcsolatos csalást, illetve egyedi azonosítójellel való visszaélést követett el, majd a reintegrációs őrizet elrendelésére irányuló kérelmében ugyanannál a kereskedésnél kívánta folytatni gépjármű-kereskedői munkáját.

Az engedélyezés nehézségeit okozza, hogy miként tud meggyőződni a büntetés-végrehajtási bíró a munkavégzés ténylegességéről, illetve, hogy a konkrét munka szolgálni fogja-e az elítélt visszailleszkedését? Probléma ugyanis, hogy az elítéltek nem minden esetben rendelkeznek munkaszerződéssel, azon triviális okból, hogy a munkáltató nem köt velük szerződést, amíg nem garantált, hogy fognak-e tudni dolgozni. Álláspontunk szerint ez méltányolható és egy munkáltatói szándéknyilatkozat alapján is engedélyezhető a munkavégzés, ha az tartalmazza a munkavégzés jellegét, helyét és időtartamát, és felszólítható az elítélt, hogy a későbbiekben csatolja az aláírt munkaszerződést a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelőnek.

Indokolt a munkavégzés engedélyezését megelőzően beszerezni a munkáltatóra vonatkozó adatokat is, így annak cégkivonatát, esetleg a Céginformációs és az Elektronikus Cégeljárásban Közreműködő Szolgálat által vezetett nyilvántartás adatait a cég tevékenységével kapcsolatos beszámoló közzétételéről, avagy az Egyéni Vállalkozói Nyilvántartás adatait. Szintén a gyakorlatban előfordult eset, amikor az elítélt által megjelölt munkáltató egy valós tevékenységet nem végző, adószámmal nem rendelkező,

megszűntnek nyilvánítását követően kényszerszertörés alatt álló társaság volt, mellyel szemben a Nemzeti Adó- és Vámhivatal is végrehajtást rendelt el.²³

A fenti feltételeknek megfelelő munkavégzés esetén az elítéltnak a munkahelyre való oda- és visszautazással együtt akár napi 10-12 óra eltávozás is engedélyezhető, és emellé indokolt biztosítani a mindennapi élet szokásos szükségletei kapcsán történő eltávozást. Az ilyen esetekben a reintegrációs őrizet már nagyon hasonló tényleges helyzetet teremti a feltételes szabadsághoz, ezért szükséges az alapos és körütekintő eljárás.

Nem engedélyezhető munkakörök

A munkavégzés helye és módja azonban bizonyos esetekben összeegyeztethetetlen a reintegrációs őrizet céljával. Így a mozgó, változó helyű munkavégzés (pl. ételfutár, taxifőnök, ingatlanügynök) a Fővárosi Törvényszék gyakorlatában általában elutasításra kerül, hiszen a változó helyszín miatt az ellenőrzés ellehetetlenül, illetve nem lehetséges a Bv. tv. 187/A. § (4) bekezdésében kötelezően írt úti cél meghatározása sem. Például személyszállítás esetén a megrendelő által megjelölt úti cél előre semmilyen módon nem határozható meg, az ad hoc jellegű megbízások pedig az ellenőrzés lehetőségét zárják ki.²⁴

A külföldi munkavégzés miatt sem lehet engedélyezni a kijelölt lakás elhagyását, hiszen ahogy a fogva tartás, illetve a feltételes szabadság alatt, úgy a reintegrációs őrizet során sem távozhat az elítélt külföldre.

A munkavégzés rendszerint az adott település közigazgatási határán belül engedélyezett, és csak kivételesen azon kívül. Általában elutasított igény az egész megyére kiterjedő, illetve nyilvánvalóan az ennél szélesebb területet, tehát több megyét vagy az egész ország területét felölelő munkavégzés. Budapest egész területére kiterjedően is csak kivételes esetben engedélyezi a bíróság a munkavégzést, ami a főváros közigazgatási jellegzetességeivel, infrastruktúrájával indokolható.

A Fővárosi Törvényszék gyakorlatában rendszeresen előforduló kérelem a napi 12 óra eltávozást magában foglaló, egész Pest megyére kiterjedő munkavégzés, amelyet a bíróság a munkavégzéshez kapcsolódó reintegrációs célok ellenére sem engedélyez azon indokból, hogy az ilyen mértékű eltávozás már túlmutat a jogintézmény célján, kiüresíti annak retorziós jegyét és az elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazásától függetlenül, az ellenőrzés megnehezülését is eredményezi.²⁵

23 Fővárosi Törvényszék Büntetés-végrehajtási Csoport F.155/2019. számú ügy

24 Fővárosi Törvényszék mint másodfokú bíróság Bpkf.11.235/2019. számú ügy

25 Fővárosi Törvényszék mint másodfokú bíróság Beüf.6326/2018. számú ügy

Oktatásban, képzésben való részvétel

Törvényben nevesített, így kiemelt eltávozási indok az oktatásban, képzésben való részvétel. Leggyakoribb eset a vezetői engedély megszerzése iránti engedélykérés, amely minden esetben méltányolható, hiszen bármely típusú járművezetésre vonatkozó engedély hozzájárulhat valamilyen formában a reintegrációhoz.

A tanulmányok folytatására, szakképesítés megszerzésére a fogva tartás alatt is van lehetőség, így nyilvánvalóan a reintegrációs őrizet során sem lehet ettől elzárni az elítéltet. Az engedélyezés feltétele, hogy okirattal igazolja, hogy a képzéshez mikor, hol szükséges személyes jelenlét, és annak tükrében biztosítja a bíróság az eltávozást.

Gyógykezelés

A szabadságvesztés során szünetel az elítélt szabad orvosválasztáshoz fűződő joga, amely a reintegrációs őrizet elrendelésével megváltozik. A büntetés-végrehajtási intézet a fogva tartás alatt folyamatos orvosi ellátáshoz való hozzáférést biztosít, amely a „szabadulással” megszűnik, ugyanakkor mivel az elítélt továbbra is büntetés-végrehajtási jogviszonyban áll, ezért az államnak garantálnia kell, hogy nem sérül az egészséges élethez való alapjoga. Ez oly módon biztosítható, hogy a büntetés-végrehajtási bíró engedélyezi az orvosi vizsgálatokon, kezeléseken való részvételt attól függetlenül, hogy az egyébként sürgős vagy halasztható vizsgálat-e.

Engedélyezhető eseti eltávozási kérelmek

A büntetés-végrehajtási bíró kérelemre – eseti jelleggel – engedélyezheti a kijelölt lakás és az ahhoz tartozó bekerített hely meghatározott célból történő elhagyását.²⁶ A meghatározott célt a jogalkotó még példálódzó jelleggel sem sorolta fel, így az engedélyezhető kérelmek körének a kialakítását teljes mértékben a bírói gyakorlatra bízta. E körben kézenfekvő ugyanazokat a szempontokat figyelembe venni, mint az elrendelő határozatban meghatározható magatartási szabályoknál.

Hivatali ügyintézés

Előfordulhat, hogy az elrendelő végzésben a mindennapi élet szokásos szükségleteinek biztosítására megjelölt napokon több hétre előre sincs szabad időpont az okmányirodákban, így az elítélt kérelmet terjeszt be a személyi okmányai meghosszabbítása iránt olyan napra, amikor nem hagyhatja el az ingatlant. Ennek nincs akadálya, hiszen egyértelműen illeszkedik a reintegrációs célokba.

²⁶ Bv. tv. 61/A. § (6) bek.

Orvosi vizsgálaton való megjelenés, oltás felvétele

Gyakori eltávozási kérelem a laboratóriumi vizsgálaton, háziorvosi rendelésen való megjelenés, illetve a koronavírus miatti oltások felvétele kapcsán is sok esetben intézkedett a bíróság a lakás elhagyásának engedélyezése iránt.

Közeleli hozzátartozó meglátogatása, családi ünnepségen való részvétel

A családi kapcsolatok ápolása is reintegrációs cél, így a különleges, jeles családi eseményeken, ünnepségeken (például esküvő, keresztlő, ballagás, diplomaosztó, temetés, karácsonyi ünnepség) való részvétel is méltányolható, mint ahogy támogatható az eltávozás beteg hozzátartozó ápolása miatt is.

Bírósági tárgyaláson való részvétel

Magától értetődő, hogy a büntetés-végrehajtási bíró engedélyezi a terheltként vagy tanúként való kihallgatás miatti megjelenést, mint ahogy a polgári peres eljárásban való személyes részvételt is.

Általános zsinórmérték az eseti lakhelyelhagyási kérelmek elbírálása során, hogy a büntetés-végrehajtási intézetben is lehetővé kell tenni az elítélt művelődését, sportolását, továbbá elő kell segíteni számára a családi és egyéb kapcsolatai fenntartását, fejlesztését.²⁷ Ugyancsak minden elítélt számára biztosítani kell a vallásgyakorlás jogát, a lelkiismereti és vallási meggyőződés szabad megválasztását vagy megváltoztatását. Ezt erősíti a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény is, amikor rögzíti, hogy a lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlását a fogvatartottak számára egyéni és közösségi szinten is garantálni kell. A vallásgyakorlás jogának szükségszerű eleme – egyebek mellett – a lelki gondozás és a vallásos szertartások igénybevétele, valamint az istentiszteleten való részvétel is. A reintegrációs őrizet folytán az elítélt nem kerülhet hátrányosabb helyzetbe ezen jogai tekintetében.

További viszonyítási pont, hogy a reintegrációs őrizet mikor kezdődött és mikor ér véget. Álláspontunk szerint a büntetés-végrehajtási bíró mérlegelheti, hogy a reintegrációs őrizet vége felé közeledve megengedőbb döntéseket hoz.

²⁷ Bv. tv. 164. §

Nem engedélyezhető eseti eltávozási kérelmek

Nem indokolják az eltávozási lehetőségek feloldását – a Fővárosi Törvényszék gyakorlata szerint – az évente visszatérő események, mint például egy testvér születésnapja vagy egy állami ünnepség. A Kúria is rámutatott arra, hogy nem indokolt cél például az élettárs meglátogatása a büntetés-végrehajtási intézetben, a nem otthoni kertészkedés, szüreten, disznóvágáson, horgászversenyen, fesztiválon történő részvétel.²⁸ Hangsúlyozta továbbá, hogy az eseti engedélyezést nem lehet kvázi jutalmazásként és ésszerűtlen gyakorisággal alkalmazni.

A sportolási lehetőség biztosítása se alapvető jelentőségű, hiszen a testedzés az engedélyezett időszakokban, a kijelölt ingatlanban is megoldható. A felnőtt gyermekkel való kapcsolattartáshoz sem indokolt eltávozást adni, hiszen az korlátlanul látogathatja az elítéltet.²⁹ Az esküvőn – mint jeles családi rendezvényen – történő megjelenés támogatható, de a másnap hajnalig tartó lakodalmon való részvétel lehetővé tétele már nem indokolt.

Főszabály szerint nem engedélyezhető a kijelölt lakás elhagyása olyan indok miatt, amely körben szünetel a szabadságvesztést töltő elítélt joga³⁰, így a békés gyülekezéshez, a sztrájkhoz történő csatlakozás céljából, illetve azon okból, hogy az elítélt az országgyűlési, a helyi és kisebbségi önkormányzati képviselők és polgármesterek, valamint az európai parlamenti képviselők választásán választható legyen, továbbá amelyekre a közügyektől eltiltás, illetve a bíróság ítéletében meghatározott foglalkozástól eltiltás, járművezetéstől eltiltás és kitiltás kiterjed.

Zárszó

A reintegrációs őrizet számos aspektusát megvizsgálva kijelenthető, hogy eredményes végrehajtás esetén egy win-win szituáció jön létre. A Kúria úgy fogalmaz: „a reintegrációs őrizet racionális alku az állam és az elítélt között”³¹.

A reintegrációs őrizet kezdetével megszűnik a fogvatartott teljes személyi szabadságának elvonása, és kikerül a rendkívüli speciális magatartásformákat megkövetelő, zárt büntetés-végrehajtási viszonyokból komfortosabb, szabadabb életkörülményekbe. Az elítélt már a szabadságvesztés végrehajtása alatt részt tud vállalni a családjának mindennapjaiban, megélhetésüket segítheti, magas jövedelemmel bíró munkát vállalhat, érdeklődési körének, későbbi céljainak megfelelő tanulmányt folytathat, mindezt úgy,

hogy a szabadságvesztés végrehajtása biztosított, és a büntetés-végrehajtási intézet jelentős anyagi és személyi ráfordítás nélkül garantálja az alapvető jogait. További pozitív hozadéka, hogy az elítélt lehetőséget kap, hogy a szabad élet viszonyaihoz közelebbi helyzetben bizonyítsa a feltételes szabadság kedvezményére való érdemességét, amellyel az elítéltek élnek is, hiszen a reintegrációs őrizetet eredményesen eltöltők döntő többségét feltételes szabadságra bocsátják.

Megemlítenéd ugyanakkor, hogy a reintegrációs őrizet nem szolgálja az általános bűnmegelőzési célokat, sőt azokat bizonyos szempontból gyengíti, hiszen például egy 4 év szabadságvesztésre ítélt elítélt már akár 1 év 10 hónap fogva tartás után visszatérhet a korábbi lakókörnyezetébe, ami ellenérzést válthat ki az ott élőkben. Ez az ellenérzés viszont idővel biztosan elmúlik, ha az elítélt szabálykövető, törvénytisztelő életmódot tanúsít a szabadulását követően.

Az elítéltek lakókörnyezetében szerzett tapasztalatok összességében pozitívak és a reintegrációs őrizetbe helyezettek visszaesési rátája is alacsony.

A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága adatszolgáltatása szerint 2022. májusig 3 537 fő töltötte le eredményesen a reintegrációs őrizetét. Közülük 333 fő került vissza ismételt büntetés-végrehajtási intézetbe. Ebből 141 fő még a reintegrációs őrizettel érintett szabadságvesztés végrehajtását megelőzően követte el azt a bűncselekményt, amely miatt ismét végrehajtandó szabadságvesztést kapott, tehát mindösszesen 192 fő volt az, aki a reintegrációs őrizet végrehajtását követően követett el újabb szabadságvesztéssel büntetett bűncselekményt. Ez jelenleg 5,42%-os visszaesési rátát mutat.³²

Ez az alacsony visszaesési mutató a jogintézmény sikerességét mutatja. Álláspontunk szerint a reintegrációs őrizet alkalmazására vonatkozó jelenlegi jogszabályi környezet jól átgondolt, a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők által készített környezet-tanulmányok, illetve előterjesztések részletesek, körültekintőek, amelyek alapján a büntetés-végrehajtási bírók megalapozott döntéseket hoznak. A reintegrációs őrizetre érdemesnek talált elítéltek döntő többsége pedig él a lehetőséggel, és tartózkodik az újabb bűncselekmények elkövetésétől.

²⁸ Felek I. (Kúria) (2018) p. 76.

²⁹ Fővárosi Törvényszék mint másodfokú bíróság Bpkf.7330/2019/2.

³⁰ Bv. tv. 121. § (1)-(2) bek.

³¹ Felek I. (Kúria) (2018) p. 54.

³² A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága, Fogvatartási Ügyek Szolgálat, Pártfogó Felügyelői Osztályának tájékoztatása

Felhasznált irodalom

- Clemmer, Donald (1958): The prison community. Rinehart and Co., New York
- Felek István bíró (Kúria) (2018) – Kúria – Büntető Kollégium – Joggyakorlat-elemző csoport 2017. EL.II.H.13. BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁS-48. számú összefoglaló véleménye
- Fliegauf Gergely – Ránki Sára (2008): Fogva tartott gondolatok. L'Harmattan, Budapest
- Gál Levente (2015): A munkaerő-piacon innen, a börtönön túl. A büntetés-végrehajtási intézetből szabadult rabok esélyei a legális munkaerő-piacon. In: Albert Fruzsina (szerk.): Életkeretek a börtönön innen és túl – Szubjektív reszocializációs esélyek. MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest. 2015/2. sz. 33. o.
- Hideg Milán István (2019): Kedvezmények és szigorítások a szabadságvesztés végrehajtása során, Büntetőjogi Szemle, 2019/1., 77-86. o.
- Lehoczki Ágnes (2019): Büntetés-végrehajtási reintegrációs ismeretek – Szerkesztette Czenczer Orsolya, Ruzsonyi Péter. Dialóg Campus Kiadó, Budapest
- Nagy Anita (2019): A reintegráció nemzetközi gyakorlata és a reintegrációs őrizet – In: Börtönügyi Szemle 2019/4.
- Pálvölgyi Ákos (2014): A társadalom részvételének szükségessége a büntetés-végrehajtásban (reszocializáció, reintegráció), Büntetőjogi Szemle, 2014/2., 77-84. o.
- Ruzsonyi Péter (2015): A börtön mint veszélyforrás - In: Gaál, Gyula; Hautzinger, Zoltán (szerk.) Modernkori veszélyek rendészeti aspektusai. Magyar Hadtudományi Társaság Határőr Szakosztály Pécsi Szakcsoport, Pécs. 380 p. pp. 23-33., p. 11.
- Sykes, Gresham M. (2007): The society of the captives. A study of a maximum security prison. Princeton University Press, Princeton

Kovács Mihály

„ÚJ ESÉLY” – A FÉLUTAS HÁZ TÍPUSÚ PROGRAMOK BEMUTATÁSA

‘New opportunity’ – Presentation of the Residential Reentry Center programs

A reintegrációs célok elősegítése már a büntetés-végrehajtási intézet falain belül megkezdődik. A szabadulásra történő felkészítés része a fogvatartott befogadó környezetének vizsgálata. Ennek hiánya vagy kriminológiai fertőzöttsége esetén a reintegráció akadályba ütközik. A bűnismétlési kockázat csökkentése érdekében – a nemzetközi és hazai tapasztalatokra alapozva – a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága saját hatáskörben valósít meg Félutas Ház programot, melynek alapfeladata olyan komplex szolgáltatás biztosítása szabadult elítéltek és reintegrációs őrizetbe helyezetttek számára, melyben a visszaesés megelőzésének legfőbb alappillérei együtt jelentkeznek.

Kulcsszavak: reintegráció, befogadó környezet, bűnismétlési kockázatcsökkentés, visszaesési kockázatcsökkentés, Félutas Ház

The activities to support reintegration goals already begin within the walls of the penitentiary. Part of the preparation for release is to examine the detainee’s receiving environment. If this is absent or criminological infected, then the reintegration is hampered by obstacles.

In order to reduce the risk of recidivism – based on international and domestic experience – the Hungarian Prison Service Headquarters implements the Residential Reentry Center program, where the primary task is to provide a complex service for released convicts and detainees under reintegration custody, in which the main pillars of the prevention relapse coexist.

Keywords: reintegration, receiving environment, reducing the risk of recidivism, reducing the risk of relapse, Residential Reentry Center

Bevezető

Bár a reintegrációs folyamat az elítélt büntetés-végrehajtási intézetbe (a továbbiakban: bv. intézet) történő befogadásakor megkezdődik, azonban az elért pozitív eredmények nehezen tarthatók fenn, ha az érintett személy szabadulása után hiányzik a befogadó, támogató környezet vagy ugyanabba a kriminális közegbe kerül vissza, ahol szabadságvesztését megelőzően életvitelszerűen tartózkodott. Szintén akadályozza az eredményes reintegrációt, ha a szabadult személy lakhatással nem rendelkezik. Éppen ezért a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BvOP) célul tűzte ki egy olyan komplex program megvalósítását, amely hosszú távon segíti elő a szabaduló bűnismétlési kockázatának csökkentését. Erre egy félutas ház típusú program jelenthet hatékony megoldást.

A BvOP a témakörben egyaránt megvizsgálta a nemzetközi tapasztalatokat és a korábbi hazai gyakorlatokat. Összességében megállapítható, hogy számos és sokféle profilú félutas ház jellegű program működik, melyek legfőbb feladata a hátrányos helyzetben és valamilyen szempontból veszélyeztetett körülmények között élő emberek lakhatásának elősegítése. A lakhatás megoldásán túl a legfontosabb cél annak elérése (a szerteágazó támogatási formákon keresztül), hogy az egyén hosszú távon önállóan – lehetőség szerint a korábbtól magasabb szinten – legyen képes kialakított életvitelének megtartására. A félutas ház programok célcsoportja lehet a veszélyeztető helyzetből és/vagy bántalmazás elől menekülő nők és gyermekeik, a leszokásban lévő szenvedélybetegek, a hajléktalanságból kitörni vágyók vagy éppen a bv. intézetből szabaduló bűnelkövetők.

A BvOP együttműködés révén bizonyos mértékű tapasztalattal már rendelkezik félutas ház program kivitelezésében. A hazai megvalósítók közül a Váltó-sáv Alapítvány működtetett eredményesen félutas ház jellegű programot közel tíz éven át, ezért 2019-ben együttműködési megállapodás aláírására került sor a felek között. A Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács támogatásával 2019-ben kezdődött el a „FÉLÚTON” című program, amely már harmadik ciklusban működik sikeresen Budapesten.

A program alapcélkitűzése olyan komplex szolgáltatás biztosítása, melyben a visszaesés megelőzésének négy alappillére (lakhatás, emberi kapcsolatok, munkaerőpiaci szolgáltatások, képzés/tanulás) együtt jelentkeznek. A lakhatás biztosítása mellett a programba bevont, szabadult személyek kötelesek a részükre nyújtott szolgáltatásokat igénybe venni és munkát vállalni. Az előtakarékosság a megvalósítási folyamat kiemelt része, amely révén – a bevonástól számítottan legfeljebb egy év elteltével – a programból kilépő személy megfelelő anyagi háttérrel önálló életet kezdhet.¹

¹ Együttműködési megállapodás a BvOP és a Váltó-sáv Alapítvány között (2019)

A pozitív tapasztalatok alapján a BvOP 2021-ben saját hatáskörben vizsgálta gazdasági társaságokkal együttműködésben álló bv. intézetek helyszínein a program kiterjeszthetőségét. A BvOP Félutas Ház programja 2022. január 10-én megkezdte működését a Belügyminisztérium Belbiztonsági Államtitkárság jóváhagyásával.

A fenti programok hidat képeznek a szabadságvesztés és az önállóan kialakított szabad élet között, mivel a bv. intézetekben elért reintegrációs eredmények az elítélt szabadulása után tovább támogathatók. A programok által a büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban: bv. szervezet) reintegrációs tevékenysége nem korlátozódik a zárt bv. intézeti keretek közé, így a társadalmi szerepvállalása tovább nő. Olyan eszköz és módszer megvalósulásának lehetünk szemtanúi, amelyek hosszabb távon eredményezik a bűnismétlési és visszaesési kockázatok csökkenését.

Nemzetközi kitekintés

Egy saját hatáskörben működtetni kívánt program új típusú feladatokat és kihívásokat rejt magában, ezért a koncepció kidolgozása előtt elengedhetetlen volt a nemzetközi és hazai gyakorlatok megismerése. A BvOP elsődlegesen – saját célcsoportjának egyértelműsége okán – azon kialakult gyakorlatokat derítette fel, ahol a célcsoport egyezőségét mutatott.

Nemzetközi viszonylatban négy olyan államot említhetünk – Ausztria, Németország, Egyesült Királyság és Amerikai Egyesült Államok –, ahol a BvOP által megfogalmazott programhoz hasonló elven működnek félutas ház jellegű intézmények. Sokrétű projektjeik közös elképzelése, hogy a kihívást jelentő körülmények között élő, bv. intézetekből szabadult személyek számára lehetővé teszik az életmódjuk megváltoztatását, elősegítik a társadalomba történő visszailleszkedésüket.

Az alábbiakban röviden bemutatásra kerülnek a fent említett államok gyakorlatai, amelyeknél megfigyelhető, hogy a lakhatás biztosítása a leghangsúlyosabb, de nem az egyetlen támogatási forma.

Ausztria – Emmausgemeinschaft²

Az Emmausgemeinschaft (a továbbiakban: Közösség) 1982-ben jött létre. Egy teológus és szociális munkás azzal a szándékkal alapította, hogy védőhálót hozzon létre a börtönből szabadultak számára. Mára mind a célcsoport, mind a biztosított szolgáltatások köre kibővült, de a keresztény szemlélet továbbra is alappillére maradt az egyén méltóságának tiszteletben tartása és képességei fejlesztésének ösztönzése mellett.

² <https://www.emmaus.at>

Az ügyfelek szociálisan hátrányos helyzetű személyek, akik önállóan egyáltalán nem, vagy nehezen találnak munkát és/vagy lakhatást, így

- hajléktalanok, vagy hajléktalansággal fenyegetett személyek;
- mentális betegséggel, pszichiátriai problémákkal küzdő szenvedélybetegek;
- diszfunkcionális csalárendszerből származó személyek;
- tartós munkanélküliek és azok, akik életkoruk, szakképzettségük vagy egészségi állapotuk miatt a munkaerőpiacon nehezen tudnak önállóan elhelyezkedni;
- felfüggesztett szabadságvesztésre ítélték vagy börtönből szabadultak.

A Közösség a lakhatásban, illetve a munkaerőpiaci és a társadalmi integráció területén kínál lehetőségeket. Működte továbbá sürgősségi menhelyeket, valamint hosszabb távú elhelyezésre alkalmas ingatlanokat. A Közösség pedagógiai modellje lépésről lépésre épül fel az egyéni szükségletekhez való igazodással, így az alapellátás támogatásától a nappali ellátáson át, az alacsony és magasabb küszöbű bentlakásos intézményrendszerekben nyújtanak segítséget.

Németország – Humanitas e.V. – Gefangenenhilfe – Brandenburg³

Lelkes önkéntesek 1990-ben elkezdtek létrehozni egy olyan szervezetet, amely lehetővé teszi a fogvatartottak szabadulás utáni támogatásával a visszailleszkedésüket a társadalomba. Ezt követően 1991. január 26-án tették le Brandenburg városában az ingyenes bűnsegélyező Humanitas e.V. – Gefangenenhilfe (a továbbiakban: Egyesület) alapkövét. Az Egyesület célja annak elérése, hogy a szabadult fogvatartott bűncselekmények elkövetése nélkül, társadalmi felelősségvállalással éljen.

Az Egyesület már a börtön falain belül megkezdte a munkát a fogvatartottakkal, a büntetés-végrehajtási dolgozókkal együttműködésben végzi a szabadulásra történő felkészítést. A szabadultak és hozzátartozóik számára egyaránt biztosítanak életvezetési tanácsadást, ezzel erősítve a megmaradt kapcsolatokat. Azoknak, akik nem rendelkeznek családi vagy társadalmi támogatással, széleskörű lakhatási támogatást biztosítanak. A lakásprogramba a szabadságelvonással járó bv. intézetekből szabadultak, illetve a megelőző fogva tartásból vagy a törvényszéki orvosszakértői intézetekből távozóak vonhatók be. Az Egyesület már a szabadulás előtt 9 hónappal megkezdte a felkészítést, és szabadulás után 2 évig lehet jogosult a programban résztvevő a támogatási formákra.

Igénybe vehető támogatási formák:

- egyéni és csoportos konzultációk;
- pénzügyi tanácsadás;

³ <http://www.gefangenenhilfe-brandenburg.de>

- segítség a társadalmi beilleszkedéshez, szabadidős tevékenységekhez;
- segítségnyújtás lakhatás megoldásában, lakásszerzésben és annak fenntartásában.

Anglia – West London Mission⁴

A West London Missiont (a továbbiakban: Misszió) 1887-ben hozták létre a metodizmuson belüli új kezdeményezés – missziós mozgalom – részeként, amely az evangelizációt radikális társadalmi cselekvéssel egyesítette és a „társadalmi mentés” széles skáláját fejlesztette ki vallási tevékenységei mellett. A kezdeti munkák közé tartozott a környékbeli betegek ellátása, rendelő, bölcsőde, gyermekklub és népkonyha működtetése. A második világháború után a kezdeményezések szélesebb területen terjedtek el. Szállókat és otthonokat üzemeltettek egyedülálló anyák és csecsemőik, volt bűnelkövetők, idősök és gyógyuló szenvedélybetegek számára.

A Misszió egyik kiemelt projektje a Katherina Price Hughes, amely 24 órás személyzettel működik és 20 olyan személyt tud befogadni, akik börtönből szabadultak, vagy közvédelmi intézkedés hatálya alatt állnak. Lakói napi rendszerességgel kapnak magas szintű támogatást annak érdekében, hogy megkönnyítsék számukra a fogva tartásból a társadalomba való átmenetet. Ennek céljából az alkalmazottak és a lakók céltudatos tevékenységet folytatnak a mindennapi élethez szükséges fejlesztés, és a közösségbe való visszailleszkedés elősegítése érdekében. A lakók pénzügyi tanácsadást, illetve támogatást kapnak az oktatás, a képzés és a munkavállalás kapcsán, a segélyek igényléséhez, valamint az egészségügyi problémáik kezelésének megszervezéséhez.

Amerikai Egyesült Államok

Az Amerikai Egyesült Államokban a félutas házak alkalmazása rendkívül kiterjedt, és megközelítőleg 60 éve kísérleteznek az intézménnyel. A kutatások eredményei egyaránt tartalmaznak pozitív és negatív tapasztalatokat, amelyek hatásai megmutatkoznak az érintettek bűnismétlési és visszaesési kockázatában.

A negatívumok elsősorban az amerikai üzemeltetésben keresendők, amelyek felhívják a működtetéssel kapcsolatos kockázatokra a figyelmet. Ilyenek lehetnek:

- az elítéltek tömegesen kerülnek be az intézményekbe, amelyek programjaikat tekintve korlátozott erőforrásokkal rendelkeznek;
- lakossági ellenállás – a félutas házak gazdaságilag elmaradottabb és kriminológiailag fertőzöttebb környezetben kerülnek kialakításra;

⁴ <https://www.wlm.org.uk>

- elítéltek ellenállása – az elítéltek jelentős része inkább elkerülné a félutas házakat, mivel azok a jövedelmük meghatározott részét visszatartják a fenntartási költségek csökkentésére;
- a félutas házak gyakran távol helyezkednek el az elítélt eredeti lakóhelyétől, ezért a korábban megszokott helyi közösségbe történő visszailleszkedésük ellehetetlenül.

Az Amerikai Egyesült Államokban a félutas házak a bv. szervezet részét képezik és a szabadságvesztés végrehajtásának részbeni letöltésére szolgálnak, mégis általános problémának tekinthető a definíciós zavar, mivel a félutas házak magukba foglalják a civil kezdeményezéseket is. A szakértők és elemzők próbálnak különböző kategóriákat elkülöníteni, azonban azok határai a gyakorlatban összemosódnak, valamint tagállamról tagállamra sokszínű képet mutatnak, eltérő minőségű reintegrációs programokkal és változó képességű/tudású büntetés-végrehajtási dolgozókkal, szakemberekkel. Hasonló viszonyok és körülmények állnak fenn a félutas házakban, mint a bv. intézetekben.

A 2007. évben bevezetett „Second Chance Act” (Második esély) lehetővé teszi, hogy az elítéltek – kötelező jelleggel – 12 hónapot félutas házakban tölthessenek, amennyiben a büntetés-végrehajtás erre alkalmasnak nyilvánítja őket. Azonban nem áll rendelkezésre elég félutas ház ahhoz, hogy a törvényben biztosított jogosultság alkalmazható legyen, a gyakorlatban az elítéltek átlagosan 3-6 hónapot töltenek ilyen intézményekben.

Az Egyesült Államokban működtetett félutas házak ugyanakkor sok szempontból megegyeznek a hazai bv. intézetekkel. Ilyen egyezések:

- az elítélt köteles vagy munkát vállalni, vagy képzésben/oktatásban/egyéb fejlesztő programban részt venni;
- a jövedelemmel rendelkező elítélt a munkabéréből hozzájárul az intézmény fenntartási költségeihez;
- az intézményben dolgozók a büntetés-végrehajtás személyi állományát képezik.

Hazai tapasztalatok

Mécses Szeretetszolgálat Magyar Börtönpasztorációs Társaság

„A lángoló szeretet, mely utat mutat a rabságból...”⁵

A Mécses Szeretetszolgálat Magyar Börtönpasztorációs Társaságot (a továbbiakban: Társaság) 1991-ben alapította dr. Majzik Mátyás szegedi börtönlelkész és diakónus, a bv. intézetekben elhelyezett fogvatartottak lelkipásztori gondozására.

⁵ <http://mecses.vaciegyszegye.hu/php/intro.php>

A Társaság által végzett börtönpasztoráció számos tevékenységet foglal magába, így a katekézist (keresztség és más szentségek vételére való felkészítést), a lelki gondozást, a szentmisét és az azon való zenei szolgálatot, a vallási foglalkozásokat és az ünnepek köré szerveződő közösségi eseményeket. A Társaság továbbá önkéntesek útján levelezőszolgálatot biztosít a fogvatartottak részére, valamint a karácsonyi ünnep alkalmával csomagokat juttat el hozzájuk a börtönlelkészek által.⁶

A szabadult elítéltek társadalomba történő integrálása érdekében a Társaság 1996-tól 2007-ig Tass-Alsószenttamáson működtette a Társadalmi Rehabilitációs Otthont (a továbbiakban: Otthon), ahol munkát és szállást, mindemellett képzési lehetőséget és támogató közösséget biztosítottak az ott lakóknak. Az Otthon célja, hogy „kigondozza” a programban résztvevőket, azonban egy hazai alapítvány megvalósítási tervében leírtak szerint az ottani légkör, a szabályrendszer és a hangneme jelentősen emlékeztetett a bv. intézetekben tapasztalhatókhöz.⁷

Élő Reménység Alapítvány

A káros szenvedélyekből, alkoholizmusból, drogfogyasztásból, bűnözésből szabadulni vágyók segítségének gondolata már 1988-ban megfogalmazódott egy keresztény család és hasonlóan vélekedő magánszemélyek körében. A gondolatokat tettek követték, 1990 januárjában megalapították az Élő Reménység Alapítványt. A célcsoportot szenvedélybetegek és bv. intézetből szabadult, hátrányos helyzetű fiatalok alkotják, akik számára védett környezetet biztosítanak az 1992-ben megvásárolt és azóta utógondozó házzá átépített ingatlanban. A házat az adományozók tartják fenn, és önkéntesek működtetik.⁸

Sajátos módon, családi környezetben alakították ki a programot, az alapítók is az ingatlanban élnek, ahol a klasszikus családi szerepek dominánsan jelen vannak. Céljuk, hogy a bevont személyeket a családi környezetben megtapasztalt pozitív attitűdök révén integrálják a társadalomba. A vallási ideológiák kiemelt szerepet kapnak, így elsősorban a börtönlelkészek jelzései alapján kerülnek bevonásra a bv. intézetből szabadulók, akik számára a lakhatáson kívül munkaerőpiaci szolgáltatást is nyújtanak, jellemzően egyéni vállalkozók útján. A családi mintát követve, a lakóközösségben közös döntési folyamat érvényesül. Egyidejűleg 10-12 fő rászoruló részére tudják elérhetővé tenni a programot.

⁶ <http://mecses.vaciegyszegye.hu/php/intro.php>

⁷ Csáki A., Mészáros M. (2006)

⁸ <http://eloremenyseg.hu>

Félutas lakásprogramok – Együttműködés a Váltó-sáv Alapítvánnyal

A Váltó-sáv Alapítvány (a továbbiakban: Alapítvány) 2002-től működik önálló civil szervezetként.

Az Alapítvány deviáns, hátrányos helyzetű/marginalizált, veszélyeztetett csoportok és azok hozzátartozói, továbbá szociálisan hátrányos helyzetűek, bűnelkövetők, szenvedélybetegek, fogvatartottak és szabadultak társadalmi és munkaerőpiaci (re) integrációjával foglalkozó, országosan működő, civil, professzionális segítő szervezet. Fő tevékenysége a célcsoport ellátása, képzése és mentálhigiénés támogatása, emellett az előítélet-csökkentés és az érzékenyítés, illetve a társadalmi inkluzivitás erősítése.⁹

A bv. szervezet szempontjából kiemelendő legfőbb céljuk a fogvatartottak és a szabadultak társadalmi és munkaerőpiaci beilleszkedésének támogatása, gondozása, képzése, mentálhigiénés ellátása, integrációja, valamint családi kapcsolataik erősítése, a családok komplex rehabilitációs/reintegrációs feladatainak ellátása.

FÉLÚTON – Támogatott lakhatási program komplex szolgáltatással szabadultaknak

A program a BvOP és az Alapítvány között létrejött – 2019. október 29-én aláírt – együttműködési megállapodásban foglaltak alapján, a Nemzeti Büntelmegelőzési Tanács (a továbbiakban: NBT) támogatásával valósul meg.

Célcsoportját olyan, bv. intézetből szabadult elítéltek alkotják, akik családi kapcsolatokkal, támogató közeggel nem rendelkeznek, és szeretnének változtatni korábbi életvitelükön.

A félutas ház feladata általánosságban, hogy a célcsoport tagjainak társadalmi és munkaerőpiaci beilleszkedését segítse, azaz biztosítson számukra lakhatási és munkalehetőséget, valamint egyéb pszichoszociális/komplex segítő szolgáltatást, amely lehetővé teszi, hogy speciális életproblémáikkal megküzdjenek, és elkerüljék a bűnismétlést. Azaz a félutas ház célja, hogy „kigondozza” (throughcare) a klienst, aki az elkövetkezendőkben a többségi társadalom érték- és normarendszerének figyelembevételével éli és alakítja életét. A félutas ház/félutas lakásprogram tehát egy komplex reintegrációs modell, melyben a lakhatás bár hangsúlyos, de csak egy eleme a be- és visszailleszkedő folyamatnak, munkának.¹⁰

⁹ <https://www.valtosav.hu>

¹⁰ Mészáros M. (2020)

A kiválasztási eljárás elsődlegesen az Alapítvány munkatársainak feladata. A jelentkezőket személyesen hallgatják meg motivációjuk feltérképezése érdekében. Az elítélttel – szabadítása előtt – 3 alkalommal foglalkoznak, a projektbe történő bevonásra való felkészítés érdekében. A kialakult pandémiás helyzetben a meghallgatásokat elektronikus úton, Skype-videóhíváson keresztül végezték.

A büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők (a továbbiakban: bv. pártfogó felügyelő) is hangsúlyos szerepet kaptak a toborzás területén, hiszen a szabadulásra felkészítés keretén belül folyamatosan monitorozzák az elítéltek szabadulás utáni terveit, továbbá vizsgálják, hogy befogadó környezettel rendelkeznek-e. Amennyiben azt tapasztalják, hogy befogadó környezet hiányában az elítélte lakhatása nem lesz megoldott a szabadulása után, úgy tájékoztatják az Alapítvány által nyújtott támogatási formákról. A célcsoporthoz az Alapítvány által elkészített tájékoztatók elsősorban a bv. pártfogó felügyelők útján, továbbá a bv. intézetek zárt láncú televízió-rendszerén keresztül jutnak el.

Az Alapítvány félutas lakásprogramja Budapest VIII. kerületében valósul meg egy körülbelül 100 m²-es bérelt lakásban, amely egyidejűleg 6 fő szabadult elhelyezésére alkalmas. A lakásban a konyhán és a közös fürdőhelyiségen kívül 2 férőhelyes szobák találhatók, továbbá egy számítógépekkel felszerelt közösségi helyiség. Az ingatlan kiválasztásánál fontos szerepet töltött be a központi elhelyezkedés és a jó tömegközlekedési lehetőség, valamint az Alapítvány irodájának közelsége a célcsoport folyamatos ellenőrzésének érdekében. A munkatársak rendszeresen, a nap 24 órájában bármikor ellenőrizhetik a lakók tevékenységét, kialakított környezetét és az ingatlan állapotát.

A programban szigorú szabályrendszer került kialakításra, így például a lakók alkoholt és kábítószer nem fogyaszthatnak, látogatókat nem fogadhatnak, továbbá hétköznapi reggel 8 órakor el kell hagyniuk az ingatlant munkavégzés vagy álláskeresés céljából. Az Alapítvány kezeli a pénzügyeket, így a lakóknál nincs készpénz. A bevásárlások alkalmával a munkatársak jelen vannak, így felügyelik, hogy mire költik a lakók a fizetésüket, ezzel elősegítve a megtakarítást.

Az Alapítvány a lakhatáson és a munkába állításon kívül számos támogatási formán keresztül segíti a lakókat az új élet kialakításában, ennek érdekében többek között életvezetési tanácsadásokat, illetve számítástechnikai kompetenciákat és kommunikációs készségeket fejlesztő programokat biztosítanak a részükre. Támogatják továbbá a jóvátételi programokon és társadalmi eseményeken való önkéntes részvételt, melyre lehetőséget nyújtanak.

Jelenleg a FÉLÚTON 3. Félutas Lakás Komplex Reintegrációs Program megvalósítása van folyamatban, amely 2022. december 31-én fejeződik be. A félutas lakásprogramot az NBT eddig összesen 55 813 376 forint összeggel támogatta.

A program teljes időtartama alatt eddig 201 fő elítélt meghallgatására került sor, közülük összesen 39 fő került bevonásra. Jelenleg 3 fő lakik a lakásban, de a jelentkezések, meghallgatások és bekerülések folyamatosak. A 39 főből 25 (64%) létesített két héten belül bejelentett munkaviszonyt az Alapítvány által biztosított és kidolgozott job coaching programmal. Jellemző munkakörök: takarító, konyhai kisegítő, raktáros, építőipari segédmunkás, szakmunkás, szakács. Minden legális munkából származó jövedelmük 20%-át az előtakarékosági programba helyezik a lakók, amelyet egy összegben kapnak meg a program befejezése után. Az Alapítvány összesen 158 fő elítélttel folytatott levelezést, akár több alkalommal is.

A BvOP Félutas Ház programja

Koncepció

A BvOP a 2021. évben megvizsgálta egy saját hatáskörben működtetett Félutas Ház program (a továbbiakban: program) megvalósíthatóságának lehetőségét, melyről az elkészült koncepciót a Belügyminisztérium Belbiztonsági Államtitkársága 2021. szeptember 6-án jóváhagyta.

A BvOP egyik célkitűzése volt, hogy a bv. intézeti keretek között a munkáltatás során megszerzett tapasztalattal és gyakorlattal rendelkező elítéltek a bv. gazdasági társaságok által biztosított munkahelyeken kamatoztathassák tudásukat. Emellett vizsgálat tárgyát képezte a Félutas Ház program helyszínének kiválasztásakor az adott térség kriminológiai fertőzöttsége, az ott pártfogó felügyelet alatt állók aránya, a térségben működő partnerszervezetek együttműködési készsége, az infrastrukturális adottságok megfelelősége, valamint a szállás- és munkalehetőségek rendelkezésre állása.

A fentiekben foglaltakra tekintettel a vizsgálat során a legoptimálisabbnak a Szegedi Fegyház és Börtön (a továbbiakban: Fegyház), míg munkáltatás szempontjából a Fegyházzal együttműködésben álló Nagyfa-Alföld Mezőgazdasági és Vegyesipari Kft. (a továbbiakban: Kft.) bizonyult, ahol a célcsoport foglalkoztatása együttműködés keretében biztosítható. A megyeszékhely – infrastrukturális adottságait tekintve – a program megvalósítása szempontjából is ideálisnak tekinthető.

Az ingatlan kiválasztásának feltételeként célkitűzés volt, hogy legalább 3 fő befogadására alkalmas legyen, továbbá közösségi tér és a koordinátorok feladatellátására irodahelyiség is rendelkezésre álljon. A BvOP-val együttműködésben álló Szeged-Csanádi Egyházmegye (a továbbiakban: Egyházmegye) üdvözölte és támogatta a kezdeményezést, így bérleti szerződés ellenében – a célcsoport lakhatásának biztosítása érdekében – a BvOP részére rendelkezésre bocsátotta a Szeged belvárosában található ingatlant, amely minden szempontrendszernek megfelel, továbbá 4 fő elhelyezésére alkalmas.

A felmerülő költségek minimalizálása érdekében felmérésre kerültek az ingatlan használatához szükséges bútorok, eszközök és egyéb technikai berendezések, melyek a BvOP rendelkezésére álltak. Tekintettel arra, hogy a programra jelentkező elítéltek közvetlenül a programba történő bevonásukat követően munkaviszonyt létesítenek, az egyes szolgáltatásokat, termékeket, eszközöket – az első teljes havi munkabérük utalását követően – saját jövedelmükből finanszírozzák majd. Ezáltal a program egy évre számított költségvetése tervezetten 3 283 600 forint.

A célcsoport meghatározása

A koncepció elfogadását követően kidolgozásra került a célcsoport kiválasztásának szempontrendszere. A program célcsoportját összességében azok a reintegrációs őrizet alkalmazására jogosult, illetve szabadulás előtt álló elítéltek alkotják, akik számára az eredményes társadalmi visszailleszkedés a támogató környezet és/vagy lakhatás hiányában külső segítség nélkül, önállóan nem megoldható, illetve amennyiben lakhatásuk megoldott, a befogadó környezet kriminológiai szempontból veszélyeztető kockázati tényezőt jelent.

A programra az alábbi szempontoknak megfelelő elítéltek jelentkezhetnek reintegrációs gondozás keretében a bv. pártfogó felügyelőnél:

- szabadságvesztésből szabadultak, de befogadó környezettel nem rendelkeznek és lakhatásuk más módon sem megoldott;
- befogadó környezettel rendelkeznek, de az ott életvitelszerűen tartózkodók kriminológiai veszélyeztetettsége miatt oda nem akarnak visszatérni;
- a reintegrációs őrizet alkalmazására jogosultak és érdemesek, de befogadó környezettel nem rendelkeznek;
- az életkoruk nem haladja meg az 55 évet;
- nehéz fizikai munkára alkalmasak;
- vállalják, hogy Szegeden a Kft. által biztosított polgári munkahelyen – kizárólag civil munkavállalókkal együtt – munkát végeznek;
- újabb büntetőeljárás nincs ellenük folyamatban, végrehajtásra váró ítéletük nincs;
- korábbi életvitelükön változtatni akarnak, amelyre kellően motiváltak és nyitottak.

A program jogszabályi kereteinek meghatározása érdekében szükségessé vált a Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet módosításának kezdeményezése. A jogszabályi módosítás beépítésre került az egyes büntetőjogi tárgyú igazságügyi miniszteri rendeletek módosításáról szóló előterjesztés tervezetébe.

Kiválasztási eljárás – Programba történő bevonás

A bv. pártfogó felügyelők feladata a kiválasztási eljárás előkészítése, amelyben a bv. intézetek nyilvántartási szakterületei is közreműködnek. A bv. pártfogó felügyelők meghallgatják és tájékoztatják az elítélteket a program céljáról és feladatairól. Amennyiben az elítélt a jelentkezési feltételeknek megfelel, kellően motivált a törvénytisztelő életmód kialakítására, elfogadja a program szabályait magában foglaló Házirendet, hozzájárul a személyes adatainak kezeléséhez, továbbá aláírja a „Szándéknyilatkozat” című dokumentumot, a bv. pártfogó felügyelő a keletkezett iratokat a BvOP, Fogvatartási Ügyek Szolgálat, Pártfogó Felügyelői Osztály (a továbbiakban: Osztály) részére továbbítja.

Az Osztály a bv. intézetek részéről beérkező jelöltek listáját áttekinti, majd a közhiteles nyilvántartó rendszerben, valamint a Pártfogó Felügyelői Tevékenységet Támogató Rendszerben rögzített adatok és információk elemzése alapján véglegesíti a feltételeknek megfelelő elítéltek névsorát. Az Osztály dönt a potenciális jelöltek kiválasztásáról, valamint a programba történő bevonásukról. Amennyiben a jelentkező a programba nem kerül bevonásra, akkor értesíti az illetékes bv. pártfogó felügyelőt a szabadulás utáni lakhatási lehetőségek további vizsgálata céljából. A meghatározott szempontrendszeren túl, az Osztály vizsgálja az elítélt bv. intézetben tanúsított magatartását, elkövetett bűncselekményét, a Prediktív Mérésalkalmazás során kinyert kockázatokat, és az egyéniesített fogvatartási programtervben foglaltak teljesülését, amelyek alapján előrevetíthetők a programba vonása melletti bűnismétlési kockázatok.

Amennyiben az Osztály az elítélt programba történő bevonásáról dönt, a szabadságvesztés végrehajtásának helye szerint illetékes bv. intézetet értesíti a Fegyházba történő átszállítása érdekében. Ez az intézkedés elősegíti, hogy a programba bevont személy szabadulása után a bérelt ingatlanba történő eljutása kevesebb nehézséggel és szervezéssel járjon, arra biztosabban számítani lehessen. A kialakult gyakorlat alapján az Osztály eddig valamennyi kiválasztott elítélt szabadítási eljárásában személyesen is részt vett, és koordinálta a programba történő bevonással összefüggő feladatok végrehajtását. A szabadításkor jelen vannak a koordinátorok és – amennyiben az érintett pártfogó felügyelete feltételes szabadságra bocsátás engedélyezése mellett elrendelésre került vagy reintegrációs őrizetbe történő kihelyezése valósult meg – a bv. pártfogó felügyelő.

A programba bevont személy legfeljebb egy évig tartózkodhat az ingatlanban, különösen indokolt esetben az Osztály ennek időtartamát hat hónappal meghosszabbíthatja.

Az Osztály 2021. szeptember 8-án kezdte meg a programba bevonható elítéltek kör felmérését, elsődlegesen bv. intézeti adatbekérés útján. Összesen 64 fő elítélt tett pozitív adattartalmú szándéknyilatkozatot, közülük még 2021-ben többen szabadultak a program megkezdését megelőzően. Esetükben utógondozás keretében történt

intézkedés – az illetékes bv. pártfogó felügyelők útján – a motivációjuk fenntartására a programba történő későbbi bevonásuk érdekében. Általános tapasztalat ugyanakkor, hogy a már szabadult elítéltek egy része az utógondozás ellenére is kikerült az Osztály látóköréből, többek pedig egyéb úton létesítettek olyan munkaviszonyt, ahol a munkaadó a lakhatást is biztosította részükre.

A program működtetése

Az Egyházmegye és a BvOP között 2021. december 23-án aláírásra került a bérleti szerződés, majd a szükséges felújítási munkálatok elvégzését követően a használatba adási/használatba vételi jegyzőkönyv aláírása 2022. január 10-én valósult meg. Ezzel egyidejűleg az ingatlan birtokbavétele megtörtént és a program működtetése megkezdődött.

Az Osztály szakmai irányítása mellett a helyi szintű koordinációs feladatokat a Fegyház látja el. Ennek megvalósulása érdekében 2022. január 1-jei, majd 2022. március 1-jei hatállyal felvételre került 1-1 fő „Félutas Ház program-koordinátor” (a továbbiakban: koordinátor). A koordinátorok napi kapcsolatban állnak a programba bevont személyekkel, ellenőrzik tevékenységüket, amelyről az Osztály részére naponta beszámolnak.

Munkahelyek

A Kft. átlagosan 250 fő fogvatartottat foglalkoztat szegedi székhelyén és a nagyfai fióktelepén. Tevékenységi köre sokrétű, melyben megtalálható a kézi mezőgazdasági munka, sportszerek, fémipari biztonsági rácsok, ablakrácsok gyártása, tömörfa megmunkálása, rácsáló- és kártevőirtás, valamint fertőtlenítési szolgáltatás. A Kft. a vele együttműködésben álló partnerek útján biztosítja a programba bevont személyek foglalkoztatását.¹¹

Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a szerződött munkahelyeken polgári személyek dolgoznak, tehát a célcsoport tagjai nem kerülhetnek kapcsolatba a Kft. által munkáltatott fogvatartottakkal. Jelenleg a programba bevont szabadultak két különböző munkahelyen dolgoznak, segédmunkás munkakörben.

Az egyik az apa-fia társulásban, 1991-ben alapított RONCS Autó és alkatrész Kereskedelmi és Szolgáltató Kft., amelynek fő profilja a beszállított, használati engedéllyel nem rendelkező, sérült gépjárművek bontása, a keletkező hulladék környezettudatos kezelése, valamint a bontásból származó alkatrészek értékesítése.¹² A munkáltató a

¹¹ <https://www.nagyfaalfold.hu/kezdolap/rolunk>

¹² <https://www.roncsautokft.hu>

Szegedi Szakképzési Centrum együttműködő partnere is egyben, az autószerelő, karosszérialakatos és targoncavezető képzések gyakorlati oktatását végzik a telephelyen.

A másik munkahely a Naturtex Kft., amely több mint 30 éves múlta tekint vissza, és 12 éve folyamatosan birtokolja a Superbrands márkaelismerést, valamint évek óta tagja a Magyar Szállodák és Éttermek Szövetségének. A családi vállalkozásban működő cég fő profilja a tollal/pehellyel, gyapjúval, műszállal és egyéb természetes, illetve szintetikus szállal töltött paplanok, valamint párnák gyártása, forgalmazása. Ezen kívül széles körű termékkálájukon megtalálhatók az ágytakarók, ágyneműhuzatok, memory termékek, plédék és a fürdőszobai textíliák is, úgy, mint törölközők, kádki-lépők és fürdőköntösök.¹³

Programok

Kiemelten fontos, hogy a célcsoport tagjainak szabadideje hasznosan kerüljön eltöltésre. A napi munkavégzés mellett elsősorban hétvégén adott a lehetőség különböző csoportfoglalkozások, kompetenciafejlesztő programok megvalósítására.

A csoportmunkában – mint minden folyamatban – fejlődés figyelhető meg, mely egymást követő szakaszokra osztható. A kiindulási állapothoz képest bizonyos idő elteltével a tagokban, a tagoknak a csoporthoz való viszonyában, és magában a csoportban is megfigyelhetők a változás, fejlődés jelei. A csoportfoglalkozások témaköreinek skálája rendkívül széleskörű. Mindamelllett, hogy a célcsoport közösségépítésére is alkalmasak, a csoport tagjainak életében bekövetkezett fontosabb események feldolgozását is hivatottak szolgálni, amelyek tanulságai valamennyi résztvevő számára figyelemfelhívók lehetnek. Utóbbiak mellett hangsúlyosak a program céljaihoz közvetlenül kapcsolható témakörökben szervezett foglalkozások, ilyenek például a költségtakarékosság, a felelősségvállalás, a munkahelyi helytállás, a program iránti elkötelezettség, a motiváció fenntartása és fejlesztése, de új lakó programba történő bevonásakor a kölcsönös bemutatkozás is, amely erősíti a csoportkohéziót. Az említett témákban a koordinátorok és az Osztály munkatársai is vezettek eredményes foglalkozásokat.

Az NBT támogatásával megvalósuló, „A megoldásfókusz alkalmazása a büntetés-végrehajtásban” című képzési projekt eredményességének tükrében, az Osztály felvette a kapcsolatot a projektvezetővel, a módszer programra történő kiterjesztése érdekében. A megoldásfókuszú megközelítés kiválóan alkalmas arra, hogy a szakember úgy vezesse a beszélgetéseket, hogy azok a remélt megoldásokra, a vágyott jövőre, a célcsoporttag erősségeire irányuljanak. A módszert alkalmazva a szakember a célcsoport tagjainak terveivel dolgozik, megkeresi mindazt a belső és külső erőforrást, amelyek

¹³ <https://naturtex.hu>

támogatják és segítik az érintettet a bűnmentes élet fenntartásában. A megoldásfókuszú eszköztár néhány sajátosságát célirányosan alkalmazva, rövid idő alatt tartósan fennmaradó eredmények érhetők el. A beszélgetések a programba bevont személyek felelősségvállalásában, kapcsolataiban és életvezetésében egyaránt pozitív változásokat eredményeztek.

A tervezett kompetenciafejlesztések megvalósítására az Alapítvány benyújtott egy 6 alkalomból álló, egymásra épülő készség- és képességfejlesztő tematikus programot. A szolgáltatások között megtalálhatók mindazon elemek, amelyek eredményesen segítik a FÉLÚTON projektbe bevont szabadultak kimutatható személyiségfejlődését.

Az első, teljes havi jövedelem megszerzéséig biztosított juttatások köre

Annak érdekében, hogy a programba bevont személyek megélhetése és munkába járása az első, teljes havi jövedelmük lakossági folyószámlára történő átutalásáig biztosított legyen, a program éves költségvetésébe betervezésre került az ehhez szükséges kiadás fedezete. Ennek elemei az alábbiak:

- étkezés, élelmezés: 100 000 forint;
- helyi, tömegközlekedés igénybevételére jogosító bérlet: 7 000 forint;
- higiéniai csomag, takarítószer, eszközök: 15 000 forint.

Amennyiben a célcsoport tagja nem rendelkezik szabaduláskor a megélhetéséhez elegendő pénzzel, akkor az első teljes havi munkabér folyószámlára történő átutalásáig – időarányosan – jogosult 100 000 forint ellátmányra, amelyről a koordinátor maradóképpen köteles elszámolni a Fegyház nevére és címére kiállított számla ellenében a gazdasági szakterület részére. Az ellátmány – a koordinátorok által – részletekben kerül átadásra a programba vont személy részére. Ha a szabadult folyószámlával nem rendelkezik, akkor a lakossági folyószámla nyitásának költsége is elszámolható.

A helyi tömegközlekedés igénybevételéhez szükséges bérlet beszerzése a munkába járáshoz nélkülözhetetlen, tekintve, hogy a Kft.-vel együttműködő egyik munkáltató a belvárostól 9 kilométerre helyezkedik el.

A kialakult gyakorlat alapján az ingatlan takarításához szükséges tisztítószerket és eszközöket, valamint a higiéniai csomagot a Kft. az elítélt szabadulásának napján biztosítja.

A havi rezsiköltségek szempontjából a programba bevont személyeket az internet- és televíziószolgáltatás érinti. Az első hónapban ez is térítésmentes a részükre, ugyanakkor ennek költségeit a lakók közösen és arányosan kötelesek viselni. Ez a takarítószer és eszközök beszerzésére is vonatkozik.

Az ingatlan bérleti díját és a közüzemi díjak havi költségeit a BvOP téríti meg, azok a lakókat nem terhelik. A társadalomba történő visszailleszkedést elősegítő programok megvalósítására éves szinten 320 000 forint áll rendelkezésre.

A programba bevont személyek

A program működésének megkezdése óta az előzetesen tervezett létszám 2022. január 22-e és április 14-e között feltöltésre került. A szabadításuk napján a programba bevont személyeket a koordinátorok kísérték el az ingatlanba, az első 3 fő a lakóhelyiséget szabadon választhatta meg. A programba történt bevonásuk során a Házirendben foglalt ismeretanyag kikérdezés útján került monitorozásra, a tapasztalatok alapján abból a célcsoport tagjai még fogva tartásuk időtartama alatt alaposan felkészültek. Tájékoztatást kaptak továbbá az ingatlanban elhelyezett technikai eszközök használatáról, a kezelési útmutatók elérhető számukra.

Az első, programba bevont személy

Szüleit kisgyermekkorában elveszítette, emiatt nevelőotthonban nevelkedett. Az intézetben a hasonló sorsú gyerektársai rendszeresen bántalmazták, emiatt a „vagány” típusú csoport felé fordult, ahova befogadták, de „kiképezték” a lopás technikáira.

A részére megállapított életkezdesi támogatást rövid időn belül felélte, majd 20 évesen kezdte bűnözői karrierjét, megélhetésének fedezése érdekében. Az elkövetett cselekményeit stresszként élte meg, mindig félt attól, hogy tetten érik, amelyre utóbb valóban sor került.

Támogató családi háttér hiányában hajléktalanként élt. A börtönben töltött időszak alatt arra az álláspontra jutott, hogy a rendőrség szervezettsége miatt, ha ezt a tevékenységet folytatja, törvényszerű, hogy ismét a „rácsok között” találja magát, éppen ezért döntött úgy, hogy korábbi életmódjával gyökeresen felhagy. Hosszú távú tervei között szerepel a jelenlegi munkahelyén elérhető szakmaképzések egyikének elsajátítása.

A második, programba bevont személy

Szülei közösen, szeretetben nevelték. Édesapja 8 éve elhunyt, édesanyja kezelt beteg, 6 éve szociális otthonban él. Vele szoros a kapcsolata, miatta szeretne sikeresen helytállni a programban. A megtakarításából egy vidéki házat tervez venni, ahova édesanyját kihozná az otthonból, hogy együtt legyenek.

Bár vannak családi kötődései, de állandó támogatásra nem számíthat egyikük részéről sem. Bűnözői karrierjét 16 évesen kezdte, élete során több alkalommal volt bv.

intézetben. Rendszeresen fogyasztott kábítószer, aminek költségeit a bűncselekményekből finanszírozta. Fogva tartása alatt befejezte a 8. osztályt, valamint elvégezte a fa- és bútortipari gépkezelő szakképzést. A programba történő bevonását kivételes lehetőségként értékeli.

A harmadik, programba bevont személy

Első büntényes elítélt, hosszabb tartamú szabadságvesztésből szabadult. Bekapcsolódott a bv. intézet által felkínált oktatási és képzési lehetőségekbe. Elvégezte a gimnáziumot, eredményesen leérettségizett. Szakmaképzés keretében teljesítette a cipőkészítő, valamint a targoncavezetői képzést.

A programba való bekerülését nagy lehetőségnek itéli, megfelelési szándéka magas. Folyamatosan dolgozott és családban élt, így nehezen tudja feldolgozni a kialakult helyzetét, hogy ilyen nagyfokú segítségre szorul. Rövidebb távon a gyermekeivel szeretné felvenni a kapcsolatot a bv. pártfogó felügyelő segítségével, hosszabb távon új életet akar kezdeni saját otthonban.

A negyedik, programba bevont személy

Reintegrációs őrizetbe helyezett elítélt, lakhatási nehézségek miatt kérte a programba történő bevonását. Visszaesőnek nem minősülő bűnismétlő. Szülei viszonylag korán elhunytak, testvérével kapcsolata nincs.

Több hiányszakmával is rendelkezik, bv. intézetbe kerülését megelőzően külföldön dolgozott, amelyből származó jövedelme magas volt. Hosszú távon szeretné hozzátartozóival a kapcsolatot erősíteni, a korábban vállalt szakmájába visszatérni és annyi pénzt összegyűjteni, amely nyugodt életet biztosíthat egy saját otthonban.

A témakör összегzése

A lakók vonatkozásában az eddig tapasztaltak alapján megállapítható, hogy életük lehetőségének tartják a programba történő bekerülésüket, ennek köszönhetően esélyt látnak arra, hogy jövőjüket hosszú távon sikeresen felépítsék a szakemberek támogatása mellett. A napi szintű támogatást és kontrollt elfogadják, előéletük alapján szükségesnek is érzik a program eredményes teljesítése érdekében. Jövőjükkel kapcsolatban a realitás talaján mozognak.

Összegzés

A BvOP által működtetett Félutas Ház program fő célja a bűnismétlési és visszaesési kockázatok csökkentése azáltal, hogy a programba bevont személyek – lakhatásuk és munkaerőpiaci integrációjuk elősegítésével – támogatást kapnak egy normakövető élet kialakításához, büntetés-végrehajtási szakemberek irányítása mellett. A bv. szervezet a programmal egy komplex reintegrációs modellt valósít meg, amely tovább növeli a büntetés-végrehajtás eszköztárát. A program a bv. intézeti keretek között elért reintegrációs célkitűzéseket egyrészt még a szabadságvesztés időtartama alatt, másrészt a szabadulás után is támogatja.

A program által a bv. szervezet reintegrációs tevékenysége nem korlátozódik a zárt bv. intézeti keretek közé, így a társadalmi szerepvállalása tovább nő, mivel a projekt lehetőséget teremt arra, hogy ne a kriminológiai szempontból veszélyeztetett környezetbe kerüljön vissza a célcsoport tagja.

Amennyiben a célcsoport a programot eredményesen teljesíti, az előtakarékosság jogcímen visszatartott összegből és saját megtakarításából lehetősége nyílik megkezdni az önálló, és a társadalmi elvárásoknak megfelelő életét. Ezen cél megvalósulását a napi szintű életvezetési tanácsadások, a csoportos foglalkozások, valamint a kompetenciafejlesztő programok hivatottak elősegíteni, amelyeknek köszönhetően a vágyott életforma elérhetővé válik, amelyet tovább erősít az a lehetőség, hogy a Kft. által biztosított munkaviszony megtartható, az a program időtartamának lejárta után nem kerül automatikusan megszüntetésre.

A sikeres reintegráció nem csak az egyén feladata, abban a társadalomnak is szerepet kell vállalnia. A program elősegítheti a társadalmi előítéletek pozitív irányba történő elmozdulását azzal, ha a célcsoport tagja bizonyítja, hogy méltó egy ilyen nagyfokú, komplex segítségnyújtásra, és ezzel esélyt kap a társadalom által elvárt, bűnelkövetéstől mentes élet megkezdésére.

A BvOP hosszú távú tervei között szerepel, hogy a program eredményes megvalósítása esetén az ország több helyszínére is kiterjeszti azt, ezzel kiszélesítve az abba bevonandó elítélt és szabadult személyek társadalmi integrációra irányuló lehetőségeit. A további programok helyszínének kijelölésekor hasonló szempontok képezik majd vizsgálat tárgyát, amelynek során továbbra is kiemelt szempont lesz a bv. intézetek és a velük együttműködő gazdasági társaságok adottságainak előtérbe helyezése.

A szempontrendszernek a reintegrációs őrizetre jogosult elítélti körrel való kiterjesztése magában rejti annak a lehetőségét, hogy a jövőben a BvOP által működtetésre kerüljön olyan Félutas Ház is, melynek kizárólagos célcsoportját ezen elítélti populáció képezi.

Felhasznált irodalom

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- Csáki Anikó – Mészáros Mercedes (2006): Megvalósítási terv ún. félutas ház létrehozására fogvatartásból szabadultak számára: Online: http://valtosav.hu/szakmai_anyagok/feasibility_study_magyar.pdf (Letöltés ideje: 2022. február 10.)
- Együttműködési megállapodás a BvOP és a Váltó-sáv Alapítvány között (2019) I. Preambulum 1.
- Emmausgemeinschaft: Online: <https://www.emmaus.at/emmausgemeinschaft> (Letöltés ideje: 2022. február 10.)
- Élő Reménység Alapítvány: Online: <http://eloremenyseg.hu/tortenetunk> (Letöltés ideje: 2022. február 13.)
- Humanitas e.V. – Gefangenenhilfe – Brandenburg: Online: <http://www.gefangenenhilfe-brandenburg.de/seite/452088/verein.html> (Letöltés ideje: 2022. február 11.)
- Mécses Szeretetszolgálat Magyar Börtönpasztorációs Társaság: Online: <http://mecses.vaciegyszegyhazmegye.hu/php/intro.php> (Letöltés ideje: 2022. február 9.)
- Mészáros M. (2020): Módszertani segédlet a Félutas Lakás Programba történő toborzáshoz
- Nagyfa-Alföld Kft.: Online: <https://www.nagyfaalfold.hu/kezdolap/rolunk> (Letöltés ideje: 2022. február 13.)
- Naturtex Kft.: Online: <https://naturtex.hu/magunkrol> (Letöltés ideje: 2022. február 20.)
- Roncs autó Kft.: Online: <https://www.roncsautokft.hu/cegunkrol/> (Letöltés ideje: 2022. február 20.)
- Váltó-sáv Alapítvány: Online: https://www.valtosav.hu/bm_20_szakmai.html (Letöltés ideje: 2022. február 19.)
- West London Mission: Online: <https://www.wlm.org.uk/Pages/Category/who-we-are> (Letöltés ideje: 2022. február 10.)

Fotó: Bv. fotó

Csáki Ildikó

AZ IGAZSÁGÜGYI PÁRTFOGÓ FELÜGYELŐI TEVÉKENYSÉG BEMUTATÁSA – AZ ALTERNATÍV SZANKCIÓKTÓL A GYERMEKVÉDELEMIG

Activities of judicial probation officers – From alternative sanctions to child protection

Tanulmányomban az igazságügyi pártfogó felügyelők sokrétű, több területet érintő tevékenységét kívánom bemutatni. Az igazságügyi pártfogó felügyelők feladatellátása kiterjed a büntetés-végrehajtás, a büntetőeljárás, a szabálysértési eljárás és a gyermekvédelem területére is. Tevékenységük fő célja a bűnismétlés kockázatának csökkentése, a bűncselekmény által okozott sérelmek helyreállításának elősegítése. Az igazságügyi pártfogó felügyelők a közösségi büntetések végrehajtásával és az elkövető közösségben történő ellenőrzésével segítik elő a büntetőjogi következmények maradéktalan érvényesülését, a közösség biztonságának, védelmének erősítését, támogató tevékenységükkel pedig növelik az elkövető társadalmi integrációjának esélyét. Hangsúlyozandó továbbá, hogy az igazságügyi pártfogó felügyelők feladatának ellátása során meghatározó a helyreállító igazságszolgáltatás alapelveinek érvényesítése is.

Kulcsszavak: pártfogó felügyelő, bűnismétlési kockázat, helyreállító igazságszolgáltatás, közösségi büntetés, társadalmi integráció

In my study I present the diverse, multi-disciplinary activities of probation officers. The duties of probation officers cover the areas of implementation of community sanctions, criminal procedure, misdemeanour proceedings and child protection as well. The main goal of their activity is to reduce the risk of reoffending and to facilitate repairing the harm caused by the crime. Probation officers promote the full enforcement of criminal consequences and strengthen the safety and security of the community by implementing community sanctions and controlling the perpetrator in the community, they increase the chances of the offender's social integration through their support activities. It should also be emphasized that promoting the principles of restorative justice is also essential when carrying out tasks of probation officers.

Keywords: probation officer, risk of reoffending, restorative justice, community sanction, social integration

Bevezetés

A legtöbb ember számára a büntető igazságszolgáltatási rendszerben a büntetés a szabadságvesztés szinonimája. Ezzel szemben a közösségben végrehajtott büntetések száma messze meghaladja a szabadságvesztés büntetéseit, éppen ezért fontos időről időre számot adni a társadalmi és a szakmai nyilvánosság részére a közösségi büntetések végrehajtásának alakulásáról. Ennek keretében célszerű vizsgálni a pártfogó felügyelői tevékenység helyzetét és annak a büntetési és a társadalmi elvárásokhoz való alkalmazkodását, illetve a pártfogó felügyelők szerepét a döntéshozatalban, valamint a közösségi szankciók és intézkedések alkalmazásának elősegítésében.

Jelenleg két típusú pártfogó felügyelői tevékenységet különböztethetünk meg. A 2014. augusztus 9. napján kihirdetett, az egyes törvényeknek a belügyminiszter feladat- és hatáskörével összefüggő módosításáról szóló 2014. évi XXX. törvény módosította a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvényt, melynek értelmében a Pártfogó Felügyelői Szolgálat feladat- és hatáskörébe tartozó tevékenységek közül a szabadságvesztésből szabadultak utógondozásával, az utógondozás keretében végzett börtönpártfogolási tevékenységgel, a feltételes szabadságra bocsátással összefüggésben elrendelt pártfogó felügyelői vélemény elkészítésével, valamint a feltételes szabadság tartamára törvény alapján fennálló vagy elrendelt pártfogó felügyelettel kapcsolatos pártfogó felügyelői feladatok végrehajtása a büntetés-végrehajtási szervezethez került át. Ettől az időszaktól kezdve, ha formálisan nem is, de a szakmai fórumokon és a szakmai köznyelvhasználatban megjelent a hagyományos, illetve a nem a büntetés-végrehajtási szervezethez kapcsolódó pártfogó felügyelői tevékenységhez kötődően az „igazságügyi” jelző használata. Bár a pártfogói feladatok a szervezetek között megosztásra kerültek, az igazságügyi és a büntetés-végrehajtási pártfogást minden hasonlóságnál jobban összekötik a közös történelmi gyökerek, az utógondozást is magában foglaló pártfogás kialakulása és fejlődése. Az igazságügy rendszerében működő pártfogás számos szállal kapcsolódik a büntetés-végrehajtás rendszerében működő pártfogás területéhez, a bűnelkövetőkkel végzett munka pedig céljaiban, módszereiben, eszközeiben hasonlóságot mutat mindkét terület vonatkozásában. Azonos célként jelölhetjük meg a bűnismétlés megelőzését, a bűnelkövetők társadalmi integrációjának elősegítését, ezáltal a közösség védelmét.¹

Jelen tanulmány az igazságügyi pártfogás fenti célok érdekében végzett feladatainak bemutatására összpontosít, kitérve a járványhelyzet okozta nehézségekre és a szakterület új kihívásaira.

¹ Velez E. (2019)

Az igazságügyi pártfogó felügyelői tevékenység

Az igazságügyi pártfogó felügyelői szakterület a büntetés-végrehajtás civil ágának tekinthető, mely az alternatív szankciók végrehajtásával eredményesen vesz részt a börtönsúfoltság és ezáltal a büntetés-végrehajtási szervezet költségfordításainak a csökkentésében. Az igazságügyi pártfogó felügyelői tevékenység célja, hogy a büntetőeljárás és a végrehajtás folyamatában kellő súllyal legyen jelen, és a hagyományos bűnüldözési, igazságszolgáltatási és büntetés-végrehajtási szervek rendszerében közvetítői szerepet lásson el az elkövető, valamint az áldozat és a társadalom között.

Az igazságügyi pártfogó felügyelők a büntetőeljárás valamennyi szakaszához kapcsolódóan látnak el feladatokat. Ezek közül az egyik legfontosabb a bűnismétlés kockázatainak feltárása és a kockázatok kezelésére alkalmas, individualizált szankciók előírására vonatkozó javaslat elkészítése az ügyészség és a bíróság számára. Ezt követően a pártfogó felügyelői munka további szerves részét alkotja a pártfogó felügyelettel megerősített, a hagyományos, bírósági útról elterelő eszközök, illetve a szabadságvesztés kiváltására alkalmas alternatív szankciók (felfüggesztett szabadságvesztés, próbára bocsátás, jóvátételi munka, közérdekű munka) végrehajtása. Hazánkban a pártfogó felügyelők korszerű szakmai tudásának és eszköztárának köszönhetően a büntető igazságszolgáltatáson kívüli szerepkörök is erősödtek, hiszen a pártfogó felügyelők feladatellátása kapcsolódik a prekriminális cselekmények kezelését célzó területekhez, mint a gyermekvédelem és a szabálysértések. A pártfogó felügyelők meghatározó szerepet töltenek be a helyreállító igazságszolgáltatási eszközök alkalmazásában is, hozzájárulva a büntető igazságszolgáltatás horizontális elvévé váló helyreállító igazságszolgáltatási szemlélet érvényesítéséhez.²

Az igazságügyi pártfogó felügyelők alaptevékenységei az alábbiak:

- a büntetőeljárás, illetve a megelőző pártfogás elrendelése iránti eljárás során környezettanulmány készítése,
- a büntetőeljárás során pártfogó felügyelői vélemény készítése,
- a megelőző pártfogás végrehajtása,
- büntető és szabálysértési ügyekben a közvetítői eljárás lefolytatása,
- a pártfogó felügyelet intézkedés végrehajtása,
- a közérdekű munka büntetés végrehajtása.

Az igazságügyi területen évente átlagosan 75 000-80 000 ügyben járnak el a pártfogó felügyelők, melyek közel hasonló számú bűnelkövetőt, illetve kriminálisan veszélyeztetett gyermeket érintenek. Az igazságügyi pártfogó felügyelői tevékenység szakmai

² Velez E. (2019)

irányítását az Igazságügyi Minisztérium látja el. Az igazságügyi pártfogó felügyelők létszáma kb. 350-400 fő, akik a fővárosi és megyei kormányhivatalok munkatársai.

Szakértői típusú tevékenységek – Környezettanulmány, pártfogó felügyelői vélemény

A környezettanulmány és a pártfogó felügyelői vélemény készítése az igazságügyi pártfogó felügyelők egyik úgynevezett szakértői típusú tevékenysége, amelynek célja az ügyészség, a bíróság vagy a gyámhatóság döntésének elősegítése, a döntés megalapozásához szükséges információk szolgáltatása.

Az igazságügyi pártfogó felügyelők évente átlagosan 10 000-13 000 környezettanulmányt készítenek a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásokban, a megelőző pártfogás elrendelése iránti eljárásokban, kegyelmi ügyekben, bűnügyi költség mérséklése vagy elengedése, valamint rendbíróság mérséklése vagy elengedése tárgyában. A fiatalkorúak elleni büntetőeljárásokban és a megelőző pártfogás elrendelése iránti eljárásokban készített környezettanulmánynak része a kockázatértékelés, azaz a fiatalkorú, illetve a gyermek bűnmegelőzési szempontú veszélyeztetettségének értékelése. A környezettanulmány a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban kötelezően beszerzendő bizonyítási eszköz, a kockázatértékelés eredménye pedig a megelőző pártfogás elrendelése iránti eljárásban megalapozza a gyámhatóság döntését. A környezettanulmányok jelentős mértékben elősegítik a bűnismétlési kockázathoz és az eset sajátosságaihoz igazodó beavatkozások meghatározását. A környezettanulmány elkészítéséhez a pártfogó felügyelő megtekintti a fiatalkorú, illetve a gyermek lakóhelyét, meghallgatja a fiatalkorút, a gyermeket, valamint a terhelt, illetve a gyermek törvényes képviselőjét, pedagógiai véleményt szerez be és tájékozódik a gyermekvédelmi előzményekről. A környezettanulmány a fiatalkorú, illetve a gyermek életviszonyaira és életvitelére jellemző tényeket, körülményeket írja le, tartalmazza a lakhatási és a családi körülményeire, baráti kapcsolataira, egészségi állapotára, szenvedélybetegségére, iskolai végzettségére, szaktudására, munkahelyére, foglalkozására, jövedelmi viszonyaira, illetve szabadidő-eltöltési szokásaira vonatkozó információkat. A környezettanulmány bemutatja továbbá a fiatalkorú, illetve a gyermek viselkedésében megfigyelhető kriminális jegyeket, valamint a fiatalkorú, illetve a gyermek és családja hozzáállását az eljárás alapjául szolgáló cselekmény elkövetéséhez. Az igazságügyi pártfogó felügyelő a környezettanulmányban értékeli a bemutatott tények, körülmények, jellemzők és az eljárás tárgyát képező cselekmény közötti kapcsolatot, valamint a fiatalkorú, illetve a gyermek kriminális veszélyeztetettségének szintjét.³ Mindezekon felül a pártfogó felügyelő környezettanulmányt készít a kegyelmi eljárás és az államot illető bűnügyi költség, illetve rendbíróság megfizetését mérséklő vagy elengedő döntés előkészítése során is.

³ A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet

Az igazságügyi pártfogó felügyelők szintén szakértői típusú tevékenysége a pártfogó felügyelői vélemények készítése az ügyészség vagy a bíróság határozata alapján. Ezek száma évente átlagosan körülbelül 900-1 800, ami folyamatosan csökken annak ellenére is, hogy az ügyészek és a bírák visszajelzése alapján a pártfogó felügyelői vélemények szakszerűek, informatívak, így hatékonyan segítik a bűnismétlési kockázatok és a sértettek szükségleteinek kezelésére is alkalmas beavatkozások, külön magatartási szabályok meghatározását. A pártfogó felügyelők a pártfogó felügyelői véleményben – a környezettanulmányban is megjelenő információkon túlmenően – értékelik az elkövetői magatartás személyes vonatkozásait, az elkövető cselekményhez való viszonyát, elemzik az elkövetett bűncselekményt és prognosztizálják az újabb bűnelkövetés esélyét. A pártfogó felügyelő javaslatot tehet a terhelttel szemben külön magatartási szabály elrendelésére, illetve a bűnismétlés kockázatának kezelésére irányuló programokon való részvételre. Az ügyészség vagy a bíróság felkérésére vizsgálnia kell azt is, hogy az elkövető hajlandó-e a sértett számára anyagi vagy más módon jóvátételt nyújtani és azt a sértett elfogadja-e, ennek alapján az ügy mediációra utalása is javasolható.⁴

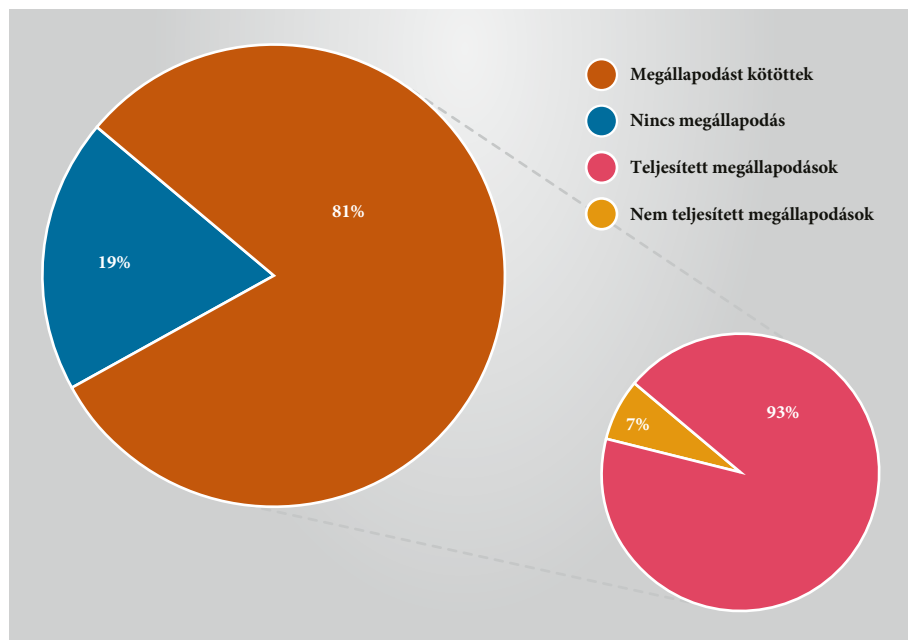
A közvetítői eljárás (mediáció) – A helyreállító igazságszolgáltatás eszköze

A büntetőügyi közvetítés Magyarországon 15 éve sikeres jogintézmény. Az igazságügyi pártfogó felügyelői szakterület speciálisan képzett munkatársai évente körülbelül 7 000 büntető-, illetve szabálysértési ügyben folytatnak le közvetítői megbeszéléseket, az ezek során keletkezett megállapodásokat a felek több mint 90%-ban teljesítik is. A közvetítői eljárás – mint a helyreállító igazságszolgáltatás magyarországi eszköze – a bűncselekménnyel, illetve a szabálysértéssel érintett felek (áldozat és elkövető) között kialakult konfliktus rendezésére nyújt hathatós segítséget. A közvetítői megbeszélés a felek közötti konfliktus megoldásán túl biztosítja, hogy az elkövető – lehetőségeihez mérten – az áldozat igényeinek és kérésének megfelelő jóvátételt nyújtson az általa okozott sérelemért. A közvetítői eljárást ügyészség, illetve szabálysértési hatóság rendelheti el, a felek önkéntes hozzájárulása és a törvényi feltételek megléte esetén.

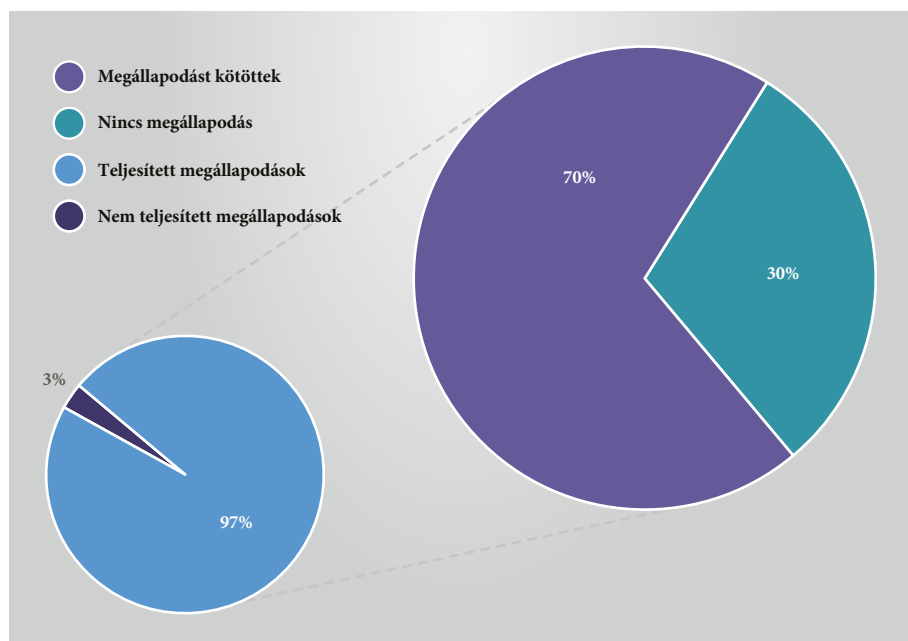
A közvetítői eljárás hatékony jogintézmény, ezt mutatja az eljárás eredményessége, mely alatt azt értjük, hogy milyen arányban teljesítik a felek a megállapodásban foglaltakat. A megállapodás megkötéséig hosszú ugyan az út, és jellemzően a szabálysértési ügyekben elrendelt eljárások kisebb arányban jutnak el a megállapodás megkötésének szakaszáig, azonban a tapasztalatok azt mutatják, ha a felek eljutnak a megállapodás megkötéséig, akkor az abban foglaltakat mind a büntető, mind a szabálysértési közvetítői eljárások tekintetében az ügyek 95%-ban teljesítik is az elkövetők.

⁴ A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet

1. ábra: 2021-ben a büntetőügyi közvetítői eljárásokban megkötött megállapodások és a megállapodások teljesítésének aránya

2. ábra: 2021-ben a szabálysértési közvetítői eljárásokban megkötött megállapodások és a megállapodások teljesítésének aránya

Korai beavatkozás a fiatalkori bűnözés kezelésében

Az igazságügyi pártfogó felügyelők és a gyermekvédelmi szakemberek szaktudásának és eszköztárának alkalmazására épült gyermekvédelmi intézkedés a megelőző pártfogás, mely 2015. január 1-jén került bevezetésre. Célja a korai beavatkozás érvényesítése a fiatalkori bűnözés kezelésében. A megelőző pártfogás elrendelése iránti eljárás bűncselekmény, elzárással is sújtható szabálysértés, illetve tényállásszerű magatartása megvalósításának gyanújáról szóló jelzés alapján indul. A gyámhatóság védelembe vételi, illetve védelembe vétel felülvizsgálata iránti eljárásban dönt a megelőző pártfogás elrendeléséről, ami kötelező, ha a pártfogó felügyelő a gyermek bűnmegelőzési szempontú veszélyeztetettségét a kockázatértékeléssel kiegészített környezettanulmányban magas fokúra értékeli. A megelőző pártfogás tartama alatt a gyermek, valamint törvényes képviselője köteles a megelőző pártfogó felügyelővel, illetve a család- és gyermekjóléti központ esztendőzserével tartani a kapcsolatot, ezen túl a gyámhatóság magatartási szabályként további kötelezettségeket írhat elő a gyermek és családja számára.⁵ A megelőző pártfogás során a pártfogó felügyelő kompetenciájába tartozik azoknak a kockázati tényezőknek a kezelése, amelyek kriminális jellegűek, vagy a kriminális viselkedéssel közvetlenül összefüggésbe hozhatók. 2018-ban az Igazságügyi Minisztérium szakmai irányítóként megvizsgálta a megelőző pártfogás elrendelésére és végrehajtására vonatkozó gyakorlati tapasztalatokat. A vizsgálat során megállapítást nyert, hogy a megelőző pártfogást a 15-17 éves korosztály esetében alkalmazzák a legnagyobb, a 8-11 éves korosztály esetében pedig már kisebb arányban. A jogalkalmazói gyakorlat azt mutatta, hogy az alacsonyabb életkorú gyermekek esetében – feltehetően az életkori sajátosságokra tekintettel – a megelőző pártfogást nem tekintik a kriminális veszélyeztetettség csökkentésére irányuló korai beavatkozás hatékony eszközének. A jogintézmény alkalmazása a 12-13 éves korosztály esetében mutat emelkedést, tehát a gyakorlat alapján a várt hatások ezen életkortól realizálhatók. Az is megállapítást nyert, hogy az elrendelések igen magas aránya – több mint 90% – bűncselekmény elkövetése miatt indult eljárás következtében elrendelt megelőző pártfogás, ahol a legjellemzőbb cselekmény a lopás. Érdekes tényező, hogy a megelőző pártfogás elrendelésére irányuló környezettanulmányok kockázatértékelésében a leggyakrabban megjelölt – a bűnelkövetéssel és a bűnismétléssel összefüggésbe hozható – kockázati tényező a „gyermek gondolkodási, viselkedési mintái”, ezt követi „a baráti, kisközösségi kapcsolatok” kategória, az „oktatásban, képzésben való részvétel” és „a gyermek viszonyulása a cselekményhez” tényező, majd a „családi körülmények, kapcsolatrendszer”. A megelőző pártfogás ügyek tekintetében megállapításra került, hogy azok leggyakrabban a fiatalkorú pártfogó felügyelet alá helyezése miatt kerültek lezárásra az ügyek közel 50%-ában, a második leggyakoribb befejeződési ok a gyermek nagykorúvá válása, a megelőző pártfogás eredményes eltelte miatt pedig az ügyek 23%-a fejeződött be. A befejeződési okok aránya alapján megállapítható, hogy a jogintézmény céljai közül a korai beavatkozás

⁵ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény

a fiatalokorú elkövetők esetében érvényesül a gyakorlatban, hiszen a megelőző pártfogás alatt álló gyermekek közel fele pártfogó felügyelet alá kerül. A megelőző pártfogás bevezetésével elérni kívánt egyik cél a pártfogó felügyelők eszköztárának a gyermekvédelem rendszerébe való integrálása volt. A speciális eszközök alkalmazása nem kötelező jellegű, ezekre akkor kerül sor, ha az adott pártfogó felügyelői szolgálat rendelkezik az ilyen programok biztosításához szükséges feltételekkel. A megelőző pártfogás elrendelésével és végrehajtásával kapcsolatban fontos kiemelni a gyermekvédelmi rendszer és a pártfogó felügyelői szolgálatok együttműködését. A gyámhivatalok a megelőző pártfogás elrendelése kapcsán nagymértékben támaszkodnak a pártfogó felügyelő javaslatára a megelőző pártfogás elrendelése, annak tartama során a megelőző pártfogó felügyelővel való találkozás gyakorisága, valamint a megelőző pártfogó felügyelő ellenőrzési körébe utalt magatartási szabályok előírása vonatkozásában. Éves szinten körülbelül 800-900 közötti megelőző pártfogás van folyamatban.

Közösségi szankció –

A pártfogó felügyelet intézkedés végrehajtása

Az alternatív szankciók végrehajtása akkor a legeredményesebb, ha közösségi elemmel, pártfogó felügyelettel erősítik meg. A pártfogó felügyelet végrehajtása az igazságügyi pártfogó felügyelet hagyományos, komplex feladatköre, amely az ügyészség vagy a bíróság által alkalmazott szankció próbaideje/tartama alatt magában foglalja az elkövető ellenőrzését és támogatását a bűnismétlés veszélyének csökkentése érdekében. Az igazságügyi pártfogó felügyelők folyamatosan érvényesített kontroll és segítő funkciója révén az elítéltek ellenőrzése és támogatása az eset sajátosságaihoz illeszkedően valósul meg.

Pártfogó felügyelet intézkedést büntetés vagy intézkedés mellett rendel el, illetve állapít meg az ügyészség vagy a bíróság. Az igazságügyi pártfogáshoz kapcsolódóan pártfogó felügyelet intézkedés rendelhető el, illetve állapítható meg a feltételes ügyészi felfüggesztés, próbára bocsátás, felfüggesztett szabadságvesztés, javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás és jóvátételi munka mellett.⁶ Az igazságügyi pártfogó felügyelők által ellátott pártfogó felügyelet intézkedés megállapítása kötelező fiatalokorúak ügyeiben, továbbá felnőtt korú elkövetők esetében akkor, ha a felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt visszaeső, illetve a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejére arra vonatkozóan is, akit a hozzátartozója sérelmére elkövetett személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt, vagy akit tizenhatalcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt ítélt szabadságvesztésre.⁷

A pártfogó felügyelet sajátossága a magatartási szabályok előírása. Ezek egy része jogszabályban meghatározott, általános magatartási szabály, ilyen például a pártfogó

felügyelővel való kapcsolattartás kötelezettsége, mely jellemzően a pártfogó felügyelet ellenőrző funkciójának érvényre jutását segíti. Az ügyészek és a bíróságok külön magatartási szabályok előírásával tehetik még individualizáltabbá a büntetést, amely elősegíti az ellenőrizhetőséget és azt is, hogy a terheltek valóban a leginkább kifogásolható területeken változtassanak viselkedésükön. A külön magatartási szabály előírásának 2021. évi gyakorlatát vizsgálva – az igazságügyi pártfogó felügyelői területhez kapcsolódóan – érdekes megállapítást tehetünk, ugyanis a tavalyi évben a leggyakrabban előírt külön magatartási szabály a pártfogó felügyelővel való kapcsolattartás kötelezettsége volt, amely alapvetően általános magatartási szabály. Az ezen gyakorlat mögött meghúzódó okok meghatározása nem egyértelmű, mert azok területileg is eltérőek lehetnek. Lehet az általános magatartási szabály külön magatartási szabályként történő előírásának az az indoka, hogy a pártfogó felügyelő a területi szolgálatuknál kialakult javaslatvételi gyakorlatot követi, mert egyéb, speciálisabb magatartási szabályra – több ok miatt, melyeket a későbbiekben részletezek – nem tud javaslatot tenni, ugyanakkor a kapcsolattartási elemet erősíteni kívánja. De az is előfordulhat, hogy az elrendelő ügyészség vagy bíróság is a pártfogó felügyelet kapcsolattartási elemét kívánja erősíteni, esetleg a kapcsolattartás gyakoriságának meghatározásával szorosabb felügyeletet szándékozik elrendelni. További érdekesség, hogy míg az elmúlt években legtöbbször az állami foglalkoztatási szerv felkeresésének kötelezettségét, illetve a tanulmányok folytatását írták elő külön magatartási szabályként, addig 2021-ben a második leggyakrabban előírt külön magatartási szabály a bűncselekménnyel okozott kár, vagyoni hátrány, adóbevétel-csökkenés, illetve vámbevétel-csökkenés összegére vagy a bűncselekmény elkövetési értékére vonatkozó megtérítés elrendelése volt. Ennek az lehet az oka, hogy a büntetőeljárásról szóló törvény rendelkezése szerint, ha a bűncselekmény összességében megállapítható kárt, vagyoni hátrányt, adóbevétel-csökkenést vagy vámbevétel-csökkenést okozott, vagy elkövetési értéke összességében megállapítható, és az az eljárás során nem térült meg, feltételes ügyészi felfüggesztés esetén az ügyészség annak a megtérítésére vagy az eredeti állapot helyreállítására kötelezi a gyanúsítottat, feltéve, hogy erre az képes és ehhez a sértett hozzájárul.⁸ Külön magatartási szabályként természetesen előírható csoportos foglalkozáson, vagy helyreállító szemléletű, helyreállító technika alkalmazására épülő programban való részvétel is, mely a 2021. évben szintén megjelent az elrendelt külön magatartási szabályok között, ha nem is nagy hangsúllyal. Az igazságügyi pártfogó felügyelői szakterület az elmúlt években számos erőfeszítést tett a korszerű, a bűnismétlési kockázatok célzott kezelését szolgáló, illetve jóvátételi jellegű beavatkozások alkalmazásának elősegítése érdekében, azonban a csoportos foglalkozások helyzete a pártfogó felügyelői munkában sajnos továbbra sem tekinthető szilárdnak, azok gyakran esetlegesen működnek. Ennek oka, hogy az igazságügyi pártfogó felügyelők leterheltsége következtében sok megyében nem marad kapacitás csoportos foglalkozások tartására, és külső szervezetek által nyújtott szolgáltatásként

⁶ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 69. § (1) bekezdés

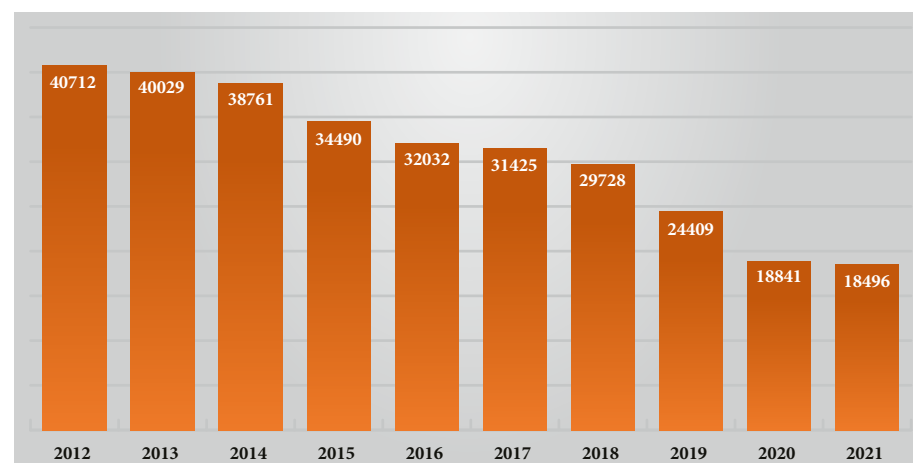
⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 69. § (2) bekezdés

⁸ A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény 419. § (5) bekezdés

is csak egyes megyékben érhető el a pártfogolti célcsoport esetében is alkalmazható tréningek. Emellett nehézséget jelentenek a megyéken belüli nagy távolságok, mivel a csoportra járók jelentős hányadának gondot okoz a megyei központba való rendszeres beutazás mind anyagilag, mind pedig annak időtartamát tekintve.⁹ Sajnos a COVID-19-járvány további nehézségeket állított a végrehajtással kapcsolatban, és bár – szűk körben és jellemzően ott, ahol közösségi foglalkoztató működik – kidolgoztak online megoldást a csoportos foglalkozások megvalósítására, ez a gyakorlat országosan nem tudott elterjedni. Meg kell azonban említeni, hogy a pártfogó felügyelet végrehajtása – az esetlegesen előírt csoportos foglalkozások mellett is – alapvetően egyéni esetkezeléssel történik, melynek során a pártfogó felügyelő eleget tesz a jogszabályban és a határozatban előírt ellenőrzésre és a támogatás nyújtására vonatkozó kötelezettségének. Ennek érdekében a pártfogolttal, valamint a bűnismétlés megelőzésébe bevonható, érintett intézményekkel, személyekkel együttműködést alakít ki. Ezt tekinthetjük tulajdonképpen a klasszikus pártfogó felügyeletnek, melynek eszköztárában megtalálhatóak a felügyeleti eszközök, úgymint a kapcsolattartás intenzitása, elszámoltatás, rendelkezések arra vonatkozóan, hogy mit tegyen, illetve ne tegyen a pártfogolt, továbbá megjelennek a támogató elemek is, mint a felvetett problémák megoldásában való segítségnyújtás, tájékoztatás, valamint a szükséges intézmények bevonása.

A pártfogó felügyelet intézkedések száma nagymértékű csökkenést mutat. Tíz évre visszatekintve, az akkori – körülbelül – 40 000 folyamatban lévő ügyszámhoz viszonyítva, 2021-ben azok száma a 20 000-et sem éri el. A közösségi szankciók vonatkozásában – az igazságügyi pártfogó felügyelői szakterülethez kapcsolódóan – egyre nagyobb teret nyer a közérdekű munka büntetés elrendelése.

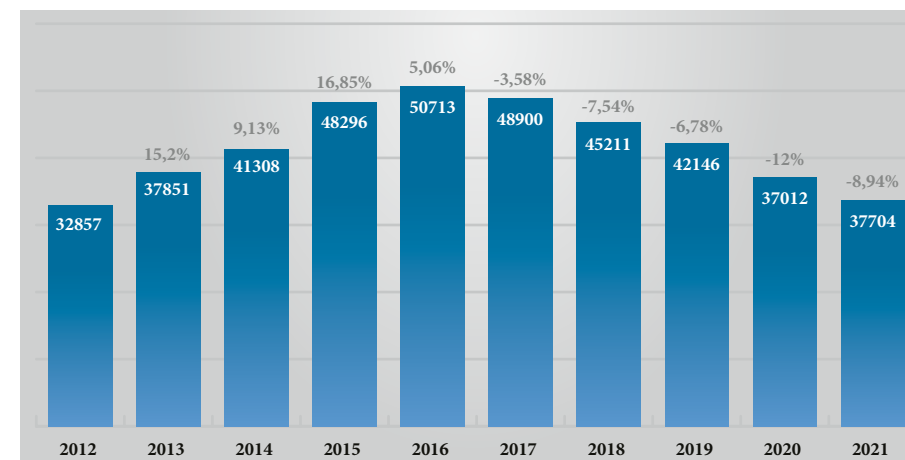

3. ábra: A folyamatban lévő pártfogó felügyelet intézkedés ügyszámai 2012 és 2021 között

⁹ Csáki I. (2016)

A közérdekű munka büntetés szervezése és ellenőrzése

Az utóbbi években előtérbe kerültek a közösségben végrehajtott, illetve a közösség részére nyújtandó jótéteti szankciók. A közérdekű munka büntetés végrehajtása évek óta az igazságügyi pártfogó felügyelői tevékenység legnagyobb ügyszámú ügycsoportja, bár önmagában a közérdekű munka büntetések száma az utóbbi 5-6 évben csökkenést mutat.

4. ábra: Adott évben folyamatban lévő közérdekű munka büntetés ügyszámainak változása 2012 és 2021 között

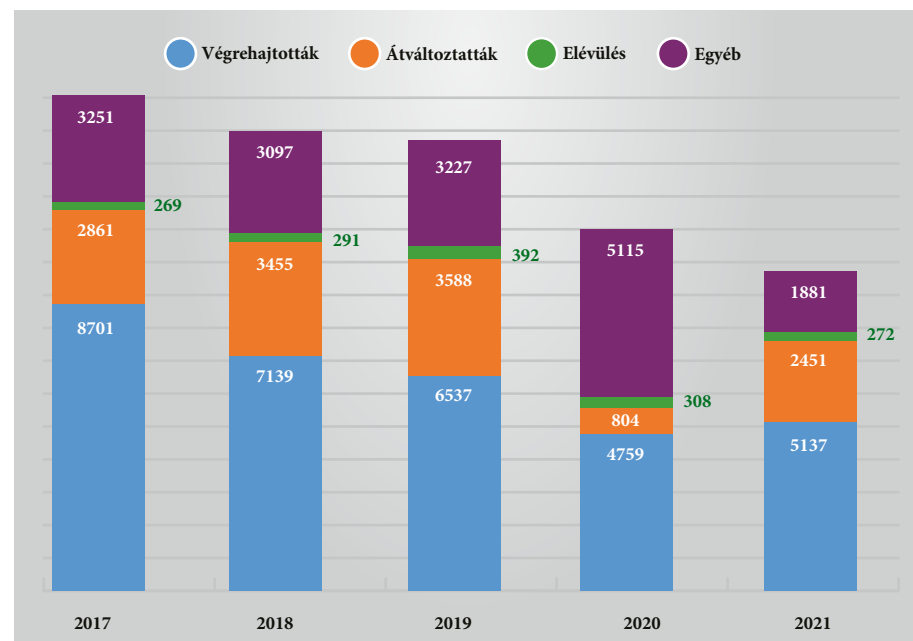
A közérdekű munka aktív szerepvállalást kíván meg az elítélttől és alkalmas a közösség szimbolikus jellegű kiengesztelésére, hiszen a közérdekű munkára ítéltet számos, a közösség jólétét szolgáló, hasznos munkafolyamatban vehetnek részt. Az elmúlt évek során a pártfogó felügyelők szerteágazó együttműködéseket alakítottak ki az önkormányzatokkal, társadalmi szervezetekkel, amelyeknek köszönhetően a közérdekű munka szankció végrehajtása eredményesnek tekinthető. A közérdekű munka büntetésre ítélt elkövető a bíró döntése alapján minimum 48, maximum 312 óra ingyenes munkát végez a köz javára.¹⁰ A pártfogó felügyelők feladata a lehetséges munkahelyek felkutatása, együttműködésbe vonása, a munkahely kijelölése, a büntetés letöltésének szervezése, valamint a végrehajtás folyamatos ellenőrzése.

A közérdekű munka eredményességi mutatója az, hogy milyen okokból fejeződnek be az ügyek és milyen arányban valósulnak meg a büntetés-végrehajtási célok. A büntetési célok érvényre jutása abban az esetben valósul meg álláspontom szerint, ha az elítélt a büntetését letölti, azaz aláveti magát a büntetés-végrehajtásnak. Azonban abban

¹⁰ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 47. § (1) bekezdés

az esetben is megvalósultnak tekintendő a büntetés célja, ha az elítelt kivonja magát a büntetés végrehajtása alól, büntetése ez által súlyosbodik, és a közérdekű munka büntetését szabadságvesztésre változtatják át. Az alábbi diagram a befejezett ügyek tekintetében mutatja be a befejezési okokat.

5. ábra: A közérdekű munka büntetés befejezett ügyeinek a befejezés módja szerinti megoszlása 2017 és 2021 között

Az adatok alapján megállapítható, hogy 2021-ben a befejezett ügyek (9 741) közel 78%-ában teljesültek a büntetés-végrehajtási célok (büntetését letöltötte, azaz végrehajtották + szabadságvesztésre történő átváltoztatás) és igen alacsony azon ügyek száma, ahol a szankció végrehajtására elévülés folytán nem került sor.

A pártfogó felügyelői munka fejlesztési irányai, új kihívásai

A koronavírus-járvány okozta válság kihívás elé állította a pártfogó felügyelői szakterület feladatellátását is. A válsághelyzet kezdeti időszakában alapvető jelentőségű volt az emberi élet és az egészség védelme, de mindemellett át kellett gondolni, hogy hogyan lehet folytonosságot biztosítani a büntetőjogi szankciók végrehajtásában, melyek azok az eljárások, intézkedések, amelyek végrehajtása a meglévő eszközökkel, technológiával, infrastruktúrával, a személyes kontaktus minimálisra csökkentésével, de az intézkedés céljának megtartása mellett teljesíthető. A veszélyhelyzet alatt több kormányrendelet is reagált a pandémiás helyzetre, mely rendeleti szabályok közvetlenül érintették a pártfogó

felügyelői eljárásokat. A pártfogó felügyelői szakterület egyes ügycsoportjaira vonatkozó, a kormányrendeletekben, később pedig törvényi szinten meghatározott speciális szabályok – a járványügyi kockázatok csökkentése érdekében – lehetőséget teremtettek az általános jogszabályi rendelkezésektől eltérő eljárásokra, melyek a végrehajtások folytonosságát biztosították. A pártfogó felügyelet intézkedés végrehajtása a veszélyhelyzet időtartama alatt – a jóvátételi munka intézkedés kivételével – nem szünetelt, a végrehajtás érdekében a szükséges intézkedéseket meg kellett tenni. A pandémiás helyzetre tekintettel azonban – a pártfogó felügyelet végrehajtása során – lehetőség nyílt a személyes kapcsolatfelvétel és kapcsolattartás helyett a telekommunikációs eszközök használatára.¹¹ A feltételes ügyészi felfüggesztéssel összefüggésben elrendelt pártfogó felügyelet végrehajtására is speciális szabályok vonatkoztak, bizonyos esetekben lehetőség nyílt a határidők hosszabbítására vagy a telekommunikációs eszközzel történő intézkedések végrehajtására is.¹² A veszélyhelyzet ideje alatt, miután a közérdekű munka büntetés végrehajtásánál a személyes megjelenés nélkülözhetetlen, a végrehajtás megkezdése iránt a pártfogó felügyelők nem intézkedtek, a folyamatban lévő végrehajtások pedig félbeszakadtak és a járványügyi helyzet enyhülését követően folytatódhattak/kezdődhetnek meg.¹³ A veszélyhelyzet alatt valamennyi típusú környezettanulmány és pártfogó felügyelői vélemény készítése esetében mellőzhető volt az eljárással érintett személyes meghallgatása és közvetlen lakókörnyezetének megtekintése, jogszabály tette lehetővé ugyanis a meghallgatás telefonon keresztül vagy egyéb elektronikus módon történő lefolytatását.¹⁴ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényben (a továbbiakban: Bv. tv.) meghatározott környezettanulmányt és pártfogó felügyelői véleményt csak a feltétlenül szükséges esetekben kellett beszerezni és elkészíteni. A megelőző pártfogás végrehajtása a veszélyhelyzet alatt szintén nem szakadt meg, lehetőség volt ebben az ügycsoportban is az írásbeli, kép- és hangkapcsolatot vagy hangkapcsolatot biztosító elektronikus kapcsolattartásra.¹⁵ Szintén folytatni kellett a közvetítői eljárás

- 11 A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készségről szóló 2020. évi LVIII. törvény 80. A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény rendelkezéseinek eltérő alkalmazása
- 12 A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készségről szóló 2020. évi LVIII. törvény 76. A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény rendelkezéseinek alkalmazására vonatkozó átmeneti szabályok
- 13 A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készségről szóló 2020. évi LVIII. törvény 80. A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény rendelkezéseinek eltérő alkalmazása
- 14 A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készségről szóló 2020. évi LVIII. törvény 76. A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény rendelkezéseinek alkalmazására vonatkozó átmeneti szabályok
- 15 A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készségről szóló 2020. évi LVIII. törvény 79. A megelőző pártfogás során a pártfogó felügyelő eljárására vonatkozó eltérő szabályok

lefolytatását, de ebben az ügycsoportban is a telekommunikációs eszköz használata vált általánossá a személyes megjelenés helyett.¹⁶ A járvány enyhülése, majd ismételt fellángolása szükségessé tette a végrehajtásokra, eljárásokra vonatkozó szabályok rugalmassá tételét. Továbbá megerősítést nyert az is, hogy bár a pártfogó felügyelői tevékenységek mindegyikének alapmotívuma a személyes kapcsolat, vannak olyan eljárások, intézkedések és helyzetek, melyekben – megfelelő garanciális elemek beépítésével – helyet kaphat a telekommunikációs eszközhasználat. Erre tekintettel a veszélyhelyzet során alkalmazott átmeneti szabályok egy része beépült a hatályos, végrehajtásra vonatkozó joganyagba. Kiemelt példa erre vonatkozóan a Bv. tv. rendelkezése, amely szerint, ha a pártfogolt magatartásáról a személyes kapcsolattartás keretében szerzett tapasztalatok alapján az állapítható meg, hogy a pártfogó felügyelet eredményes végrehajtása így is biztosítható, a pártfogó felügyelő vagy a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő a pártfogolt kapcsolattartási kötelezettsége teljesítésének módját telefon vagy egyéb elektronikus kapcsolattartás útján is meghatározhatja.¹⁷ A pártfogó felügyelet végrehajtásában továbbra is a személyes jelleg dominál, és csak a személyes kapcsolattartás során szerzett tapasztalatokra alapozható olyan döntés, mely megengedi a telekommunikációs eszközök használatát. Továbbá telekommunikációs eszközhasználatra vonatkozó szabályok léptek hatályba – 2022. március 1. napjával – a közvetítői eljárásra vonatkozóan is, az eljárást szabályozó törvényben.¹⁸ A személyes jelenlét a konfliktusok megfelelő rendezésének egyik záloga, így minden egyes ügyben a felek személyes, egy helyiségben történő találkozájának megszervezésére kell törekedni. Gyakorlati tapasztalatok alapján azonban vannak olyan egyedi élethelyzetek (pl. hosszútávú külföldi tartózkodás, elhúzódo betegség, járványhelyzet), amelyek során a megbeszélés a felek azonos helyszínen történő személyes megjelenésének megszervezésével nem lehetséges, indokolatlanul hosszú időt venne igénybe vagy komoly érdeksérelemmel járna.

A veszélyhelyzeti időszak erősítette a pártfogó felügyelők alkalmazkodási képességét és megmutatta azokat a digitális lehetőségeket, melyek hatékonyan segíthetik az eljárások, valamint az intézkedések végrehajtását. Ezek az eljárások még nem szilárdultak meg a gyakorlatban és a pártfogó felügyelői szolgálatoknak infrastrukturálisan is fejlődniük kell a jogszabályi lehetőségek teljes mértékű kiaknázásához.

Az adott élethelyzetekre reflektáló és a technikai fejlődés eredményeit ötvöző eljárások kialakítása mellett komoly kihívást jelent a speciális elkövetői csoportokra történő

hatékony reagálás is. A társadalomra súlyos veszélyt jelentő bűncselekmények áldozatainak fokozott védelme érdekében megfelelő büntetőjogi válaszokat és speciális beavatkozásokat szükséges kidolgozni a hozzátartozók közötti erőszak, valamint a pedofil bűnelkövetők (a tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett, nemi élet szabadsága és a nemi erkölcs elleni bűncselekményt elkövetők) kezelésére vonatkozóan a pártfogó felügyelői szakterületen is. A 2020. évben a hozzátartozók sérelmére elkövetett súlyos, személy elleni erőszakos bűncselekményekkel kapcsolatban átfogó jogszabály-módosításra került sor. Ezzel összefüggésben az ilyen jellegű bűncselekményt elkövetők kötelező pártfogó felügyeletének és a távoltartási magatartási szabály kötelező alkalmazásának bevezetésére, valamint a pártfogó felügyelet ezen esetkörét megkülönböztető, speciális, szigorúbb előírásokat érvényesítő végrehajtási szabályok megalkotására is sor került.^{19 20} Továbbá 2021 folyamán bevezetésre került a pedofil elkövetők esetében is a pártfogó felügyelet intézkedés kötelező alkalmazása a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejére.²¹ A pedofil elkövetők ügyeiben a pártfogó felügyelet szigorúbb előírásokat érvényesítő végrehajtási szabályainak bevezetése szintén megtörtént.²² A kötelező pártfogó felügyelet elrendelése kapcsán jelenleg az a cél, hogy az elkövetőkre, az áldozatokra és az adott jelenségre vonatkozóan megfelelő ismeretekkel ruházzuk fel a pártfogó felügyelőket. A pártfogó felügyelet kontroll elemeinek megerősítése mellett az ezen elkövetők esetében fennálló speciális bűnismétlési kockázatok célzottabb kezelésének támogatása érdekében szükséges az elméleti ismeretek elsajátításán túl gyakorlati képzések bevezetése is. A speciális elkövetők kapcsán a hatékony beavatkozások kialakításának feladata nem csak az igazságügyi, hanem a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők szakterületén is jelentkezik, így együttműködés keretében a két szakterület közös képzéseken vesz részt és dolgoz ki eljárási rendeket. A pártfogó felügyelői munka jelenlegi fejlesztésének iránya olyan speciális program kidolgozása, mely hatékonyan csökkenti e súlyos bűncselekményt elkövetők bűnismétlési kockázatát.

Összegzés

Az igazságügyi pártfogó felügyelők a megnövekedett ügyterhek, a változó körülmények okozta nehézségek, valamint a speciális elkövetői csoportokra történő hatékony reagálás kihívásának eleget téve továbbra is a társadalom védelme és a büntetőpolitikai célok érvényre jutása érdekében látják el feladataikat. A büntetőjogi következmények következetes végrehajtásával, a kontrollal és az ismételt bűnelkövetés kockázatát

¹⁶ A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készségről szóló 2020. évi LVIII. törvény 78. A büntető és szabálysértési ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység eltérő szabályai

¹⁷ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 313. § (4a) bekezdés

¹⁸ A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény 11. § (4)-(4e) bekezdései

¹⁹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 69. § (2) bekezdés d) pontja

²⁰ A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet 40/A (2) bekezdés

²¹ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 69. § (2) bekezdés e) pontja

²² A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet 40/A (2) bekezdés

csökkentő integrációs esély növelésével hozzájárulnak a hatékony büntetés-végrehajtáshoz. A helyreállító igazságszolgáltatáshoz kapcsolódó tevékenységükkel pedig hozzájárulnak ahhoz, hogy a bűncselekménnyel vagy szabálysértéssel okozott károk és következmények mérséklődjenek. A pártfogó felügyelők folyamatos képzése, a megfelelő szakmai módszerek meghatározása, az igazságügyi és a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői szakterületek együttműködése, valamint az új kihívásokra történő közös reagálás mind-mind eszközei a reintegrációs célok sikeres megvalósításának.

Felhasznált irodalom

- A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény
- A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény
- A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
- A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szóló 2006. évi CXXIII. törvény
- A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény
- A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény
- A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet
- A veszélyhelyzet megszűnésével összefüggő átmeneti szabályokról és a járványügyi készségről szóló 2020. évi LVIII. törvény
- Az egyes törvényeknek a belügyminiszter feladat- és hatáskörével összefüggő módosításáról szóló 2014. évi XXX. törvény
- Csáki Ildikó (2016): Speciális beavatkozások a pártfogó felügyelői munkában különös tekintettel a csoportos foglalkozásokra. A kockázatértékelés a pártfogó felügyelői munkában – Kézikönyv
- Velez Edit (2019): A pártfogás rövid fejlődéstörténete. Az igazság védelmében – Tanulmánykötet – Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága

Juhász Ferenc – Puzsár Annamária

A BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI PÁRTFOGÓ FELÜGYELŐI TEVÉKENYSÉG HELYZETE ÉS JELENTŐSÉGE A JELENLEGI JOGI SZABÁLYOZÁS TÜKRÉBEN

The situation and significance of the activity of penitentiary probation officers in the light of the current legal regulation

Tanulmányunkban bemutatjuk a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelő – mint bűnmegelőzési szakember – sokrétű és szerteágazó tevékenységét a büntetés-végrehajtási intézetek falain belül és kívül egyaránt, amelynek legfőbb célja a szabadulás előtt álló és szabadult elítéltek eredményes társadalmi reintegrációja. Feladatellátása során a támogató és a kontrollfunkció érvényesítése, a két módozat közötti egyensúly megtartása egyaránt hangsúlyos. Munkája azonban akkor lesz hatékony, ha széleskörű kapcsolati hálózatot működtet, figyelemmel az együttműködő partnerek szerepvállalására. Tevékenysége bűnmegelőzési célokat is szolgál, amely hozzájárul a lakosság közbiztonságérzetének javulásához, ezáltal a büntetés-végrehajtási szervezet társadalmi elfogadottságának erősítéséhez. A széleskörű feladatrendszer végrehajtása nagyban segíti a bűnismétlési és visszaesési kockázatok csökkentését.

Kulcsszavak: széleskörű feladatrendszer, munkaerőpiaci integráció, támogató- és kontrollfunkció, együttműködés, bűnismétlési és visszaesési kockázatcsökkentés

In our study we present the diverse activities of the probation officer as a crime prevention specialist, both within and outside the walls of prisons, with the main goal of the effective social reintegration of about-to-be-released and released prisoners. During the performance of his/her tasks, both the validation of the support and control functions and also the maintenance of the balance between the two modes are emphasized. However, his/her work will be effective if he/she has an extensive network of contacts, pays attention to the involvement of cooperating partners. His/her activities also serve crime prevention purposes, which contribute to the improvement of the public's sense of public security, thereby strengthening the social acceptance of the Hungarian Prison Service. Implementing a comprehensive system of tasks helps greatly to reduce the risk of recidivism and relapse.

Keywords: comprehensive system of tasks, labour market integration, support and control function, cooperation, recidivism and relapse risk reduction

„Amit magunkért teszünk, az velünk együtt meghal, de amit másokért és a világért, az örökké megmarad.”¹

Bevezető

Magyarország kriminálpolitikai törekvése a közrend erősítése, a közterületek biztonságának fokozása, a bűnözés mennyiségi visszaszorítása és csökkentése, a bűnözéssel okozott károk és negatív hatások enyhítése, megfelelő védelem biztosítása a családok és egyének számára, végső soron az állampolgárok biztonságérzetének javítása. [...] A jó bűnmegelőzési politika nem egyetlen dimenzióban – hagyományosan az elkövetővé válás megelőzésének dimenziójában – értelmezi a prevenció feladatokat, hanem célba veszi a bűnelkövetés minden lehetséges aspektusát: az elkövetőt, az áldozatot és a bűncselekményi szituációt is.² A büntetés-végrehajtási szervezet (a továbbiakban: bv. szervezet) esetében mindehhez szorosan kapcsolódik, illetve előbbiből adódik a már elkövetett cselekmények szankciójának végrehajtása, valamint a bűnismétlési és a visszaesési kockázatok csökkentésére irányuló feladatok eredményes megvalósítása, továbbá ezen tevékenység folyamatos fejlesztése, figyelemmel a hatályos jogszabályi keretek betartására.

A bv. szervezet stratégiáját és az ehhez kapcsolódó gondolkodást a 2015. január 1-jével hatályba lépett Büntetés-végrehajtási Kódex (2013. évi CCXL. törvény), valamint a kodifikációs eljárások eredményeképpen megalkotásra került kapcsolódó új törvények és jogszabályok nagymértékben befolyásolták. Az új szabályozás átformálta a büntetés-végrehajtásról alkotott képet. Jól érzékelhető paradigmaváltás történt, mert az eddigiekhez képest az uralkodó paternalista szemléletmód megváltozott és az új jogi szabályozás az elítéltek számára a változás lehetőségét kínálja fel abban az esetben, ha ennek érdekében együttműködnek.³

A jogszabályi változások eredményeképpen a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelők (a továbbiakban: bv. pártfogó felügyelő) eszköztára is folyamatosan bővült és a tevékenységük hangsúlyosabbá vált nem csupán az intézetek falain belül, hanem az utánkövetés során is. A bv. pártfogó felügyelő olyan hivatalos személy, akinek a tevékenysége során a támogató és a kontrollfunkciók érvényesítése egyaránt hangsúlyos, és igyekszik megtartani a két módozat közötti egyensúlyt. Feladatai meglehetősen széles spektrumot ölelnek fel: az igazságügyért felelős minisztérium, a törvényszék és

a bv. intézet megkeresésére szakértői véleményt készít a döntések megalapozásához, aktívan és hatékonyan részt vesz az elítéltek szabadulásra történő felkészítésében, valamint segítséget nyújt a szabadult elítéltek részére a társadalomba történő visszailleszkedésükben. Funkcióját tekintve bűnmegelőzési szakember, akinek legfőbb célja a szabadulás előtt álló és szabadult elítéltek eredményes reintegrációja, melynek sikeres végrehajtása nagyban hozzájárul a bűnismétlési és visszaesési kockázatok csökkentéséhez.

Az alábbi tanulmány a jelenleg fennálló helyzetre és az elmúlt időszak tapasztalataira fókuszál, alátámasztja a bevezetésben felvezetett témakör jelentőségét és rávilágít annak sarkalatos pontjaira.

A bv. pártfogó felügyelői tevékenységek jelentősége

Szabadulásra történő felkészítés

Az elmúlt évek pozitív tapasztalataira és a gyakorlatban megvalósuló eredményekre tekintettel, a szabadulásra történő felkészítéssel (reintegrációs gondozással) kapcsolatos tevékenységek a bv. pártfogó felügyelők hatáskörébe kerültek, akik összekötő hidat képeznek a büntetés-végrehajtási intézetek (a továbbiakban: bv. intézet) zárt rendszere és a falakon túli, nyitott világ között.

A reintegrációs gondozás során a bv. pártfogó felügyelő feladata, hogy az elítélt már a szabadságvesztés végrehajtása alatt segítséget kapjon a társadalomba való visszailleszkedéshez és az ehhez szükséges szociális feltételek megteremtéséhez.⁴ Emellett fontos a motivációjának fenntartása annak érdekében, hogy a bv. intézet elhagyását követően az elítélt új életet kezdjen, valamint merjen, tudjon és akarjon változni és változtatni. Ki kell alakítani benne a megfelelő pozitív jövőképet, hogy a „múltat hátrahagyva” a normakövető életmód mellett döntsön, mivel tudjuk, hogy „a múlt meghatároz bennünket. Jó okunk lehet rá, hogy szökni akarjunk előle, vagy a benne lévő rossz elől. De csak úgy szökhethünk el, ha valami jobbat tudunk hozzá tenni.”⁵

A szabadulásra történő felkészítés során a bv. pártfogó felügyelők által nyújtott egyéni és csoportos foglalkozások, az egyéni esetkezelések, a személyes közbenjárások és ügyintézkedések, az általuk szervezett készségfejlesztő és munkaerőpiaci ismereteket nyújtó programok, valamint az elítélt egyéni szükségleteihez igazodó tréningek komplex módon segítik elő a kitűzött célt.

1 <https://gyilkoselmekidezetek.tumblr.com/post/135906050992/amit-magunk%C3%A9rt-tesz%C3%BCnk-az-vel%C3%BCnk-egy%C3%BCtt-meghal>

2 1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat a Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról (2013-2023) 1. sz. melléklet 2.1.-2.2. pont

3 A büntetés-végrehajtás szervezeti stratégiája 2020-2024. (2020. 01. 30.) p. 4.

4 A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 185. § (1) bekezdés

5 https://www.citatum.hu/szerzo/Gyilkos_elmek/3

Szakértői vélemények, környezettanulmányok elkészítése

„Semmi sem egyszerűbb, mint elítélni a gonoszt,
és semmi sem nehezebb, mint megérteni.”⁶

A büntetés-végrehajtással összefüggésben készített környezettanulmány olyan professzionális dokumentum, amely a szükséges iratok tanulmányozásával, a csatolt mellékletek és a beszerzett információk/adatok bemutatása által, az alkalmazott indokolt módszerek felhasználásával, az elítélre vonatkozó szakmai ténymegállapításokra alapoz. A környezettanulmányban javasolt intézkedésekkel és az ügy szempontjából különösen fontos, célzott, speciális kérdésekre adott válaszokkal a bv. szervek, a törvényszékek, valamint az igazságügyért felelős minisztérium döntéseihez objektív, független módon szolgáltat információt, amellyel hozzájárul a megalapozott döntés meghozatalához.

A 2021. január 1-jén hatályba lépett jogszabályi változások eredményeképpen új típusú szakértői vélemények és környezettanulmányok kerültek bevezetésre, amelyek elkészítésével a bv. pártfogó felügyelők továbbra is hatékonyan segítik az elrendelő döntését. Az újonnan fókuszba került csoportok, azaz a nemi erkölcs és nemi élet szabadsága elleni szándékos, személy elleni, valamint a hozzátartozók közötti személy elleni erőszakos bűncselekményt elkövetők, illetve a kiskorú veszélyeztetése miatt elítéltek esetében, akik számára csak külön méltányosságból engedélyezhető a feltételes szabadságra bocsátás, különösen fontos egy szakértői szintű dokumentum elkészítése.

Ilyen elkövető lehet az, akit személy elleni erőszakos bűncselekmény elkövetésének előkészülete miatt, részesként vagy korlátlan enyhítés alkalmazásával és/vagy hozzátartozója sérelmére elkövetett, nyolcévi vagy ennél súlyosabb szabadságvesztéssel fenyegetett, személy elleni erőszakos bűncselekmény miatt ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre. Ugyanakkor az elkövetés körülményeire, az elkövető személyében rejlő társadalomra veszélyesség fokára vagy egyéb büntetéskiszabási körülményekre figyelemmel feltételes szabadságra bocsátása engedélyezhető, ha a társadalom védelme és annak megelőzése, hogy az elkövető újabb bűncselekményt kövessen el, pártfogó felügyelet elrendelésével és külön magatartási szabály meghatározásával elérhető.⁷

A helyszíni szemle során a befogadó környezetet alkotó személyekkel történő beszélgetés alkalmával lehetőség nyílik arra, hogy akár az elítélt személyisége, akár a kriminológiai háttér jobban megismerhetővé váljon. Ezeknek részletes bemutatása rávilágíthat olyan szempontokra és részletekre is, melyek nagyban meghatározzák az elrendelő döntésének

végkimenetelét, hiszen ő maga személyesen nincs jelen a szakértői vélemény elkészítése során, így kizárólag a szakavatottan előkészített dokumentumokra alapozhat.

Másrészről a szakértői vélemények és a környezettanulmányok elkészítésének kardinális pontja a külön magatartási szabályok előírására tett javaslat. A feltételes szabadságra bocsátás engedélyezésével előfordulhatnak olyan esetek is, amikor az elítélt a befogadó környezetébe visszatérve ugyanazt a magatartást folytatja, amely miatt előzőleg letöltendő szabadságvesztésre ítélték. Ennek megelőzése vagy minimalizálása érdekében a bv. pártfogó felügyelő kezdeményezheti az elrendelőnél speciális regulák alkalmazásának előírását, amely korlátozza a kedvezményben részesülő elítélt egyes jogait. A fókuszba került csoportok esetében példaként említhető a kiskorú hozzátartozó sérelmére elkövetett erőszakos jellegű, de nem halálos kimenetelű bűncselekmény, amely esetében a szabadult elítélt előre megfontolt szándékkal, vagy hirtelen felindulásból is bűnismétlővé válhat egy adott stresszor megjelenését követően. A bv. pártfogó felügyelő a részletes háttérelmzés elkészítésén túlmenően tehát javasolhatja például – a sértett védelme érdekében – a láthatási jog korlátozását.

A reintegrációs őrizet végrehajtása

A Büntetés-végrehajtási Kódexben 2015. április 1-jei hatállyal került bevezetésre a jogintézmény. A reintegrációs őrizet célja a társadalomba történő visszailleszkedés elősegítése. Lényege, hogy a szabadságvesztés-büntetés vége előtt az arra jogosult és érdemes elítéltek a büntetésük hátralévő részét a büntetés-végrehajtási bíró (a továbbiakban: bv. bíró) által kijelölt ingatlanban (jellemzően otthonukban) tölthetik le, úgynevezett elektronikus távfelügyeleti eszközzel történő ellenőrzés mellett. A reintegrációs őrizet időtartama alatt fontos a családi kapcsolatok megerősítése, a munkaerőpiaci integráció, valamint a társadalomba való sikeres visszailleszkedés.

A reintegrációs őrizet azonban büntetés-végrehajtási jogviszony is egyben, amelynek ideje alatt az elítélt munkavállalására speciális szabályok vonatkoznak. 2019. január 1-je óta a reintegrációs őrizetbe helyezett személy álláskeresőként nyilvántartásba vehető az illetékes állami foglalkoztatási szervnél, amennyiben munkáltatói befogadó nyilatkozattal nem rendelkezik. Az egyidejűleg reintegrációs őrizetbe helyezett elítéltek átlagosan 72%-a áll munkaviszonyban, illetve vesz részt közfoglalkoztatásban vagy oktatás-szakmaképzésben.

A jogintézmény effektív végrehajtásában jelentős feladat hárul a bv. pártfogó felügyelőkre. A jogszabályban előírt havi szintű, véletlenszerűen kiválasztott időpontokban történő személyes ellenőrzés során a reintegrációs őrizetbe helyezett elítélt magatartása – kiemelten a részére előírt külön magatartási szabályok megtartása – hatékonyan

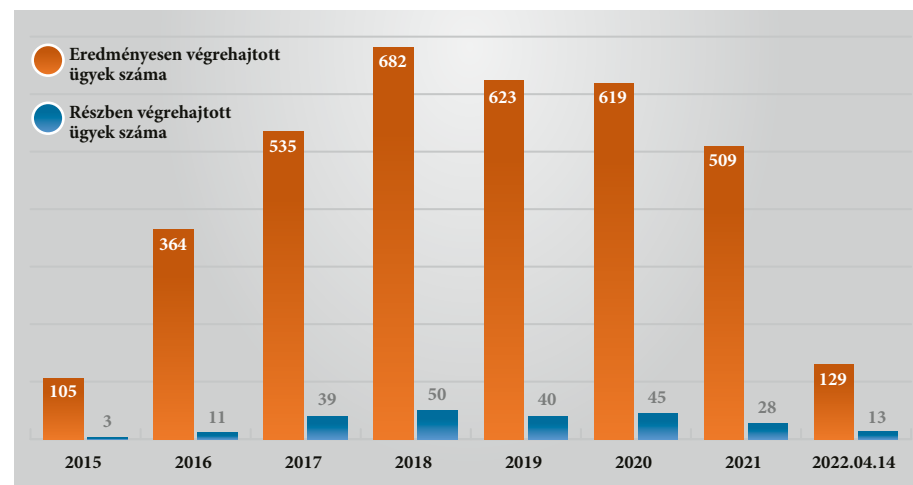
⁶ <https://gyilkoselmekidezetek.tumblr.com/post/138846984442/semmi-sem-egyszer%C5%B1bb-mint-el%C3%ADt%C3%A9lni-a-gonoszt-%C3%A9s>

⁷ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 38. § (5)-(6) bekezdés

monitorozható.⁸ Amennyiben a bv. pártfogó felügyelő azt tapasztalja, hogy az elítélt a reintegrációs őrizet egyes szabályait megszegi, azonban az még nem teszi indokolttá a reintegrációs őrizet megszüntetésének kezdeményezését, vagy az elítélt élethelyzetében olyan változás áll be, amely miatt fokozott reintegrációs célú támogatásra szorul, úgy az ellenőrzések gyakoriságát fokoznia kell.⁹ Ebben számottevő támogatást nyújtanak az általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott helyi szervek.¹⁰

A bv. pártfogó felügyelők feladatellátásának eredményességét tükrözi, hogy a reintegrációs őrizet jogintézményének bevezetése óta a súlyos magatartási szabályt szegők száma folyamatosan alacsony értéket mutat az eredményesen végrehajtott ügyekhez viszonyítva, melyet az alábbi grafikon számadatai is alátámasztanak.

1. ábra: Az eredményesen és a részben végrehajtott reintegrációs őrizetes ügyek száma

Általánosságban elmondható még, hogy a bv. bírók által engedélyezett ügyek száma átlagosan eléri a 656 főt, az eredményesen végrehajtott ügyeké pedig az 551-et. Az egyidejűleg reintegrációs őrizetben lévő elítéltek legmagasabb létszáma a 2019. évben elérte a 409 főt, amely két megyei bv. intézet létszámának felel meg. Utóbbi a tekintetben is kiemelt fontosságú, hogy a folyamatosan növekvő telítettségi mutatók legalább ekkora létszámmal csökkenthetők.

⁸ A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM Rendelet 62/C. § (8) bekezdés

⁹ A büntetés-végrehajtási szervezet elektronikus távfelügyeleti rendszer működtetésével kapcsolatos feladatainak végrehajtásáról szóló 4/2020. (III. 6.) BVOP utasítás III. fejezet 39. pontja

¹⁰ A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 187/D. § (1) bekezdés

A pártfogó felügyelet és az utógondozás végrehajtása

„Ellenzem az erőszakot, mert ha úgy tűnik is, hogy hasznos, a haszon csak átmeneti, de a szörnyűség, amit okoz, maradandó.”¹¹

A pártfogó felügyelet végrehajtása során a szabadult elítélt életvitelének nyomon követése, valamint munkaerőpiaci integrációjának és társadalmi visszailleszkedésének segítése komplex módon járul hozzá a bűnismétlési és visszaesési kockázatok csökkentéséhez.

A 2020. november 5-ei, valamint a 2021. január 1-jei hatállyal bevezetett jogszabályi módosítások következtében a feltételes szabadságra bocsátás engedélyezésére irányuló ügyekben megállapításra került, hogy a bv. bírói gyakorlat szigorodó tendenciát mutat. A kedvezményből kizárható személyek köre bővült, a bv. pártfogó felügyelők pedig a pártfogó felügyelet végrehajtása során kiemelt figyelemmel és körültekintéssel járnak el, nagyobb hangsúlyt fektetve a kontrollfunkció alkalmazására.

A különös méltányosságból feltételes szabadságra bocsátott, a nemi erkölcs és nemi élet szabadsága elleni szándékos, személy elleni, valamint a hozzátartozók közötti, személy elleni erőszakos bűncselekményt elkövetők, illetve a kiskorú veszélyeztetése miatt elítélt¹² személyek ellenőrzése kiemelten fontossá vált. Ezen intézkedés főként a társadalom – kiemelten pedig a sértett – védelmét szolgálja.

A pártfogó felügyelet végrehajtása során a családon belüli erőszak – különösen a kiskorú sérelmére történő – elkövetőivel való speciális esetkezelési technikák az irányadók a sértett vagy a sértettre tekintettel, annak hozzátartozója védelme érdekében. Esetükben – kivéve, ha ettől a sértett(ek) határozottan elzárkóznak – mindig indokolt a családtagokkal való kapcsolat felvétele, a lakókörnyezet megismerése és a rendszeres ellenőrzés elvégzése a hasonló jellegű cselekmények megelőzése érdekében. A jelzőrendszeri tagságból eredő kötelezettségek – jelzés, intézkedés kezdeményezése – minden esetben érvényesülnek. A bv. pártfogó felügyelő azt is vizsgálja, hogy a felügyeleti jogot érintő korlátozásból eredő konzekvenciák maradéktalanul teljesülnek-e. Hasonlóképpen ki kell terjednie a bv. pártfogó felügyelő figyelmének arra is, hogy a távoltartásra vonatkozó rendelkezések is érvényesülnek-e.

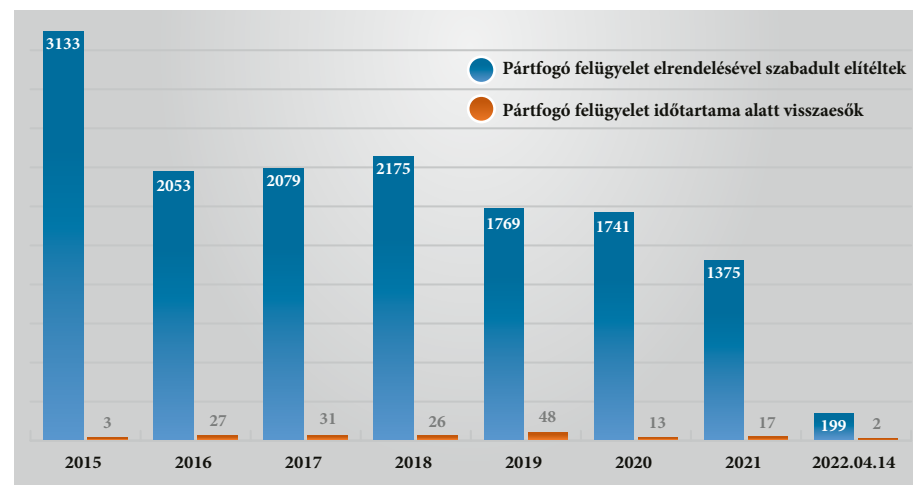
Az intézkedés végrehajtásának eredményessége megmutatkozik a számadatokban, amely alapján elmondható, hogy a pártfogó felügyelet elrendelése mellett feltételes szabadságra

¹¹ <https://www.idezettar.hu/idezetek/ellenzem-az-eroszakot-mert-ha-ugy-tunik-hogy-hasznos-haszon-csak>

¹² Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 38. § (5)-(6) bekezdés

bocsátott elítéltek közül az ismételten bűncselekményt elkövetők (visszaesők) száma az elmúlt években konstans alacsony értéket mutat.

2. ábra: A bv. pártfogó felügyelet végrehajtása a számok tükrében

Az utógondozás jogintézményét kérelmezők száma azonban továbbra is alacsonynak tekinthető, ugyanis a szabadult elítéltek nagyobb arányban részesítik előnyben a Félutas Ház programokat, illetve a közösségi foglalkoztatók által biztosított szolgáltatásokat.

A témakört összegezve megállapítható, hogy az elmúlt években átlagosan 1 818 szakértői véleményt készítettek a bv. pártfogó felügyelők, 2 398 fő elítélt reintegrációs gondozását (szabadulásra történő felkészítését) látták el, és 5 451 fő pártfogó felügyeletét és utógondozását hajtották végre.

Együttműködések

A pártfogó felügyelői tevékenység eredményességéhez elengedhetetlen az állami szervekkel, önkormányzatokkal, egyházakkal, civil és karitatív szervezetekkel, valamint a munkáltatókkal meglévő, aktív együttműködések fenntartása, újak kialakítása és fejlesztése. A szakmai alapon megvalósuló kontraktusok közül kiemelő az Igazságügyi Minisztérium (a továbbiakban: IM) és a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága között 2020. szeptember 2-án aláírt együttműködési megállapodás, amely hozzájárul – a bv. szervezet visszaesési kockázatok csökkentésére irányuló stratégiájában megfogalmazott – az igazságügyi és a bv. pártfogó felügyelők között helyi szinten megvalósuló együttműködések keretében a mindkét szakterületet érintő feladatok eredményesebb végrehajtásához.

Fentiekén túlmenően a megállapodás elősegíti a reintegrációt támogató egyes jogintézmények működtetését, a munkaerőpiaci integráció fokozását, az igazságügyi és a bv. pártfogó felügyelők támogató és kontrollfunkciójának érvényesítését, amelyek legfőbb célja a bűnelkövetők eredményes társadalmi visszailleszkedésének megvalósítása, ezáltal a bűnismétlési és visszaesési kockázatuk csökkentése.

Az IM Igazságügyi Szolgálatok Jogakadémiája már több éve szervez képzéseket az igazságügyi és bv. pártfogó felügyelők részére, amelyek tematikája minden alkalommal a két szervezet aktuális feladatainak figyelembevételével készül el. Az idei évben a képzések a nemi erkölcs és nemi élet szabadsága elleni szándékos, személy elleni bűncselekményt elkövetők sajátos kezelésére, valamint a hozzátartozók közötti személy elleni erőszakos bűncselekményt elkövetők, illetve a kiskorú veszélyeztetése miatt elítéltek pártfogó felügyeletének végrehajtására fókuszálnak. A két szervezet között kialakult kiváló együttműködés keretében a felek rendszeres szakmai konzultációkat tartanak a kölcsönös kötelezettségek eredményes megvalósítása céljából,¹³ mindemellett megvitatásra kerülnek a közösen megvalósítani tervezett feladatok a jogszabályi változásokra figyelemmel.

A bv. pártfogó felügyelők kapcsolati tőkéje azonban itt nem ér véget. A feladatellátásuk során a bv. és más rendvédelmi szervekkel, egyházi, civil és karitatív szervezetekkel állnak kapcsolatban nap mint nap, hogy a kölcsönös együttműködés jegyében közös erővel segítsék elő az elérni kívánt célokat. Ide tartozik a külön magatartási szabályok megtartatása, a társadalmi és munkaerőpiaci integráció elősegítése, illetve a bűnismétlési és visszaesési kockázatok csökkentése egyaránt.

Összegzés

Összességében megállapítható, hogy a bv. pártfogó felügyelői tevékenység meglehetősen sokrétű, szerteágazó feladatrendszer. Az eddigi tapasztalatok alapján évről-évre bővülnek a tevékenységi köreik, amelyek újabb kihívások elé állítják szakembereinket. Azok leküzdésében ugyanakkor a bv. pártfogó felügyelők sikeresen helytállnak, munkájuk elengedhetetlen, amelyet a tágabb értelemben vett „szakma” is elismer.

Aktívan és hatékonyan részt vesznek az elítéltek szabadulásra történő felkészítésében, valamint segítséget nyújtanak a szabadultak részére a társadalomba történő visszailleszkedésükben. A szabadulásra történő felkészítés során az általuk megtartott egyéni és csoportos foglalkozások, az egyéni esetkezelések, valamint az általuk szervezett készségfejlesztő és munkaerőpiaci ismereteket nyújtó programok elősegítik a bűnismétlési kockázatok csökkentését.

¹³ A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM Rendelet 62/L. §

A szakértői vélemények és a környezettanulmányok mindig is jó alapot fognak nyújtani az elkészítésüket elrendelő döntéshozók munkájához, hiszen esszenciális és szakszerű vélemény kerül bennük megfogalmazásra, amely reális képet alkot az elkövetett bűncselekmény, a fogvatartott ahhoz való viszonyulása és a szabadságvesztés végrehajtása során a személyiségében bekövetkezett változások között fennálló összefüggésekről.

A pártfogó felügyelet, az utógondozás és a reintegrációs őrizet eredményes végrehajtása során az elítéltek és a szabadult fogvatartottak családi és társadalmi kapcsolatainak helyreállításában, megerősítésében, munkaerőpiaci integrációjában, illetve a bűnismétlésük megelőzésében elengedhetetlen a támogató és kontrollfunkciók érvényesítése, az utánkövetés biztosítása. Mindehhez kiemelkedően fontos, hogy az állami, az egyházi, a civil és a karitatív szervezetek támogassák a bv. pártfogó felügyelő tevékenységét, amelyeknek érdemi, aktív együttműködésekben kell megnyilvánulnia.

Fentiek mellett lényeges, hogy a társadalom közössége is jobban átlássa, megértse, mely célok elérésére töreksenek a bv. pártfogó felügyelők, milyen aspektusokból áll a munkájuk, hogy elfogadóbbá és megértőbbé váljanak az integrálódni szándékozó normaszegők felé, mivel számukra „*az életben, nem úgy, mint a sakokban, a játszma folytatódik a sakk-matt után.*”¹⁴

Az együttműködő partnereinkkel való közös munka kézzelfogható eredménye az újonnan belépő bv. pártfogó felügyelők részére biztosított képzések szervezése, ezáltal szakmai ismereteik bővítése, felkészítésük a pártfogói hivatásra.¹⁵ A társszervekkel és más szervezetekkel történő tapasztalatcsere, a szakmai konzultációk nagymértékben elősegítik a közös célok megvalósulását.

A bv. pártfogó felügyelők tevékenysége bűnmegelőzési célokat is szolgál, amely a rendőri szervekkel folytatott együttműködés és közös munka során hozzájárul a lakosság közbiztonságérzetének javulásához, ezáltal a bv. szervezet társadalmi elfogadottságának erősítéséhez.

„A legtöbbet a múlt hibáiból tanulhatunk.
A múltban elkövetett hiba a jövő bölcsessége.”¹⁶

Felhasznált irodalom

- A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény
- A büntetés-végrehajtás szervezeti stratégiája 2020-2024.
- A büntetés-végrehajtási szervezet elektronikus távfelügyeleti rendszer működtetésével kapcsolatos feladatainak végrehajtásáról szóló 4/2020. (III. 6.) BVOP utasítás
- A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény
- A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény
- A fogvatartott személy esetében a büntetőeljárás lefolytatása, továbbá a büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról szóló 9/2018. (VI. 11.) IM rendelet
- A Nemzeti Bünmegelőzési Stratégiáról (2013-2023) szóló 1744/2013. (X. 17.) Korm. határozat
- A Pártfogó Felügyelői Szolgálat tevékenységéről szóló 8/2013. (VI. 29.) KIM rendelet
- A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet
- Albert Paine: <https://gyilkoselmekidezetek.tumblr.com/post/135906050992/amt-magunk%C3%A9rt-tesz%C3%BCnk-az-vel%C3%BCnk-egy%C3%BCtt-meghal>
- Az elektronikus távfelügyeleti eszköz működését biztosító rendszer létesítésének és üzemeltetésének, az elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazásának, továbbá a büntetés-végrehajtási szervezet, valamint a rendőri szerv ezzel kapcsolatos feladatának részletes szabályairól szóló 10/2015. (III. 30.) BM rendelet
- Dale Turner: <https://www.citatum.hu/idezet/25496>
- Fjodor Mihajlovics Dosztojevszkij: <https://gyilkoselmekidezetek.tumblr.com/post/138846984442/sem-mi-egyszer%C5%B1bb-mint-el%C3%ADt%C3%A9lni-a-gonoszt-%C3%A9s>
- Isaac Ashimov: <https://www.ichess.net/blog/50-amazing-chess-quotes-about-life/>
- Juhász Ferenc (2017): A bűnismétlés megelőzéséhez kapcsolódó büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői szakmai feladatok. Börtönügyi Szemle, 36. évf. 3. sz., p. 19.
- Mahatma Gandhi: <https://www.idezettar.hu/idezetek/ellenzem-az-eroszakot-mert-ha-ugy-tunik-hogy-hasznos-haszon-csak>
- Wendell Berry: https://www.citatum.hu/szerzo/Gyilkos_elmek/3

¹⁴ <https://www.ichess.net/blog/50-amazing-chess-quotes-about-life/>

¹⁵ Juhász F. (2017) p. 19.

¹⁶ <https://www.citatum.hu/idezet/25496>

Turchányi Dóra

AZ ELSŐ ALKALOMMAL VÉGREHAJTANDÓ SZABADSÁGVESZTÉSRE ÍTÉLTEK SPECIÁLIS RÉSZLEGÉN ELHELYEZETT ELÍTÉLTEK VISSZAESÉSI RIZIKÓFAKTORAI – MIBEN MÁSOK, MINT AZ ÁTLAG FOGVATARTOTTI POPULÁCIÓ?

Reoffending risk factors of the convicted prisoners placed into the first time offender special department – How do they differ from the average prison population?

Jelen tanulmányban a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer részeként felvett Prediktív Mérőeszközből kinyert adatok alapján kerültek megvizsgálásra az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték speciális részlegén elhelyezett elítéltek és a fogvatartotti átlagpopuláció különbségei a visszaesés rizikófaktorai-ban. Az eredmények alapján jellemzően mind a statikus, mind a dinamikus rizikó-faktorok kisebb arányban fordulnak elő a specializált részlegre helyezett esetében, amely tovább igazolja az első büntényesek elkülönítésének előnyeit.

Kulcsszavak: specializált részleg, első büntényes részleg, első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték speciális részlege, visszaesési rizikófaktorok, Prediktív Mérőeszköz

In our research by using data from the Risk Assessment Tool of the Hungarian Prisoner Classification and Risk Analysis System we examined the differences between the detainees placed in the special department for the for the first time imprisoned and the general prison population regarding recidivism risk factors. We found that both static and dynamic risk factors were less frequent in the group of prisoners placed in the special department for the first time offenders. These findings further justify the benefits of the segregation of those who have been sentenced to imprisonment for the first time.

Keywords: special department, quarters for the first-time offenders, special department for detainees sentenced to prison for the first time, recidivism risk factors, Risk Assessment Tool

Bevezetés

Az első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték speciális részlege (a továbbiakban: első büntényes részleg) viszonylag új konstrukciónak számít a büntetés-végrehajtási szervezetenél. Az első ilyen specializált részlegek¹ 2018. február 1-jén kezdték meg működésüket 6 büntetés-végrehajtási intézetben (a továbbiakban: bv. intézet), majd az elmúlt években további öt bv. intézetben alakítottak ki ilyen típusú speciális részleget. A közelmúltig ezek a részlegek a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (a továbbiakban: KKMI) által kidolgozott Országos Parancsnoki Szakutasítás alapján működtek, jogszabályi háttérük rögzítésére a büntetés-végrehajtási kódex 2022. március 1-jén életbe lépő módosításával került sor.²

Az első büntényes részlegekre behelyezhető fogvatartottak (a továbbiakban: első büntényesek) az elítéltek egy speciális csoportját alkotják. Megtévesztő lehet, hogy bár mint általában, így ebben a tanulmányban is az „első büntényes” kifejezéssel írjuk le röviden a csoportot, valójában az itt elhelyezett elítéltek a szó szoros értelmében nem feltétlenül első büntényesek. Az első koncepció szerint a részlegre azok voltak behelyezhetőek, akiket először ítélték végrehajtandó szabadságvesztésre, nem erőszakos bűncselekményért, és maximum 5 éves ítéletet kaptak. Ez később annyiban módosult, hogy a büntetés-végrehajtási kódex 2022. március 1-jétől hatályos változata a gondatlanságból elkövetett bűncselekmények elkövetőinél idői korlátot nem köt ki.³ Mivel a részlegre helyezhetőség szempontjából a fő kritérium az, hogy az elítélt első alkalommal legyen végrehajtandó szabadságvesztésre ítéelve, a múltban alternatív szankciókkal (pl. pénzbüntetés, közérdekű munka, felfüggesztett szabadságvesztés) büntetett bűncselekmények, valamint a más jogcímen töltött korábbi szabadságvesztés nem jelentenek kizáró okot.

A behelyezési kritériumokból egyértelműen kiolvasható az első büntényes részlegek célja, vagyis, hogy a kevésbé súlyos vagy gondatlanságból elkövetett bűncselekmények miatt első alkalommal letöltendő szabadságvesztésre ítélteteket elkülönítsük a már tapasztalt és széleskörű kriminális háttérrel rendelkező fogvatartottaktól. Ettől az intézkedéstől számos előnyt várhatunk. Egyrésztől megelőzhetjük, hogy az először bekerülő, börtönrutinnal nem rendelkező első büntényesek könnyű célpontjává váljanak valamilyen bűncselekménynek, legyen az vagyon elleni vagy akár például testi sértés. Ezáltal elkerülhetőek a velük kapcsolatos rendkívüli események, és csökkenthető a

¹ Jogszabályi háttér hiányában nem lehetett az első büntényes részleget speciális részlegként kezelni. 2022. március 1-jétől azonban a hatályos jogszabályok már speciális részlegként definiálják.

² A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény 109/B. §

³ A pontos behelyezési és kihelyezési feltételek megtalálhatóak a 2013. évi CCXL. törvény 109/B. § (1) pontjában.

fegyelemsértések száma. Az első büntényes részlegek működésének egyik legfontosabb várt eredménye azonban, hogy csökkentsük a prizonizációs hatásokat, és a börtönbeli szubkultúrára jellemző jegyek elsajátításának folyamatát visszaszorítsuk, javítva ezzel reintegrációs esélyeiket és csökkentve a visszaesésük kockázatát.

Azt, hogy kinek lesz sikeres a reintegrációja, és kiből lesz visszaeső, számos háttértényező befolyásolja. A kriminális magatartás általános személyiségelmélete és a kognitív szociális tanulás elmélete alapján nyolc központi kockázati faktort/szükségletet határoztak meg a kutatók, melyek a következők: a kriminális előélet, a prokriminális attitűdök, a prokriminális társas környezet, az antiszociális személyiségminták, a család/házasság, az iskola/munka, a szerhasználat, és a szabadidő/rekreáció.⁴ A kriminális előélet faktorába tartozik a korai, a széles körű és változatos helyzetekben megjelenő bűnelkövetői működésmód. Főbb mutatói a gyermek- vagy fiatal korban elkövetett bűncselekmények, és a korábbi bűncselekmények magas száma.

A prokriminális attitűdök faktor azokat az attitűdöket, értékeket, meggyőződéseket és gondolatokat fedi le, amelyek alapján a személy a bűnelkövetést elfogadhatónak, akár előnyösnek ítéli meg. A konkrétumok terén ez általában a bűnözői léttel való azonosulás, az igazságszolgáltató és végrehajtó rendszer elítélése, és a büntények racionalizációjában mutatkozik meg.

A prokriminális társas környezet nem csupán a bűnelkövetést elfogadó vagy támogató közeget jelenti, hanem a proszociális, a bűnözést elítélő személyektől való izoláció is hozzá tartozik. Az antiszociális mintázatok olyan személyiségjegyeket fednek le, mint az empátia hiánya, az agresszió, a csökkent önkontroll és az impulzivitás.

A család/házasság témaköre két részre osztható. Egyrésztől kapcsolódva a prokriminális társas környezet és a prokriminális attitűdök faktoraihoz, a családi elvárások és kontroll vagy a családi kapcsolatok fellazultságának esetében ezeknek a hiánya, nagyban befolyásolja a visszaesés kockázatát. Ide tartoznak továbbá a gyermekkori deviáns családi közeg hatásai is.

Az iskola/munka területén kockázatnak tekinthető az aluliskolázottság és a munkahely hiányán kívül az is, ha a munkahelyi vagy iskolai környezetben nincsenek a személynek minőségi kapcsolatai, alacsony teljesítményt mutat, és nem tölti el elégedettséggel a munkavégzés.

A szerhasználat esetében a szerzők kiemelik, hogy a dohányzás nem ide sorolandó, elsősorban az alkohol és a kábítószer használata tekinthető a visszaesés rizikófaktorának.

⁴ Andrews, D. A., Bonta, J. L. (2006)

Végül a szabadidő/rekreáció területén problémát jelez, ha az illetőnek nincsenek hobbijai, választott tevékenységei, amelyek sikerélményeket, kikapcsolódást nyújtanának számára.

A fentebb felsorolt és kifejtett kockázati tényezők között vannak statikusak (kriminális háttér, gyermekkori tapasztalatok), vagyis olyanok, amik nem megváltoztathatóak, de jelentős része dinamikus, tehát fejleszthető. Amennyiben azt szeretnénk, hogy a büntetés elérje a jogszabályban meghatározott célját⁵, úgy a szabadságvesztésnek is ezen területek fejlesztésére kell irányulnia.

Ezzel szemben, több külföldi vizsgálat eredménye is azt mutatja, hogy a letöltendő szabadságvesztés a börtönártalmakon keresztül nem csökkenti, sőt, sok esetben inkább növeli a visszaesés kockázatát.⁶ Ennek okát, a fentebb megismert kockázati tényezők tükrében, abban határozhatjuk meg, hogy a fogva tartás és a bűnelkövetőkkel való összeartság magában hordozza a kriminogén tényezők, így a visszaesés kockázatainak kialakulását, súlyosbodását. A fogva tartás alatt az elítélt elsődleges szociális kapcsolatai más bűnelkövetőkből állnak, a prokriminális társas környezet tehát adott számára. Éveket tölt el úgy, hogy helyzetét az határozza meg, hogy bűncselekményt követett el, a bűnözői lét ezért nagy eséllyel beépül a személyiségébe. Az önértékelésének megtartása érdekében valószínű, hogy racionalizálni fogja bűncselekményét, ami újabb prokriminális attitűd megjelenését eredményezi. A bv. intézetekben zajló hierarchikus elrendeződés megkívánja, hogy a megfelelő státusz elérésének céljából antiszociális viselkedésmintákat sajátítson el, stb.

Mindezen hatásoknak csak egy részét befolyásolja az, hogy milyen elítélti körrel van összearva a fogvatartott, így felmerülhet a kérdés, hogy valóban képes-e az elkülönített elhelyezés a börtönártalmak visszaszorítására, és azon keresztül a visszaesés rizikófaktorainak csökkentésére. További kritikaként merülhet fel, hogy minden visszaeső volt valamikor első büntényes. Bár a behelyezési feltételek biztosítják, hogy az első büntényes részlegre kerülők nem rendelkeznek börtönrutinnal és csak enyhébb megítélésű, nem erőszakos bűncselekményt követtek el, nem garantált, hogy mostani szabadságvesztésük egyszeri botlásnak tekinthető, nem pedig kriminális karrierjük egyik első állomásának.

Ennek fényében érdemes megvizsgálnunk azt a kérdést, hogy valójában különböznek-e az első büntényes részlegben elhelyezettek a fogvatartotti átlagpopulációtól. Bizakodásra adhat okot az, a KKMI által végzett vizsgálat, amely 108, fogva tartása alatt első

⁵ A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény 79. §: „A büntetés célja a társadalom védelme érdekében annak megelőzése, hogy akár az elkövető, akár más bűncselekményt kövessen el”

⁶ Kovács Zs. (2014)

büntényes részlegben elhelyezett személy visszaesését vizsgálta a szabadulásuk utáni, a visszaesés szempontjából legkritikusabbnak számító egy évben, és azt találta, hogy kevesebb mint 2%-uk (2 fő) került újra bv. intézetbe. Ennek alapján feltételezhető, hogy az első büntényes részlegben elhelyezettek összességében kevésbé hajlamosak a kriminális viselkedésre, és amennyiben el vannak különítve a jelentős kriminális háttérrel rendelkező elítéltektől, úgy a börtönártalmak is csökkennek, így a visszaesésük is jóval kisebb arányban várható. Ugyanakkor egy 2015-ben, a mai első büntényes részleg behelyezhetőségi kritériumainak megfelelő vizsgálati mintán készült mélyinterjú kutatás⁷ számos példát talált esetükben a visszaesés rizikófaktorainak megjelenésére, igazolt tehát, hogy ezek a rizikófaktorok náluk is jelen vannak. Arról azonban jelenleg nincsenek információink, hogy milyen arányban és súlyossággal fordulnak elő ezek az első büntényeseknél, ahogy arról sincsenek, hogy milyen szintű és jellegű eltérés van a fogvatartotti átlagpopuláció és közöttük e téren. Jelen tanulmányunkban tehát ennek feltárását tűztük ki célul. Az eredményektől azt várjuk, hogy azok fényében jobban megismerjük az első büntényeseket, hozzájáruljunk reintegrációs igényeik feltérképezéséhez, és választ kapjunk arra, hogy valóban várhatjuk-e esetükben a börtönártalmak csökkenését az elkülönített elhelyezéstől.

Módszertan

A vizsgálat elvégzéséhez a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer részeként működő Prediktív Mérőeszköz (a továbbiakban: PME) adatait használtuk fel. A PME egy összesen 314 elemből álló kérdéssor, amelyet négy szakterület képviselői vesznek fel a fogvatartottakkal. Felvételére elsősorban a befogadási eljárás részeként kerül sor, de vannak olyan speciális esetek, amikor szintén rögzíteni kell, ilyen például az is, ha a fogvatartott az első büntényesek speciális részlegére helyezhető.⁸

A PME-ből kinyert adatok használatának előnye, hogy nagy elemszámú vizsgálat elvégzésére ad lehetőséget. Hátránya ugyanakkor az előre felvett adatokból való munkának, hogy a vizsgált szempontok valamelyest korlátozottak, nem volt lehetőség azok módosítására a kutatás céljainak figyelembevételével. Bár az első büntényes részlegre helyezés során kötelező a PME felvétele, illetve az átlagpopulációból is csak azokat vontuk be a vizsgálatba, akiknél mind a négy szakterület elvégezte a felvételt, még így is gyakran találkoztunk üresen hagyott vagy tartalmatlan válaszokkal. Ennek okán, az eredmények értelmezhetőségének biztosítására, az adott kérdéseknél ezeket a válaszokat kiszűrtük, és csak a tartalmas válaszokon végeztük el az elemzéseket. Így az elemszám folyamatosan változott, ami az eredményeket bemutató táblázatokban mindenhol rögzítésre került.

⁷ Tóth O. (2015)

⁸ A Kockázatelemzési és Kezelési rendszer működtetése (2018)

Az első bűntényesek mintáját azok a fogvatartottak alkották, akik 2021. június 31. és 2022. március 1. között voltak behelyezve valamelyik első bűntényes részlegre, összesen 622 fő. Ők tehát egy speciális elítélti kört reprezentálnak, akik nem csak első bűntényesek, de kisebb súlyú bűncselekményt követtek el, és vállalták is az elkülönített elhelyezést. Az átlagpopulációt azok a fogvatartottak képezték vizsgálatunkban, akikkel a PME 2022. március. 15. előtt mind a négy szakterület által felvételre került, felhasználva mind a jelenlévő, mind a már szabadult elítéltek adatait. Ez a minta így összesen 20 885 főből állt, és széleskörűen lefedte a teljes fogvatartotti állományt, magában foglalva azokat is, akik megfelelnek az első bűntényes részlegek behelyezési feltételeinek, vagy akár be is voltak helyezve a múltban. A szabadultak adatainak bevonásával nagyobb mintán tudtuk vizsgálni a Magyarországon végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték jellemzőit. A PME alkalmazásának bevezetése óta eltelt idő és a felvételre kötelezett elítélti kör ugyanakkor azt is eredményezte, hogy várhatóan a rövidebb ítélettel rendelkezők felül-reprezentáltak a mintában, az egy adott időpontban fogvatartottak arányaihoz képest.

Eredmények

Az eredmények bemutatásakor sorra vesszük a bevezetőben ismertetett visszaesési rizikófaktorokat a PME releváns kérdéseiből kinyert adatok felhasználásával.

Kriminális előélet

A kriminális előélet feltárása során az egyik legfontosabb szempont az első bűncselekmény elkövetésének időpontja az elítélt életútjában.

	Első bűntényesek n=(569)	Átlagpopuláció n=(19 366)
14 éves kora előtt	1,41%	5,62%
14-16 éves kora között	3,51%	16,83%
17-18 éves kora között	8,44%	15,53%
19-25 éves kora között	23,55%	30,23%
Idősebb korában	63,09%	31,80%

1. táblázat: Hány évesen került első alkalommal összeütközésbe a törvénnyel?

A korai bűnelkövetés nem csak a kriminális háttér feltérképezésénél fontos, antiszociális viselkedésmódokra is utalhat. A kriminális életút kezdete jellemzően a kamaszkorra tehető, így érdekes eredmény az is, hogy az átlagpopulációban is a legtöbben 25 éves koruk után kerültek először összetűzésbe a törvénnyel. Ugyanakkor mivel a válaszadás önbevalláson alapul, ezért feltételezhetjük, hogy voltak olyanok, akik a nem felderített bűncselekményeket nem tekintették a „törvénnyel való összeütközésnek”. Ezt figyelembe véve is látszik, hogy míg az átlag fogvatartotti populációba tartozók

több mint harmada már 18 éves kora előtt elkövette első bűncselekményét, addig az első bűntényeseknek ez csak a 13,5%-ára volt jellemző. Összességében elmondható, hogy a gyermek- és fiatalkori bűnözés előfordulása közel harmada az első bűntényesek között, mint az átlagpopulációban.

Prokriminális attitűdök

A prokriminális attitűdök igen szerteágazóak lehetnek, így felmérésük kérdőíves formában nehézségekbe ütközik. A PME-ben elsősorban az elítéltek bűncselekményükhöz való viszonyulásáról találunk adatot.

	Első bűntényesek n=(575)	Átlagpopuláció n=(19 366)
Igen, valamennyi bűncselekmény elkövetését elismeri	64,17%	58,26%
Egyes bűncselekmények elkövetését elismeri, másokét nem	20,52%	24,61%
Ártatlannak vallja magát	15,30%	17,14%

2. táblázat: Elismeri-e annak/azoknak a bűncselekmény(ek)nek az elkövetését, amely/amelyek miatt jelenleg fogva tartják?

Egy elítélt esetében bűncselekményének elismerése többféle motivációból fakadhat. Egyrészt a bűncselekmény beismerése elősegítheti az elkövetéshez vezető okok feltárását és a tudatos viselkedésváltoztatást. Lehet azonban annak a jele is, hogy az elítélt értékrendje prokriminális, azonosult a bűnözői szereppel, így akár még büszke is lehet a bűncselekményére, és felhasználhatja egy magasabb hierarchikus státusz megszerzésére az elítéltek között. Azok, akik ártatlannak vallják magukat, szintén több okból gondolhatják így. Lehetséges, hogy elítélik a bűnözést és szégyellik cselekedtüket, vagy valamilyen előnyt remélnék a tagadástól, de az is, hogy racionalizálták a bűncselekményüket, és bár tudják, hogy amit tettek jogszabályba ütközik, nem érzik magukat bűnösnek. Az általunk vizsgált két csoport között nem mutatkozott jelentős eltérés abban, hogy elismerik-e a bűncselekményük elkövetését.

Bár szintén nem szolgáltat egyértelmű bizonyítékot a prokriminális attitűdökről, annak kialakuláshoz vezethet, ha az elítélt úgy érzi, hogy túl szigorú büntetést kapott.

	Első bűntényesek n=(551)	Átlagpopuláció n=(18 551)
Eltúlzottnak tartja	48,28%	51,62%
Elfogadhatónak tartja	51,54%	47,85%
Inkább enyhének tartja	0,18%	0,53%

3. táblázat: Összességében elfogadhatónak tartja-e az ítélet(ek) mértékét?

Abból a szempontból, hogy mennyire tartja elfogadhatónak a rá kiszabott büntetés mértékét, nem jelentkeztek jelentős eltérések az első büntényesek és az átlag fogvatartotti populáció között. Körülbelül az elítéltek fele értékelte úgy, hogy eltűzött büntetést szabtak ki rá.

Család/házasság

A család témakörét, a bevezetőben említett módon, a vizsgálat folyamán is két részre osztottuk. A gyermekkor negatív tapasztalatok, esetleges traumák vitathatatlanul hozzájárulnak a későbbi deviáns viselkedési formák kialakulásához, így a bűnelkövetéshez is. Ennek fényében érdemes megvizsgálnunk, hogy a fogvatartottaknak önbevallásuk szerint, milyen gyermekora volt.

	Első büntényesek n=(599)	Átlagpopuláció n=(20 191)
Általánosságban kiegyensúlyozott, jó gyermekora volt: viszonylag kevés probléma jellemezte	74,29%	55,54%
Váltakozó volt a gyermekora: kiegyensúlyozott és problémásabb időszakok egyaránt jellemezték	21,87%	34,09%
Általánosságban nehéz, súlyos traumákkal, problémákkal és konfliktusokkal terhelt időszakok jellemezték a gyermekkorát („rossz gyermekora” volt)	3,84%	10,37%

4. táblázat: Mennyire tartja jónak, kiegyensúlyozottnak a gyermekkorát?

Mint az a táblázatból leolvasható, közel háromszoros volt az átlag fogvatartotti populációban az első büntényesekhez képest azoknak az aránya, akik kifejezetten terheltnek írták le a gyermekkorukat. Az első büntényeseknek közel háromnegyede érezte úgy, hogy kiegyensúlyozottan, viszonylag problémamentes közegben nőtt fel, ez az átlagpopulációban alig haladja meg az elítéltek felét.

Jelenleg arról nem gyűjtünk külön adatot, hogy az elítéltek családjában jelen volt-e bármilyen verbális vagy fizikai bántalmazás, de a problémák fizikai agresszióval való kezelésének megjelenéséről, ami hozzájárulhat az antiszociális minták kialakulásához, igen.

	Első büntényesek n=(565)	Átlagpopuláció n=(19 136)
Nagyon gyakran előfordult	1,24%	4,50%
Előfordult, de nem volt mindennapos	9,91%	21,21%
Ritkán vagy sohasem fordult elő	88,85%	74,29%

5. táblázat: Jellemző volt-e, hogy a családjában vagy abban a környezetben, ahol nevelkedett, a vitás kérdéseket verekedéssel vagy erőszakos módon oldották meg?

Az átlag fogvatartotti populációban sokkal magasabb arányban fordulnak elő azok, akik gyermekként azt látták, hogy az erőszak alkalmas lehet a vitás kérdések rendezésére. Több mint háromszor nagyobb arányban jelezték, hogy családjukban ez nagyon gyakran előfordult, és több mint kétszer magasabb arányban, hogy esetenként megtörtént. A gyakoriság megítélése azonban szubjektív, ezért messzemenő következtetések levonására az eredmények önmagukban nem elegendők.

Objektívnek tekinthető adat azonban, hogy kerültek-e a fogvatartottak állami gondozásba vagy javító intézetbe gyermekkoruk során.

	Első büntényesek n=(600)	Átlagpopuláció n=(20 402)
Volt gyermekként állami gondozott	4,17%	14,37%
Volt javítóintézetben	2,02%	10,48%

6. táblázat: Volt gyermekként állami gondozott/javító intézetben?

Megfigyelhetjük, hogy mindkét csoportnál magasabb azoknak az aránya, akik voltak állami gondozottak azoknál, akik azt jelölték, hogy problémás, nehéz gyerekkoruk volt. Természetesen számos ok miatt kerülhet valaki állami gondozásba, és a gyermekkor megítélése erősen szubjektív, feltételezhető, hogy az állami gondozásba kerülőknek nehézségekkel teli gyermekora volt. A szubjektív válaszokból és az objektív adatokból következtethető eredmények eltérése alapján valószínűsíthető, hogy a fogvatartottak egy része igyekezett a válaszadás során jobb színben feltüntetni a családi hátterét, tehát vélhetően még nagyobb azoknak az aránya, akiknek traumatikus volt a gyermekora.

A javítóintézetbe kerülés azon túl, hogy a gyermekkor problematikuságának egy mutatója, az eredmények első részében bemutatott kriminális háttérhez is kapcsolható. Az első büntényesek között 13,5% mondta, hogy már 18 éves kora előtt összeütközésbe került a törvénnyel, azonban csak 2%-uk volt javítóintézetben, míg az átlag fogvatartotti populációban 38%-uk bűnözött fiatal korában és 10,5% került javítóintézetbe. Ezekből az adatokból arra következtethetünk, hogy az átlag fogvatartotti populációba tartozók aránylag több vagy súlyosabb bűncselekményt követtek el ebben az időszakban, hiszen nagyobb arányban kerültek javítóintézetbe miattuk.

Míg az eddigiekben a fogvatartott múltjára koncentráltunk, a jelenlegi állapotok vizsgálata is szükséges. Az első szempont ennek feltárásában az elítéltek családi állapota.

	Első büntényesek (n=599)	Átlagpopuláció (n=20 487)
Egyedülálló (nőtlen/hajadon)	26,38%	39,23%
Együtt él, de nem házas	35,06%	36,07%
Házasság	26,54%	14,82%
Elvált	11,02%	8,36%
Özvegy	1,00%	1,51%

7. táblázat: Családi állapot

Az eredményeket megnézve jól látható, hogy ebben is lényeges különbségeket találunk az első büntényesek és az átlagpopuláció között. Míg utóbbiaknál a legtöbben egyedülállók, előbbieknél a legjellemzőbb a házasság nélküli együttélés. Valamennyivel többen vannak az első büntényesek között azok, akik elváltak, a legjelentősebb eltérések azonban az egyedülállók és a házasság arányaiban mutatkoznak. Ez az eredmény nem feltétlenül a kapcsolatok kialakításának nehézségeiből fakad az átlag fogvatartotti populációban, hanem sokkal inkább a börtönártalmak egyik megjelenéseként értékelhető.

Természetesen a hivatalosan egyedülállók, elváltak vagy özvegyek között is lehetnek olyanok, akik stabil párkapcsolatban élnek, így, hogy pontosabb képet kapjunk az arányokról a következőkben ezt vizsgáltuk.

	Első büntényesek (n=597)	Átlagpopuláció (n=20 373)
Van	69,51%	57,53%
Nincs	30,49%	42,47%

8. táblázat: Van-e jelenleg stabil párkapcsolata?

Az előzőek figyelembevételével nem meglepő, hogy az első büntényesek jóval nagyobb arányban vannak stabil párkapcsolatban. Meg kell ugyanakkor azt is jegyeznünk, hogy ezek az eredmények nem tártak fel újabb szakadékot a két csoport között. Mindketőben nagyjából 7%-kal voltak többen azok, akik családi állapotuk tekintetében nem tartoztak a házasság vagy együtt élő kategóriába, de rendelkeztek stabil párkapcsolattal.

Prokriminális társas környezet

A család témakörében is felmerül, hogy a kapcsolatok meglétének vagy hiányának túl jelentősen befolyásolja az elítélt visszaesési rizikóját az, hogy milyen értékrenddel, elvárásokkal, életvitellel rendelkező személyek alkotják a szociális hálóját. Bár erről nehéz adatot gyűjteni, azt vizsgálhatjuk, hogy az elítéltek környezetében hányan vannak, akik maguk is börtönviselt személyek, vagy jelenleg is büntetésüket töltik.

	Első büntényesek (n=557)	Átlagpopuláció (n=18 145)
Senki sem volt/senki nincs	78,78%	60,31%
Csak egyvalaki volt/van	14,57%	21,45%
Több is volt/vannak	6,65%	18,24%

9. táblázat: Hányan voltak/vannak a közeli hozzátartozói /nagy szülő, szülő, testvér, unokatestvér, házastárs, élettárs, gyermek, unoka/ közül börtönben?

Jól látszik, hogy bár az első büntényesek több mint ötödének is van legalább egy közeli hozzátartozója, akit büntettek már letöltendő szabadságvesztéssel, az átlag fogvatartotti populációban ez az arány közel 40%. Összességében háromszor nagyobb arányban jellemző rájuk továbbá, hogy a családjukban többen is kerültek már bv. intézetbe, tehát feltehetően olyan környezetben szocializálódtak, ahol ez elfogadott, vagy legalábbis az élet velejárójának volt tekinthető.

A családon túl természetesen a barátok, tehát a választott szociális közeg, jellemzői is fontos faktort jelentenek a visszaesés elkerülésében.

	Első büntényesek (n=523)	Átlagpopuláció (n=16 430)
Szinte mindegyik közeli barátja volt már börtönben/ börtönben van	0,57%	2,07%
Több is volt/vannak börtönben	8,03%	20,10%
Voltak/vannak néhányan, de nem jellemző	15,49%	22,39%
Senki sem volt/senki sincs	75,91%	55,45%

10. táblázat: A barátai közül hányan voltak az elmúlt 5 évben börtönben?

Az első büntényesek háromnegyedének nincs olyan barátja, aki volt már bv. intézetben, és több mint kétszer nagyobb az aránya az átlag fogvatartotti populációban azoknak, akiknek a barátai közül többen is voltak már bent vagy jelenleg is fogva vannak tartva. Mindkét csoportban megfigyelhető, hogy bár csak kis mértékben, de arányaiban több börtönviselt barátjuk van az elítélteknek, mint közvetlen családtagjuk. Ez az eltérés az első büntényesek esetében csak 2%-os, az átlag fogvatartotti populációnak viszont közel 5%-ára jellemző. Az, hogy az átlag fogvatartotti populáció közel 20%-ának több barátja is volt vagy jelenlegi fogvatartott, szintén a prizonizációs hatások következménye lehet. Mivel a bv. intézetekben az elítéltek elsődleges közegét évekig más fogvatartottak jelentik, természetes folyamat, hogy a kintről hozott, előnyös esetben proszociális emberekkel kötött barátságok fellazulnak, a benti ismeretségekből pedig újak születnek.

Ezért is kiemelten fontos az elítéltek kapcsolattartásának a stabilitása. Ennek a szempontnak a vizsgálatához objektív adatok a PME-ben nem állnak rendelkezésre, azonban a reintegrációs tisztek megítélése alapján a következőképpen alakulnak az arányok:

	Első bűntényesek n=(456)	Átlagpopuláció n=(17 542)
Nincs kapcsolattartása	10,53%	9,34%
Teljesen instabil, kiszámíthatatlan	0,88%	4,36%
Kissé bizonytalan/rendezetlen	14,69%	25,25%
Stabil	73,90%	61,05%

11. táblázat: A reintegrációs tiszttal megítélése alapján mennyire stabil/rendezett a fogvatartott kapcsolattartása?

Az eddigi eredmények ismeretében meglepő adat, hogy bár a „teljesen instabil” és a „kissé bizonytalan” kapcsolattartással rendelkező első bűntényesek aránya messze elmarad az átlag fogvatartotti populációnál tapasztaltaktól, nagyjából ugyanolyan arányban jelenik meg a kapcsolattartás hiánya a két csoportnál. Ennek egyik lehetséges oka az, hogy a PME felvételére a befogadási eljárás keretein belül kerül sor, amikor még nem futottak át a kapcsolattartási kérelmek.

Bár elsősorban nem a társas befolyásolás által hat az elítéltekre, de fontos mutatója a jelenlegi fogva tartása alatt szerzett tapasztalatoknak, hogy ők maguk váltak-e valamilyen bűncselekmény vagy atrocitás áldozatává a bv. intézet falain belül.

	Első bűntényesek n=(607)	Átlagpopuláció n=(20 487)
Igen	1,81%	8,47%
Nem	98,19%	91,53%

12. táblázat: Vált-e valaha áldozattá bv. intézetben?

Az elkülönített elhelyezés szükségességét igazolja az eredmény, miszerint az első bűntényes részlegeken elhelyezettek, bár nem rendelkeznek börtönrutinnal, és így egy kiszolgáltatott csoportnak tekinthetők, több mint 4-szer kisebb eséllyel váltak áldozattá fogva tartásuk alatt. Bár ebből is következtethetünk arra, hogy az első bűntényesek kisebb arányban prokriminálisak, elsődlegesen abból a szempontból jelentős ez az eredmény, hogy a visszaesés rizikófaktorainak csökkentésén túl meghatározott célját, vagyis, hogy megelőzzük az első bűntényesek áldozattá válását, láthatóan elérték a specializált részlegek.

Antiszociális mintázatok

A gyermekkori és fiatalkori bűnözés témakörét az előzőekben már vizsgáltuk, azonban ebben a részben is érintjük, ugyanis a fiatalkori devianciák megjelenése az elítélt élettörténetében az antiszociális mintázatok szempontjából az egyik legjobb mutató.

	Első bűntényesek n=(602)	Átlagpopuláció n=(20 885)
alkohol és/vagy drogfogyasztás	2,33%	8,85%
lopás (boltból, másoktól)	3,49%	14,09%
verekedés (nem önvédelem, illetve támadás elhárításának céljából)	4,69%	19,08%
erőszakos bűncselekmény(ek) (pl. testi sértés, rablás, szexuális erőszak) elkövetése	0,00%	2,29%

13. táblázat: 14 éves kora előtt jellemző(ek) volt(ak) a fogvatartottakra a(z)...

A 14 éves kor előtt megjelenő deviáns viselkedési formák – a vártak megfelelően – jóval gyakoribbak voltak az átlag fogvatartotti populációhoz tartozók körében, mint az első bűntényesek esetében. Míg utóbbiaknál minden vizsgált viselkedési forma 5%-os gyakoriság alatt maradt, addig az előbbieknél közel egyötödére volt jellemző a verekedés, és 14%-uk lopott boltból vagy másoktól. Érdekes eredmény, hogy az első bűntényesek között nem volt olyan, aki bevallása szerint már ekkor elkövetett volna erőszakos bűncselekményt.

	Első bűntényesek n=(598)	Átlagpopuláció n=(20 885)
alkohol és/vagy drogfogyasztás	19,83%	34,17%
lopás (boltból, másoktól)	7,02%	25,75%
verekedés (nem önvédelem illetve támadás elhárításának céljából)	5,66%	24,77%
erőszakos bűncselekmény(ek) (pl. testi sértés, rablás, szexuális erőszak) elkövetése	0,33%	10,23%

14. táblázat: 14 és 18 éves kora között jellemző(ek) volt(ak) a fogvatartottakra a(z)...

14 és 18 éves kor között, amely nagyjából a serdülőkort fedi le, életkori sajátosságból fakadóan természetesen megugrott a deviáns viselkedést mutatók aránya mindkét csoportban, azonban eltérő mértékben. Az első bűntényesek között a szerfogyasztás kivételével a többi viselkedési forma gyakorisága még ebben az időszakban is bőven 10% alatt maradt, leginkább a lopások aránya nőtt meg, de ez is csak a minta 7%-ára volt jellemző. Ezzel szemben az átlag fogvatartotti populációnak körülbelül negyede vett részt lopásokban/verekedésekben, és saját bevallása szerint minden 10. fő erőszakos bűncselekményt is elkövetett ebben az életkorban.

Jogszámai meghatározottság⁹ alapján a személy elleni erőszakos cselekmények elkövetésének kockázatának meghatározása a PME egyik fő feladatai közé tartozik, így az agresszív tendenciákat több mutatóval is méri. Ezeket az alábbi táblázatban összegeztük:

9 A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 29. §

	dühössé, idegessé válik?		elveszíti az önuralmát, „robban”?		fenyegetőzik, hogy kárt tesz másokban?		érdekei érvényesítése, a céljai elérése szempontjából fizikai erőszakot alkalmaz?	
	Ebcs. ¹⁰ (n=552)	Ált. pop. ¹¹ (n=19 444)	Ebcs. (n=553)	Ált. pop. (n=19 382)	Ebcs. (n=550)	Ált. pop. (n=19 327)	Ebcs. (n=546)	Ált. pop. (n=19 315)
Rendkívül gyakran	0,18%	0,88%	0,00%	0,27%	0,00%	0,05%	0,00%	0,07%
Gyakran	1,27%	5,08%	0,36%	1,83%	0,00%	0,51%	0,00%	0,52%
Időnként	6,52%	16,04%	1,99%	7,80%	0,18%	2,38%	0,00%	2,95%
Ritkán	24,09%	29,59%	10,13%	19,88%	3,27%	8,11%	3,30%	8,54%
Nagyon ritkán vagy soha	67,93%	48,40%	87,52%	70,22%	96,55%	88,95%	96,70%	87,93%

15. táblázat: Az Ön esetében milyen gyakran fordul elő, hogy...

Az agresszióra hajlamosító tényezők közül, mint amilyen az ingerlékenység, a rossz önkontroll és az agresszióval fenyegetőzés, mindegyik nagyobb arányban fordult elő a fogvatartotti átlagpopulációban. Kiemelkedően nagy eltérések mutatkoznak az önuralomra való képességre vonatkozó kérdésben. Az első bűntényeseknek mindössze 12%-a mondta, hogy még ha ritkán is, de megtörténik vele, hogy elveszíti a kontrollt és „robban”, ezzel szemben az átlag fogvatartotti populációnak körülbelül a harmada számolt be róla, hogy elő szokott velük fordulni ilyen. Ebből arra következtethetünk, hogy közöttük jelentősen magasabb arányban vannak azok, akik impulzívak, mentális fékrendszerük fellazult.

Az első bűntényesek között senki sem volt, aki önbevallása szerint gyakran vagy időnként fizikai erőszakot alkalmazott volna céljai elérésének érdekében, és csak 3,3%-uk nyilatkozta, hogy ritkán, de így tesz. Az átlag fogvatartottaknak azonban 11,5%-uk hajlamos volt, még ha ritkán is, de ehhez a módszerhez folyamodni.

Az önbevallásos kérdéseken túl, a pszichológus egyéni megítélését is megismerhetjük a kérdéssel kapcsolatban.

	Első bűntényesek n=(609)	Átlagpopuláció n=(20 885)
Erősen jelen vannak	0,66%	3,60%
Közepes mértékben vannak jelen	8,37%	27,38%
Gyengén vannak jelen	45,16%	44,62%
Egyáltalán nem jellemzőek	45,81%	24,41%

16. táblázat: Az alábbi lehetőségek közül melyik fejezi ki leginkább a fogvatartott antiszociális értékeit és attitűdjeit a pszichológus szerint?

¹⁰ Első bűntényesek

¹¹ Átlagpopuláció

A pszichológusok megítélése szerint az első bűntényesek között 10% alatti azoknak az aránya, akiknél legalább közepesen jelen vannak az antiszociális értékek és attitűdök. Ugyanez az arány az átlag fogvatartotti populáció esetében körülbelül 30%-os. Összességében az első bűntényesek között is többen voltak azok, akiknél legalább gyenge mértékben tapasztalt a pszichológus antiszociális jegyeket, azonban az átlag fogvatartotti populációban ez az arány 75% feletti. Ennek fényében értjük meg igazán, hogy miért fontos az első bűntényesek elkülönítése, és annak megakadályozása, hogy asszimilálódjanak az átlag fogvatartotti populációba.

Iskola, munka

Az iskolai végzettség egy általánosan használt mutatója a személyek szociális helyzetének, továbbá a képzettség szintje jelentősen befolyásolja az elítéltek szabadulás utáni munkavállalási lehetőségeit, így a reintegráció szempontjából is kiemelt kérdés.

	Első bűntényesek n=(619)	Átlagpopuláció n=(20 732)
Kevesebb, mint 8 ált.	5,33%	9,16%
Általános iskola	41,36%	62,63%
Befejezett 10. évfolyam	3,23%	2,71%
Befejezett szakiskola, szakmunkásképző	15,83%	12,86%
Befejezett érettségi	24,56%	10,05%
Befejezett főiskola, egyetem	9,69%	2,59%

17. táblázat: Legmagasabb iskolai végzettsége?

A táblázatból leolvasható, hogy bár mindkét csoportban a legtöbb általános iskolai végzettséggel rendelkeznek, az első bűntényesek között csak körülbelül 5% az aránya azoknak, akik nem fejezték be az általános iskolát. Ahogy felfelé haladunk az iskolázottsági skálán, egyre inkább nő a különbség az átlag fogvatartotti populációhoz képest. Két és félszer nagyobb arányban vannak azok, akik érettségivel rendelkeznek, és közel négyszeres arányban, akik egyetemet vagy főiskolát is végeztek az első bűntényesek esetében.

	Első büntényesek n=(590)	Átlagpopuláció n=(19 934)
Igen	85,59%	69,27%
Igen, kizárólag közfoglalkoztatottként	1,19%	3,01%
Nem, mert tanult/hallgatói jogviszonya volt	0,17%	1,75%
Nem, mert leszázalékolt volt	0,68%	1,14%
Nem, mert munkaképes korúvá válása óta folyamatosan bentlakásos intézetben (kórház, terápiás intézmény, bv. intézet stb.) tartózkodott	0,17%	0,84%
Nem, mert háztartásbeli volt/gyermek utáni ellátásban részesült	0,51%	0,89%
Nem, mert csak nem bejelentett és/vagy nem bejelentett alkalmi munkái voltak	10,68%	19,84%
Nem, mert sohasem állt szándékában dolgozni	1,02%	3,26%

18. táblázat: Volt-e valaha bejelentett munkaviszonya (a bv. intézetben végzett munka nem számít munkaviszonynak)?

Az iskolázottságon túl, a reintegráció szempontjából fontos mutató még az eddigi munkatapasztalat. Az eredmények alapján az első büntényesek hozzávetőlegesen 16%-kal magasabb arányban dolgoztak bejelentett munkaviszonyban. Ha jobban megnézzük az adatokat az is leolvasható, hogy közel azonos (mindkét csoportban nagyjából 95%-os) azoknak az aránya, akik dolgoztak már életük folyamán. A jelentős különbséget az eredményekben az okozza, hogy az átlag fogvatartotti populációban közel kétszeres az aránya azoknak, akik „feketén” dolgoztak, és háromszorosa azoknak, akik kizárólag közmunka keretein belül dolgoztak bejelentve.

Bár egyik csoportban sem jelentős arányúak azok, akik azért nem dolgoztak soha, mert nem is akartak, mégis kiemelt figyelmet érdemel ez az adat is, mert vélhetően egy részük megélhetési bűnözést folytatott.

Szerhasználat

A fiatalkori devianciák elemzésekor már részben érintettük a szerhasználat kérdéskörét, ekkor azt találtuk, hogy az átlag fogvatartotti populációnak több mint harmadára, az első büntényeseknek pedig közel egyötödére volt jellemző 14 és 18 éves koruk között az alkohol és/vagy drogfogyasztás. Az aktuális, illetve a bv. intézetbe kerülés előtti szerhasználati szokásait a fogvatartottaknak az alábbiakban vizsgált szempontok mentén foglalhatjuk össze.

	Első büntényesek n=(610)	Átlagpopuláció n=(20 441)
Igen	68,52%	70,55%
Igen, csak kipróbálta	17,54%	17,32%
Nem	13,93%	12,14%

19. táblázat: Fogyasztott-e valaha alkoholt?

	Első büntényesek n=(422)	Átlagpopuláció n=(14 775)
Egyszer próbálta ki	0,47%	0,76%
Ritkábban, mint évente	5,45%	4,60%
Évente néhány alkalommal	32,70%	32,94%
Alkalmanként /havonta 1-2-szer	35,55%	31,40%
Hetente 1-2 alkalommal	13,98%	14,40%
Heti 3-nál többször vagy naponta	11,85%	15,90%

20. táblázat: Milyen gyakran fogyasztott alkoholt? (az alkoholt fogyasztók közül)

Az alkoholfogyasztás esetében nem jelentkeztek szignifikáns különbségek az általunk vizsgált két csoport között, abban a tekintetben, hogy milyen arányban vannak azok, akik soha nem fogyasztottak, csak kipróbálták, vagy fogyasztók. Az alkoholfogyasztás gyakoriságának vizsgálatakor is nagyon hasonló eredményeket kaptunk, a havonta 1-3-szer és a heti 3-nál többször vagy naponta italhoz nyúló személyek arányaiban figyelhető meg csupán némi eltérés, de mindössze 4%-nyi.

	Első büntényesek n=(608)	Átlagpopuláció n=(20 885)
Igen	28,62%	46,90%
Nem	71,38%	53,10%

21. táblázat: Fogyasztott-e valaha kábítószer?

	Első büntényesek n=(176)	Átlagpopuláció n=(9 847)
Csak kipróbálta (akár néhány alkalommal)	29,31%	19,29%
Évente néhány alkalommal	6,90%	6,05%
Alkalmanként /havonta 1-2-szer	14,94%	15,90%
Hetente 1-2 alkalommal	10,34%	16,71%
Heti 3-nál többször vagy naponta	38,51%	42,06%

22. táblázat: Milyen sűrűn fogyasztott kábítószer? (A kábítószer fogyasztók közül)

Szemben az alkoholfogyasztással, a kábítószer használat vizsgálata során már jelentősebb eltéréseket mutatnak az adatok a két csoport között. Míg az első büntényeseknek is több mint negyede, addig az átlag populációnak közel fele használt életében már valamilyen tudatmódosító szert. Jóval magasabb (több mint 9%-kal) azoknak az aránya az első büntényesek között, akik csak néhány alkalommal, kipróbálás céljával fogyasztottak kábítószer. Az évente néhány alkalommal és a havonta 1-2-szer fogyasztók nagyjából hasonló részét teszik ki a vizsgált elítélteknek mindkét csoportba, a heti vagy napi szintű használat azonban magasabb arányban jellemezte az átlag fogvatartotti populációt.

Szabadidő/rekreáció

A PME csak érintőlegesen tér ki az elítéltek szabadságvesztésük előtti szabadidős szokásaira, így ezt is csak felületesen vizsgálhatjuk.

	Első bűntényesek n=(497)	Átlagpopuláció n=(20 496)
Küzdősportok (birkózás, ökölvívás, harcművészetek stb.)	3,02%	7,02%
Testépítés	5,36%	8,62%
Egyéb	31,49%	25,02%
Nem	60,13%	59,35%

23. táblázat: A bekerülése előtti 10 évben sportolt-e legalább heti 2 alkalommal?

A sport, azon túl, hogy a mentális és a fizikai egészségmegőrzés egyik legfontosabb eleme, a fogvatartotti hierarchiában való magasabb státusz elérésének is az eszköze lehet. Nagyjából azonos arányban voltak az elítéltek között azok, akik rendszeresen sportoltak a bekerülésük előtt, de a sportágválasztásokban már vannak releváns különbségek. Több mint kétszer olyan magas azoknak az aránya az átlag fogvatartotti populációban, akik valamilyen küzdősportot űztek, mint az első bűntényesek között. Bár nem kiemelkedő eredmény, de a testépítés is magasabb arányban fordult elő közöttük.

	Első bűntényesek n=(592)	Átlagpopuláció n=(20 164)
Éneklés, zenélés, tánc	3,04%	3,96%
Írás	1,35%	1,37%
Olvasás	29,22%	19,76%
Rajzolás és egyéb kézműves tevékenységek	4,39%	6,69%
Színjáték	0,51%	0,59%
Társasjáték, sakk, kártya	5,24%	8,41%
Egyéb	10,14%	9,31%
Nincs	46,11%	49,91%

24. táblázat: Van-e valamilyen – a sporttól és a tanulástól független – hobbija, amit a fogva tartása alatt is szívesen gyakorolna?

Azoknak a szabadidős tevékenységeknek a feltérképezése során, amikre az elítélteknek a fogva tartása alatt is lehetősége van, körülbelül azonos arányban válaszolták azt az elítéltek, hogy van olyan hobbijuk, amit szívesen folytatnának a bv. intézetek falai között is. Nagyobb (10%-os) eltérés az olvasást preferálók arányaiban jelentkezett, ami feltehetően az iskolázottsági mutatók eltéréseivel magyarázható.

Összefoglalás

Kutatásunk során nagy mintán vizsgáltuk a kriminális viselkedés, így a visszaesés rizikófaktorait az első büntényes részlegeken elhelyezettek és az átlag fogvatartotti populáció körében. Összességében elmondhatjuk, hogy a vizsgált szempontok közül majdnem minden esetben azt az eredményt kaptuk, hogy az első bűntényesek között jóval alacsonyabb arányban jelennek meg a visszaesést előrejelző statikus és dinamikus rizikófaktorok is.

Vizsgálatunkban több esetben is olyan eredményeket kaptunk, ahol az eltérések az átlag fogvatartotti populáció és az első bűntényesek között legalább részben magyarázhatóak voltak a börtönártalmak megjelenésével. Ilyen eredmények voltak a családi állapotban megjelenő különbségek, a börtönviselt barátok nagyobb aránya, az érdekek és célok elérése érdekében a fizikai agresszió használata stb.

Nem várt eredmény volt, hogy a reintegrációs tiszt véleménye alapján a fogvatartotti átlagpopulációhoz hasonlóan az első bűntényesek 10%-ának nincsen kapcsolattartása. Mint a korábbiakban kifejtettük, ez az eredmény adódhat a PME felvételének időpontjából, ugyanakkor a kérdés tisztázása további vizsgálatokra érdemes.

Bár nem képezte a kutatás fő célját, de az elítéltek bv. intézetén belül áldozattá válásának vizsgálata alapján adatokkal alátámasztottá vált az első büntényes részlegek azon előnye, hogy csökkenti az őket érő atrocitásokat, börtönrutinjuk hiányából adódó kiszolgáltatottságukat.

Az antiszociális attitűdök kapcsán megerősítést nyert, hogy az átlag fogvatartotti populáció megküzdési stratégiáiban, indulatkezelésében is jelentős eltéréseket mutat az első bűntényesekhez képest. Ez további bizonyítékot szolgáltat arra vonatkozóan, hogy túl azon, hogy megakadályozzuk az első bűntényesek esetleges áldozattá válását, azért is érdemes őket elkülöníteni, hogy biztosítsuk, hogy ne tanulják el a szubkultúrában az érvényesüléshez szükséges személyiségjegyeket.

A kutatás limitációi közé tartozott, hogy a válaszok jellemzően önbevalláson alapultak, ezért esetleges torzítások mindkét irányba előfordulhatnak. Pozitív irányba vélhetően azért, hogy a fogvatartott jobb színben tüntesse fel magát, negatív irányba pedig, hogy a fogvatartotti hierarchiában betöltött pozícióját erősítse, vagy mert valamilyen előnyt remélt ezzel a személyi állománytól. Szintén nagyban befolyásolta a vizsgálatot, hogy a reprezentativitás elérésének biztosítása miatt előre, széleskörűen felvett adatokból dolgoztunk, ahol az adatfelvétel célja nem fedti le jelen vizsgálat célját. Ezért több olyan szempont is volt, amelynek legfontosabb mutatóiról nem elérhetőek adatok. Nem rendelkezünk például információval a fogvatartottak kapcsolatainak minőségéről, a

munkához vagy iskolához való viszonyulásukról, kint végzett hobbiokról, így nem tudtuk megállapítani annak a mértékét, hogy a bekerülés előtt az elítélteknek mennyire fordult az érdeklődése a bűnelkövető magatartási formák irányába, és mely területeit érintette az életének.

Összességében elmondhatjuk, hogy eredményeink igazolták azt a szakmai preconcepciót, hogy az első alkalommal letöltendő szabadságvesztésre ítélték speciális részlegein elhelyezett elítéltek sokkal jobb reintegrációs eséllyel rendelkeznek, amelyek azonban jelentősen romolhatnak, ha behelyezésre kerülnek a fogvatartotti átlagpopulációba. Ugyanakkor a terület, kiemelten a fogvatartottak értékrendjének és attitűdjének vizsgálata, valamint az, hogy miért és hogyan lesz egy első bűntényesből visszaeső, további figyelmet érdemel.

Felhasznált irodalom

- 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról
- Andrews, D. A. – Bonta, J. L. (2006): The psychology of criminal conduct (6. kiadás). Newark, NJ: LexisNexis
- BvOP (2018): A Kockázatelemzési és Kezelési rendszer működtetése
- Czenczer Orsolya – Tolner Anita (2020): Először a rács mögött – gondolatok az első-bűntényes elkövetők helyzetéről a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben = The First Time Behind the Bars – Thoughts about the Life of the First Offenders in Hungarian Prisons. Magyar Rendészet, 20(4), 59-70.
- Kovács Zsuzsanna (2014): A visszaesés megelőzésével kapcsolatos kihívások az igazságszolgáltatási rendszerben. Börtönügyi Szemle, 33., 2. 61-75.
- Tóth Olga (2015): Rizikótényezők az első alkalommal végrehajtandó börtönbüntetésre ítélt férfiak életútjában. A börtönön innen és túl, Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont, p. 59-72.

Gratzer-Sövényházy Edit

REINTEGRÁCIÓ A NEMZETI BŰNMEGELŐZÉSI TANÁCS TÁMOGATÁSÁVAL

A Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégia (a továbbiakban: Stratégia) meghatározza, hogy a bűnmegelőzés magában foglal minden olyan intézkedést és beavatkozást, melynek célja a bűnözés csökkentése. Ilyen a bűnismétlés visszaszorítását célzó reintegrációs munka is, mely a Stratégia kiemelt tárgyköre. Ily módon hasonló figyelmet kap, mint a további prioritások, vagyis a településbiztonság, a gyermek- és fiatalkori bűnelkövetés megelőzése, illetve az áldozattá válás kérdése. A Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács a Stratégia mentén készülő intézkedési terveiben konkrét programokban jelenítette meg a reintegrációs feladatokat.

Felmerülhet a kérdés, hogy vajon miért fordítunk a bűnelkövetők reintegrálására ekkora figyelmet és energiát, amikor számos más, társadalmi szintű probléma vár megoldásra?

Tudomásul kell vennünk, hogy minden rendészeti, szervezeti vagy civil erőfeszítés ellenére sem fog eltűnni a bűnözés az életünkben. Amire számíthatunk, az a bűnözés jellegének, módszereinek és az elkövetés területének változása. A büntetésüket letöltött elkövetők pedig közöttünk élnek, velük közlekedünk, a szomszédságukban élünk. Ez is lehet az oka annak, hogy a bűnismétlés a társadalmi megítélés szerint is fontos tényező a szubjektív biztonságérzet tekintetében. Ennek kapcsán egyáltalán nem mindegy, hogy a szabaduló fogvatartottak képesek lesznek-e alkalmazkodni a többség által képviselt normákhoz, értékrendekhez.

Ha pedig a visszaesés anyagi oldalát vizsgáljuk, nem kérdéses, hogy a börtönök fenntartása és működtetése nem kifizetődő egyetlen gazdaság számára sem, az adófizetők pedig joggal kérik számon elköltött forintjaikat. Mindannyiunk érdeke tehát megpróbálni ezeket az embereket visszavezetni – néhányukat bevezetni – a társadalomba.

A társadalmi megítélésben dilemmaként merül fel, hogy azok, akik bűncselekményt követtek el – természetesen annak jellegétől nem elvonatkoztatva –, válhatnak-e meg szabálykövető, a közösség elvárásaihoz alkalmazkodó emberré. A válasz pedig nem lehet kategorikus igen vagy nem. Számos tényező befolyásolja a börtön utáni életút alakulását a gyermekkorban megélt eseményektől a szabaduláskor meglévő erőforrásokon át a megküzdési képességig. Azt viszont kijelenthetjük, hogy igenis van, akinek a szükséges segítséget megadva, jelentősen nő az esélye a visszaesés megelőzésére.

Ebből egyenesen következik, hogy a mi feladatunk kidolgozni az említett segítségnek azt a formáját, mely a finanszírozás és egyéb energiárfordítás optimalizálása mellett a leghatékonyabban támogathatja a cél elérését.

A kormányzat büntetés-végrehajtással kapcsolatos központi célkitűzései között szerepel a munkáltatás szélesebb fogvatartotti körre való kiterjesztése, amely mellett, hogy hozzájárul az önellátó büntetés-végrehajtás kialakításához, a reintegrációt is hivatott elősegíteni. Mindez azonban egy jól szervezett irányítás alatt álló folyamat része, mely nem helyezi előtérbe azon attitűdök és kompetenciák kifejtését, melyek alapvető eleme az önállóság. A munkáltatás hasznos mind a fogvatartott, mind az intézet számára a fogvatartás ideje alatt, de nem készít fel kellően a kinti életben felmerülő nehézségek megoldására, mivel annak során nincs szükség tervezésre, problémamegoldásra, még az esetlegesen felmerülő konfliktusok rendezése is szabályozott keretek között zajlik.

A büntetés letöltését követően sokkal összetettebb feladat vár a szabadulóra. Munkát kell keresni, bejutni a munkahelyre, beilleszkedni, a közösség részévé válni, és megtartani a pozíciót. Ezek nélkül – megfelelő háttér hiányában – hatványozottan nő a veszélye annak, hogy a szükségletek kielégítésére felmerül egy viszonylag gyors, de törvénytelen alternatíva. Ennek megelőzéséhez szükséges a fogvatartottak munkaerőpiaci és társadalmi reintegrációja, mely a hétköznapi élet kihívásaival szemben megfelelő válaszokkal ruhazza fel őket. Fontos, hogy – akárcsak egy „mászófal” – a nehézségeket tudják és akarják legyőzni, ezzel feljebb és feljebb jutni, még akkor is, ha ez nehezebb, mint feladni, és újra a mélyben találni magukat.

A Nemzeti Bünmegelőzési Tanácsnál nem szokatlan, hogy igyekszünk más látószögéből nézni a megoldandó feladatokat. Jelen esetben a pedagógiai szempontokat helyezzük előtérbe, amikor a már kidolgozott – és pozitív tapasztalatokat hozó – programjainkat oly módon fejlesztjük tovább, hogy azok egymást erősítve, sokrétűen támogassák a fenti célokat.

Ennek lényege, hogy az egyén szükségleteit vesszük alapul a fejlesztés során, vagyis felmérjük a fejlesztendő kompetenciákat. Az eddigi eredmények azt mutatják, hogy – bár eltérő mértékben – ezen a területen jelentős hasonlóságok mutatkoznak, vagyis a szóródás kicsi, ám a deficit jelentős. Technikai nehézségként tekintettünk a hasonló fejlesztendő területekkel rendelkező csoportok területi összevonására, de az említett egyezések kapcsán kiderült, hogy a módszer illeszthető a különböző intézetekben elhelyezett fogvatartotti csoportokra. A bevonuláskor megismert kompetenciaárányok ismeretében már elkészíthetünk egy olyan – egyénre szabott – fejlesztési tervet, mely a leghatékonyabban szolgálja az egyén érdekeit. Ennek egyik kritériuma az időbeni tervezés, hiszen az intézetben tartózkodás meghatározott idejét figyelembe véve specializálható a program. A tervezés másik lényeges elemeként számolnunk kell azzal,

hogy nem mindenki alkalmas arra, hogy képesség hiányában változzon a motivációja vagy más készsége. Ennek megállapítása sem nélkülözheti az alapos elemzést.

Nem hagyhatóak figyelmen kívül a büntetés-végrehajtási intézetekben rendszeresített vizsgálatok – mint például a kockázatelemzések – eredményei sem, melyek hatékonyan járulnak hozzá a személyiség feltérképezéséhez, a program kapcsán várható prognózis felállításához. Ez azért is hangsúlyos elem, mert a motivációs tényezők nélkülözhetetlenek. A fogvatartott nélkül hatékony változás nem jöhet létre, míg tevékeny együttműködése jó irányba terelheti a szabadulását követő életútját.

Az egymásra épülő rendszert a most futó modellprojektünkben a „Vissza a jövőbe” program, illetve a „Megoldásfókusz a reintegrációban” elnevezésű projekt hivatott biztosítani. Előbbi az életvezetési megoldásokra, utóbbi az erőforrások koordinációjára helyezi a fókusz. A komplex beavatkozás célja hosszú távú. Lehet, hogy ez első lépésben a kezdeti nehézségek leküzdését jelenti – enni, inni, utazni, valahol aludni az első napon és éjszakán –, de ezek megoldása olyan fontos lépés a szabadulók számára, mely meghatározhatja a jövőjüket is.

Látványos eredményekre persze akkor számíthatunk, ha a szemléletformálás mellett hatékony, vizsgálatokon alapuló, megfelelően kidolgozott eszközöket és módszereket adunk a fogvatartottakkal nap mint nap foglalkozó munkatársak kezébe. A módszerek kidolgozásában a pedagógiában járatos szakemberek bizonyultak a leghatékonyabbnak, akik megelőzési szempontokat integrálva láttak hozzá a munkához.

A Nemzeti Bünmegelőzési Tanács teljes mértékben azonosulni tud ezzel a megközelítéssel, hiszen fennállása óta igyekszik a „hallás utáni tanulás” helyébe sokkal hatékonyabb metódusokat kidolgozni és használni a megelőzés valamennyi területén. Ezzel mostanra eljutottunk oda, hogy olyan témákat sikerült a kooperatív tanulás nyelvére „lefordítanunk”, melyek korábban elképzelhetetlennek tűntek. Ilyen feladat volt például a Terrorelhárítási Információs és Bünygyi Elemző Központ (a továbbiakban: TIBEK) megkeresése. A TIBEK elkészített egy, a magányos elkövetők felismerését célzó szakmai anyagot, és azt kérte, dolgozzunk ki ehhez egy hatékony képzési formát. A koncepció alkalmassá tette az anyagot mind civilek, mind rendőrök ismereteinek bővítésére, attitűdjének formálására.

A reintegráció területén eddig bevezetett innovációk hasznossága nem kérdéses, ám mostanra élesen körvonalazódik, hogy a komolyabb eredmények érdekében szintet kell lépnünk. A kutatások alátámasztják, hogy többre van szükség, mint általánosan kipróbált programokra. Az egyént kell azokkal a kompetenciákkal felruházni, melyek lehetővé teszik, hogy a szabadulást követően munkahelyet tudjon szerezni, be tudjon illeszkedni, és ott helyt is tudjon állni hosszú távon.

A Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézet Szociális Kompetencia Kutatócsoporttal indult közös munkára alapozza a Nemzeti Bünmegelőzési Tanács a jövő reintegrációs tevékenységének tervezését. A kapcsolódó mintaprojekt a „Vissza a jövőbe”, és a tapasztalatok arra ösztönöznek, hogy a csoportos reintegrációs programok mellett – illetve azok keretében – ki kell dolgozni egy integrált egyéni programot, mely nem ér véget a szabadulás pillanatában.

A mintaprojekt vezetője, Dr. Kasik László egyetemi docens – Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Neveléstudományi Intézet – a projekt indulásáról az alábbiakat emelte ki.

„Közel három évvel ezelőtt, a Nemzeti Bünmegelőzési Tanács felkérésére elkészült egy kérdőívcsomag, melynek összeállításakor figyeltünk arra, hogy az abban részt vevő szakemberek ismeretei és tapasztalatai több és viszonylag széles körű szakmai területet fedjenek le. A szakemberek a kérdőívek kidolgozásakor hazai és külföldi tapasztalatokat is figyelembe vettek.

A háttérkérdőív kérdései a bv. intézetbe kerülés körülményeitől indulva a fogvatartott közérzetéig igyekeztek feltérképezni az aktuális helyzetet, a családi hátteret, illetve azokat a potenciális erőforrásokat, amelyek támogatólag befolyásolhatják a majdani szabadulásra való felkészülést, valamint a szabadulást követően a visszailleszkedés eredményességét. Ennek természetesen feltétele néhány olyan képesség, attitűd, melynek hiánya megnehezíti a reintegráció eredményességét.

Ennek kapcsán a szakemberek felmérték a programban részt vevő fogvatartottak empátiás, konfliktuskezelési, problémamegoldó, megküzdési és érzelmszabályozási képességét is. A gondosan összeállított kérdéssor alapján országosan elvégzett mérés lehetővé tette azt olyan terület kiválasztását, amelyre a csoport fejlesztőprogramot dolgozott ki.

Az eredmények alapján a legtöbb tennivaló az agresszivitás, a frusztrált helyzetekkel való megküzdés, a problémamegoldás, az empátia, illetve az írásbeli és a szóbeli kommunikáció területén van. Ezek fejlesztésére tizenöt foglalkozásból álló program készült el, melynek első két alkalma a résztvevők csoporttá formálását, a csoportkohézió kialakítását tűzte ki célul. Ezt követően kerülhetett sor a problémamegoldást, empátiát, kommunikációt, érzelmszabályozást, konfliktuskezelést fejlesztő témák feldolgozására. Az első kísérleti program tizenöt fővel indult, közülük tizenhárman végigcsinálták a húsz alkalomra bővült programot.

Ez a lemorzsolódás szinte természetes az ilyen jellegű programoknál. Önkéntes jelentkezés és vállalás alapján lehetett bejutni a csoportba, amennyiben a szabadulás kitűzött időpontja két éven belüli volt.”

Milyen közvetlen tapasztalatokat szereztek a program megvalósítása során?

„Azt vettük észre, hogy a résztvevők egyre nyitottabbak, egyre több dolgot osztanak meg a csoporttal, és a visszajelzésekből az is kiderült, hogy kezdik más szemszögből is látni saját helyzetüket. Ez vonatkozott a múltban történetekre és a jelen helyzetre egyaránt.

A program célja az volt, hogy a résztvevők a szabadulást követő időkre vonatkozóan is reális, a bűnismétlést kizáró jövőképet gondoljanak végig, melyhez a felkészítés során erőforrásokhoz juthatnak. Bizakodásra adott okot, hogy kezdtek másként gondolkodni a kapcsolataikról, családjukról, sőt azokról is, akikkel korábban konfliktusban álltak. Ez pedig azt jelentette, hogy fejlődött önismeretük, tudatosabban éltek meg az érzéseiket, tudatosabbak lettek az adott szituációkra adott reakcióik. Úgy láttuk, a program nagyon jó irányban halad, így a hatékonyság fokozása érdekében sikerült újabb öt alkalommal kibővíteni, ami lehetővé tette egy levezető szakasz megvalósítását. Ezeket a változásokat a 2020-as és a 2021-es csoportnál is tapasztaltuk, hiszen az első program sikerének hatására lehetőségünk volt egy újabb csoporttal megvalósítani azt, szintén Szegeden.

A részvétel kritériumai között szerepelt, hogy a jelentkezők vegyenek részt az előzetes mérésben, ami lehetővé tette az összehasonlítást, hiszen ugyanazon kérdőívet a program zárásakor is kitöltötték a résztvevők. A válaszokat elemezve kiderült, hogy két fontos területen állt be igazán jelentős változás, az egyik az érzelmek szabályozása, a másik a szóbeli kommunikáció. Utóbbi területen az asszertivitás volt a fő cél, vagyis amellyel, hogy a verbális interakciókban figyelembe veszi a saját érdekeit, figyeljen a másik érzéseire, jogaira, érdekeire, illetve mindig az adott szituációnak megfelelően kommunikáljon.

Érdekes példa, hogy előfordult a tréning során, hogy a tudatosan provokatív szituációban a résztvevő megjegyezte, mit és hogyan kellene tennie az elsajátított ismeretek alapján. A kommunikáció egyébként is nehéz területnek bizonyult, hiszen a résztvevők kezdetben abban sem voltak biztosak, hogy kimondhatják-e, amit gondolnak, és ha igen, akkor ott volt a következő dilemma, vajon hogyan tegyék azt. Az ezen a területen észrevehető fejlődésben sokat segített a résztvevők egyre nagyobb mértékű bizalma a többiek és a tréningvezetők felé. A program során a fejlesztendő területek nem különültek el foglalkozásonként, hiszen például egy probléma megoldása során sem zárható ki a kommunikáció, az empátia vagy az érzelmek kezelése.

A fejlesztőprogramok sajátosságainak megfelelően, a területek feldolgozásában jelen volt a játék és azok a feladatok, amelyeket párosan vagy csoportosan kellett megoldaniuk.”

A program tapasztalatai alapján a Nemzeti Bünmegelőzési Tanács komoly lehetőséget lát a mérésen és egyéni fejlesztésen alapuló reintegrációs tevékenység jövőjében. A mérés jelentősége különösen kiemelkedik a program kapcsán.

„Nagyon fontos az egyéni fejlesztés kidolgozása és a fejlődés nyomon követése miatt. Ezért mind az előmérés, mind az utómérés elengedhetetlen része a programnak. Minél hosszabb és intenzívebb egy program, annál könnyebb számszerűen értékelhető adatokat nyerni. A mérés lehetővé teszi az összehasonlítást, valamint megteremti a program fejlesztésének alapjait.”

Mi az, ami a véleménye szerint még tovább erősítheti a program hatékonyságát?

„A közösen létrehozott szabályrendszer sokat adott a program eredményességéhez. Ez leginkább a bizalom kiépülésén látszott, hiszen a résztvevők viszonylag hamar megtapasztalhatták, hogy a meghatározott és mindenki által elfogadott szabályok között biztonságosan mozoghatnak és tárhatják fel gondolataikat, elképzeléseiket, vagy akár a múltjukat. Minden ilyen programban sorsdöntő lehet a bizalom mielőbbi kialakítása. Fontos, hogy minél közelebb legyen a fejlesztőprogram időpontja a szabaduláshoz, illetve az is, hogy heti rendszerességgel legyen. Alkalmanként a másfél óra tűnik optimálisnak, ennél több idő esetében nagyon kimerülnek a fogvatartottak, hiszen aktív részvételt várunk tőlük.”

Milyen eredmények várhatóak a programtól?

„Kis lépésekben, de lehet hatni a résztvevőkre, rövid távon lehet változásokat azonosítani. A program akkor volna igazán komplex, ha a szabadulást követően is nyomon követhető lenne az egyéni életút. Volt olyan fogvatartott, aki a program kezdetén nem érezte a saját felelősségét a kialakult helyzet kapcsán, úgy gondolta, az kizárólag rajta kívül álló okok eredménye. Az utómérés azonban már arról tanúskodott, hogy lát néhány momentumot, amit módjában állt volna befolyásolni azon események közül, amelyek közrejátszottak az ide vezető úton. Fontos, hogy tudják, milyen nehézségekkel küzdenek, mit kell fejleszteniük, és azt is, milyen területen és mennyire eredményesek. Lényeges volt megértetni velük, hogy nem szégyen, ha egy-egy problémát csak segítséggel tudnak megoldani. De ezt a helyzetet fel kell ismerni, és meg kell találni az odaillő erőforrást. Hosszú távon ez a készség lehet a fejlesztőprogram egyik legkomolyabb eredménye, ami óriási személyes sikert eredményezhet a szabadulást követően.”

Tapasztalataink szerint a büntetés-végrehajtási intézetekben dolgozó kollégák rendkívül nyitottak minden olyan innovatív módszer iránt, amely munkájuk hatékonyságát segítheti.

„A kidolgozott program iránt érdeklődő – büntetés-végrehajtási intézetekben dolgozó – kollégáknak is bemutattuk a fejlesztőprogramot, megismertettük velük a módszert annak nehézségeivel, sikereivel együtt. A tapasztalatok átadása után a kollégák minden találkozást követő héten kipróbáltak egy-egy gyakorlatot, és lehetőséget kaptak arra, hogy

beszámoljanak a tapasztalataikról. A visszajelzések alapján közülük többen szeretnék intézetükben megvalósítani a projektet.”

Összegezve, a Nemzeti Bünmegelőzési Tanács kiemelt figyelmet fordít programjainak szakmai és költséghatékonyására. A források behatároltak, a rendelkezésre álló kereteken belül kell megtalálnunk a minél produktívabb megoldásokat. A társadalom megítélését pedig az eredményekkel tudjuk a leginkább formálni, ha az emberek – szereplők és külső szemlélők egyaránt – látják, hogy a finanszírozott programok hosszabb távon mind morálisan, mind anyagilag hasznunkra válnak. Ez az, ami kimeríti a bünmegelőzés hosszú távú céljait valamennyi prioritásának tekintetében.

Rutkai Kata

„A TÁRSADALMI KOHÉZIÓT ERŐSÍTŐ, REINTEGRÁCIÓS, VISSZAESÉST CSÖKKENTŐ BŰNMEGELŐZÉSI PROGRAMOK BEMUTATÁSA” CÍMŰ ONLINE KONFERENCIA – BESZÁMOLÓ A KERÉKASZTAL-BESZÉLGETÉSRŐL

A kerekasztal-beszélgetést Schmehl János bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese nyitotta meg, majd köszöntötte a pódiumbeszélgetés résztvevőit:

- Dr. Hatala József ny. r. altábornagyot, a Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács elnökét,
- Dr. Szűcs András osztályvezető ügyészt, a Legfőbb Ügyészség Büntetés-végrehajtási Törvényességi Felügyeleti és Jogvédelmi Önálló Osztályáról,
- Dr. Székely Gabriellát, a Fővárosi Törvényszék Büntető Kollégiumának kollégiumvezető-helyettesét,
- Kopcsik Károly bv. dandártábornokot, a Szegedi Fegyház és Börtön intézetparancsnokát,
- Dr. Ulicska László főosztályvezetőt a Belügyminisztériumból (Társadalmi Felzárkózásért Felelős Helyettes Államtitkárság, Felzárkózási Stratégiai Tervezési Főosztály),
- Csáki Ildikó csoportvezetőt az Igazságügyi Minisztériumból (Igazságügyi Szakmai Irányítási Főosztály, Pártfogó Felügyelői és Adósságrendezési Csoport),
- Dr. Sárközy István jogász főreferenst, az Alapvető Jogok Biztosának Hivatala képviselőjében (OPCAT Nemzeti Megelőző Mechanizmus Főosztály),
- és Dr. Gilányi Eszter jogász, pszichológus főreferenst az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalától (OPCAT Nemzeti Megelőző Mechanizmus Főosztály).

A beszélgetés elején Dr. Szűcs András arról beszélt, hogy az általa képviselt szervezetnek milyen érintettsége van a büntetés-végrehajtási szervezet reintegrációs tevékenységével kapcsolatban. Elmondta, hogy ez egy támogató szerepkör, cél a törvényes működés biztosítása, a keretek betartatása, figyelemfelhívás, intézkedés, továbbá a reintegrációs őrizet esetében – a főügyészségek szintjén – állásfoglalások kialakításával elősegíteni egy egységes törvényes gyakorlat kialakítását. Hozzátette, hogy a végrehajtás során a speciális prevenciónak kell dominálni és fontos azt az általános prevencióval összeegyeztetni.

Az ügyészség szorgalmazza, hogy a KKMI önálló intézményben tevékenykedhessen, még nagyobb kapacitással, amely segítené a feladatellátást.

Dr. Székely Gabriella hozzászólásában kifejtette, hogy a generális prevenció nem szenvedhet hátrányt a reintegrációs őrizet alanyi körének kiterjesztése miatt, a visszatartó erő is figyelembe véve vizsgálnák meg a kiterjesztésről szóló lehetőségeket.

Kopcsik Károly bv. dandártábornok beszámolt arról, hogy országosan 321 fő van reintegrációs őrizetben, ami jól definiált kritériumok betartása mellett működik.

Dr. Hatala József beszélt az elítélteket segítő lehetőségekről, mint például a jobb agyféltekés rajzolásról vagy a börtönszínházról. Hozzátette, a Félutas Ház, illetve a reintegrációs őrizet bevezetése nagyon sokat segített abban, hogy a visszaesések száma – arányait tekintve – megfelelően alakuljon. A Nemzeti Bűnmegelőzési Tanács képviselőjében elmondta, hogy az ország közbiztonságáról, illetve az ítélkezési gyakorlatról kedvezőek az állampolgári visszajelzések.

Dr. Gilányi Eszter szerint lényeges kérdés, hogy a fogvatartás ideje alatt milyen lehetőségei vannak a fogvatartottaknak a társadalomba való visszailleszkedés, a munkaerőpiaci integráció és az ezek érdekében végzett tevékenységek kapcsán. Ezek nagyon fontosak abból a szempontból, hogy hasznos, a jövőben is hasznukra váló tevékenységeket végezhesse. Az évek során elvégzett vizsgálatok alapján az a tapasztalat, hogy a büntetés-végrehajtásban egyre szélesebb körben, egyre gazdagabb programkínálatot biztosítanak a fogvatartottak számára mind a szakképzésben való részvétel, mind a munkáltatás, mind pedig a különböző képzések kapcsán.

Dr. Sárközy István pozitív példaként említette, hogy az intézetekben a koronavírus-járvány ideje alatt is folytatódott az oktatás, ily módon a fogvatartottak továbbra is ösztöndíjat kaptak, motiválva őket arra, hogy folytassák a megkezdett tanulmányaikat. Emellett az is fontos, hogy a szabadidejüket minél hasznosabban tudják eltölteni, és az úgynevezett hiányszakmákban szervezett képzések is nagyban hozzájárulnak ahhoz, hogy a bűnismétlés veszélye csökkenjen, mert ezen szakmák birtokában az intézetből kikerülve nagyobb eséllyel találnak majd munkát.

Csáki Ildikó elmondta, hogy a reintegrációs őrizetbe való helyezés kapcsán az igazságügyi pártfogás esetében az a bemeneti lépés, amikor értékeli és mérlegeli a bűnismétléshez vezető okokat. Ha ezt jól végzi el a szakember, akkor az érintett reintegrációja akár a pártfogó felügyelet, akár a közérdekűmunka-büntetés végrehajtása során hatékony tud lenni. Kifejtette, hogy véleménye szerint egy nagyon jó eszköz a közérdekűmunka-büntetéseknek a végrehajtása, amely – mivel közösségben történik – az állampolgárok számára pozitívan hat a bűnmegelőzés megítélésére.

Kopcsik Károly bv. dandártábornok a Félutas Ház kapcsán beszámolt arról, hogy a volt fogvatartottak kiváló visszajelzéseket adtak a program vonatkozásában.

Dr. Ulicska László elmondta, hogy ők azzal a környezettel foglalkoznak, amiben az adott személy társadalmi integrációjának végbe kellene mennie, és hogy milyen környezeti támogató, illetve akadályozó tényezők vannak arra vonatkozóan, hogy az érintett vissza tudjon illeszkedni a társadalomba.

Schmehl János bv. vezérőrnagy az esemény lezárásaként kiemelte, hogy fontos a társadalom érzékenyítése. Hozzátette, hogy a mi szakmánk és felelősségünk, hogy megtaláljuk a közös és helyes utat, majd megköszönte a lehetőséget, hangsúlyozva, hogy nagy hasznossággal bírnak az ilyen beszélgetések.

Hollósvölgyi Máté

MARY ROGAN „BÖRTÖNFELÜGYELET ÉS MONITORING: AZ EURÓPAI JOG ÉS POLITIKA REFORMJÁNAK SZÜKSÉGESSÉGE” CÍMŰ MŰVÉNEK RECENZÍÓJA

Mary Rogan – a recenzióm tárgyát alkotó – cikke¹ a börtönök ellenőrzésének és folyamatos vizsgálatának problematikáját annak alapjaitól kiindulva mutatja be. A cikk logikusan felépítve vezeti az olvasó figyelmét. A szerző egy rövid absztraktot követően a börtönfelügyelet emberi jogi vonatkozásait taglalja, mellyel a téma alapköveit teszi le, és lényegét foglalja össze. Ezt követően egyes európai szintű szervezetek esetében vizsgálja meg a börtönök ellenőrzésének szabályait, annak hibáit vagy éppen hiányosságait. Ennek keretein belül szó esik az Európa Tanács (a továbbiakban: ET), a Kínzás és az Embertelen vagy Megalázó Bánásmód vagy Büntetés Megelőzésével Foglalkozó Európai Bizottság (a továbbiakban: CPT), az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB), valamint az Európai Unió (a továbbiakban: EU) ilyen irányú működéséről is. Az írás további részében megismerjük a kínzás elleni ENSZ egyezmény fakultatív jegyzőkönyvének (a továbbiakban: OPCAT), valamint a Mandela-szabályoknak az elítéltek fogvatartásával való kapcsolatát, abban való szerepét is. A cikk végére Rogan az említett speciális vizsgálódástól, mint egy kört alkotva tér vissza az általános, egész témakört átfogó összefoglalóhoz, melyben megfogalmazza a börtönök ellenőrzésének, valamint az arra vonatkozó szabályozások revíziójának szükségességét, illetve új és hatékony eszközök igénybevételét szorgalmazza. Zárásként pedig javaslatokat fogalmaz meg és egy lehetséges jövőképet vázol fel.

A cikk gerincét az a felvetés adja, hogy azzal, hogy a börtönök a társadalom védelme érdekében az elítéltek társadalomtól, külvilágtól való elzártságát biztosítják, egyúttal megteremtik a körülményeket az igazságtalan, visszaélésszerű bánásmód megjelenésére is.² Ennek kiküszöbölésére jelenthetnek megoldást Rogan szerint az olyan független szervek – legyenek azok szupranacionális, nemzeti vagy regionális szervek –, melyek a hatékony problémamegoldáshoz szükséges jogosítványokkal rendelkeznek.³

¹ Mary Rogan: Prison Inspection and Monitoring: The Need to Reform European Law and Policy

² Rogan, M. (2019) p. 285-286.

³ Rogan, M. (2019) p. 286.

Általánosságban elmondható viszont, hogy a legtöbb szerv – bár adottak számára bizonyos eszközök – valódi, eredményes és tartós változást nem képes elérni, hiszen nem rendelkezik afféle státusszal, mint egy olyan ellenőrző és döntéshozó szerv, mely jogilag kötelező erejű döntéseket hozhat. A legtöbb szerv pusztán látogatási és javaslattevési jogával élhet, illetve nyilvánosságra hozhat adatokat, melyekkel presszionálhatja az adott intézményt a szabálytalanságok megszüntetésére.⁴ Nagyban nehezíti a börtönfelügyelet sikerességét, hatékonyságát, hogy bár az ET tagjainak kötelező a börtönök felügyeletét, vizsgálatát biztosítani, nincs egy egységes modell, illetve egy stabil fogalomrendszer, keretrendszer arra, hogy ennek a gyakorlatban hogyan kell megvalósulnia.⁵ Ezen felül hátráltató tényező még, hogy a fogvatartottak legtöbbször bizalmatlanok, nem osztják meg tapasztalataikat a rendelkezésre álló szervekkel, nem tesznek bejelentést. Többek között ennek eredménye, hogy kevés információ áll rendelkezésünkre a témában, mely tovább nehezíti egy egységes kép, iránymutatás kialakítását, ami a hatékony börtönfelügyelet alapja lenne.⁶

A mű szerzője arra hívja fel figyelmünket, hogy a CPT viszont már tesz kísérletet arra, hogy a fent említett problémákat kiküszöbölje. Ezt elsősorban egy részletekbe menő meghatározással teszi meg, mely világos iránymutatást nyújt a börtönök ellenőrzését végző szervezeteknek, azok működésére vonatkozóan. A börtönfelügyelet egyik kulcselemként jelenik meg a vizsgálat testhezállóságának követelménye. Eszerint a börtönök ellenőrzésének hatékonyságát és eredményességét nagyban növelné, ha nem csupán bejelentett, időpontra egyeztetett vizsgálatok történnének, hanem meglepetésszerű, előre nem bejelentettek is. Továbbá iránymutatásként merül fel az a gondolat is, hogy a szervek ne csak azokkal a fogvatartottakkal vegyék fel vagy tartsák a kapcsolatot, akik konkrét panasszal éltek, hanem egy általános, mindenkre kiterjedő vizsgálatot tartsanak, melynek során a bizalmas beszélgetésekből később kirajzolódhat egy valódi kép az adott intézmény belső helyzetéről.⁷ Ha tovább haladunk a cikkben, látjuk, hogy az EJEB sem követel vagy határoz meg egy bizonyos formát, illetve módszert a vizsgálatra, így megfelelő iránymutatást sem ad. Megfigyelhető viszont, hogy a bíróság többször használja fel döntései során a CPT jelentéseit.⁸ Rogan szerint a fent említett szervezetekhez képest az EU különösen hátul jár ezekben az ügyekben, hiszen nincsenek speciális európai uniós jogi eszközök, szttenderdek, ami a börtönök ellenőrzését, felügyeletét illeti. Annak ellenére, hogy az EU ahelyett, hogy élen járna a börtönfelügyelet szabályozásában, segítségben, inkább csak követi a többi szervezet által felvázoltakat, mégis van olyan szabályozás, mely reménykedésre adhat okot, és jó kiindulópontja lehet

az innovatív megoldásoknak.⁹ Erre az egyik példát a már említett Mandela-szabályok jelentik, melyek minimumszabályokat határoznak meg a börtönbüntetésüket töltő személyekkel való bánásmód kapcsán. Szintén előremutató az OPCAT szabályozása, melynek célja és rendeltetése, hogy a kínzás, a kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetés vagy bánásmód tilalmának gyakorlati megvalósulását biztosítsa.¹⁰

Összességében elmondható tehát, hogy a cikk remekül rávilágít a börtönfelügyelet, illetve a szabályokat, eszközöket megalkotó szervek hiányosságaira, hibáira, de megfelelő hangsúlyt helyez a fejlődési lehetőségek vizsgálatára is. Kellő részletességgel tárgyalja az egyes nemzetközi szervezetek, szabályok jelentőségét a börtönfelügyelet kapcsán, az általános részekben pedig érthetően járja körül a témát, anélkül, hogy megválaszolatlan kérdést hagyna az olvasóban.

4 Rogan, M. (2019) p. 288-289.
 5 Rogan, M. (2019) p. 289-290.
 6 Rogan, M. (2019) p. 289.
 7 Rogan, M. (2019) p. 291.
 8 Rogan, M. (2019) p. 292.

9 Rogan, M. (2019) p. 295.
 10 Rogan, M. (2019) p. 296.

Ára: 750 Ft